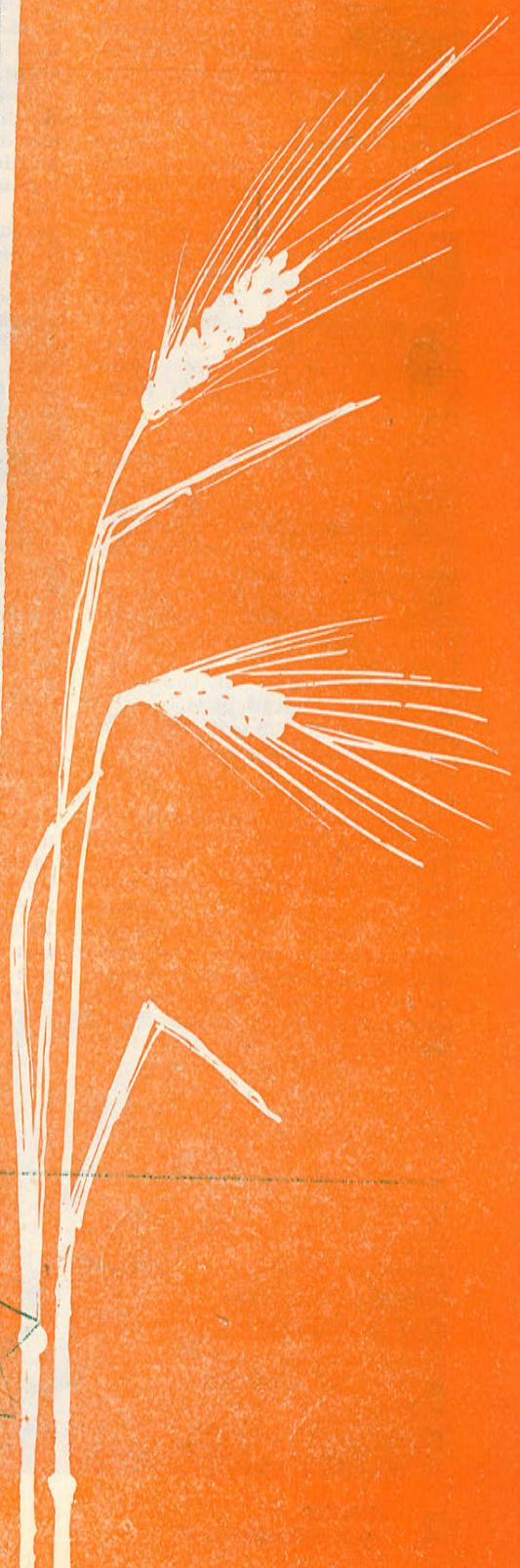

Život

KULTURNĚ SPOLEČENSKÝ ČASOPIS • SRPEN • AUGUST • ŠIERPIEŃ 1984 (ČÍSLO 315) CENA 8 ZŁ

Záber z čestnej tribúny na ústredných oslavách 40. výročia PIER na štadióne Dasatručia vo Varšave. Foto: CAF

Prvý a štyridsiaty júl

Chełm — vtedy niekoľkotisícové mestečko starých jednoposchodových domov a drevených chalúp — bol svedkom významnej udalosti... Pred tribúnom ľudia, ubiedení, vysušení hladom a těžbou, vyhorení trpkostou doterajšej bezradnosti a ohňom strašivej vojny, počuli slová: „Rodáci! Odbila hodina oslobodenia“. Boli to slova Júlového manifestu vyhlásené v prvý júlový sviatok na kúsku osloboedennej zeme. Ľudia počúvali tieto slová ticho a sústredene, hoci ešte nedaleko bol front. Slnali z hláv šatky a čiapky — lebo to pre nich boli vety priam svätej a udalosť dostávala ihned historický charakter.

Štyridsať rokov — aké skromné číslo vo veľkej tisícročnej dejinách národa a štátu. A predsa zdá sa, že uplynulá celá epocha... Neveľmi často sa zamýšľame: koľko bolo treba odvahy, predstavitosťi a pocitu zodpovednosti? Koľko bolo treba odvahy v myšlení, politickej predstavivosti a pocitu zodpovednosti za osudy národa, aby v poslednom období vojny strhnú spoločnosť do priam nadľudského úsilia? Aby jej predložili ľahký program rekonštrukcie zo strašlivých vojnových zničení a potom ďalšieho, ale reálneho rozvoja...

Teraz musíme pamätať na to, aké pevné mosty spájajú našu súčasnosť s vtedajším obdobím, keď sa v bolestiach rodilo nové zriadenie. A predsa sú to pre všetkých mosty materiálneho rozvoja, vďaka ktorému sa naša vlast radikálne zmenila. Dostala sa zo zaostalosti, nezamestnanosti a spoločenskej krivdy. Sú to zároveň mosty premien v národom povedomí, upevňovania sa v ňom — napriek všetkým ľahkostiam — nových socialistických ideálov. A dnes dokonca najza-

rytejší protivníci vedia, že hoci otvorené útočiť na zásady nášho zriadenia — nepochodia, lebo tie sú idey už hlbocko zakotvili vo vedomí miliónov Poliakov.

Teda historickou zásluhou polských komunistov je vytýčenie národu novej, jedine správnej politickej konцепcie, spojenie národnoslobodeneckeho boja s venu socialistických spoločenských premien. Táto konceptia sa rodila v dobe spoločného boja a súčinnosti partizánov a vojakov Poľskej armády so Sovietskou armádou proti spoločnému fašistickému nepriateľovi. V ohni tohto boja sa obrodilo Poľsko nielen v socialistickej spoločensko-politickej podobe, ale aj v nových, optimálnych hraniciach.

Dnes, po štyridsiatom júlovom sviatku vieme, že bolo možno dosiahnuť viac... Ale na našich dejinách sa ľahko odrazili sedemdesiate roky, chyby v hospodárskej politike, voluntarizmus vedúcich činiteľov politického a hospodárskeho života, ktoré strana príse odsudila. Nepopierateľným faktom je však to, že ceľé dedičstvo 40 rokov Ľudového Poľska je pevným argumentom v zá sådach národného dorozumenia. Musíme si uvedomiť tú jednoduchu pravdu, že stát vedľa, dobrovoľne sa izolovať, znamená nielen obmedzovať vlastné súťaže, ale aj oneskorovať vyriesenie zložitých otázok krajiny.

Preto nech 22. júl 1984 a všetky po ňom nasledujúce dni pre nás všetkých budú príležitosťou pre podobné vlastné reflexie... Okrem iných pre tú, že Manifest Poľského výboru národného oslobodenia otvoril pred našim nárom príležitosť, že Poliaci túto príležitosť využili a že nesmieť zísť z tejto cesty.

ZBIGNIEW RUTA

V ČÍSLE:

40 rokov SNP	6—7
Jan Kochanowski	8
Živé spomienky	10
Sviatok nielen hasičov	11
Krakovský dixieland v Praze	12
Krompasáké udalosti	13
Iluze a skutečnosť	21

VÝROČIE VYPUKNUTIA VARŠAVSKÉHO POVSTANIA

1. augusta 1944 o 17.00 hodine, hodine „W“, jednotky Krajinskej armády (AK — Armii Krajowej), ktoré sa nachádzali na miestach očakávania, sa pohli do boja proti Nemcom; po ich boku povstali aj oddiely Ľudovej armády (AL — Armii Ludowej). Skoro po piatich rokoch nepretržitého a tvrdého boja, v ilegalite uskutočňovaného podzemného boja sa po prvýkrát objavili otvorené so zbraňou v ruke, s bielo-červenými páskami na rukávoch. Začalo sa povstanie, ktoré malo podľa predpokladov trvať niekoľko dní a trvalo 63 dní. Povstanie — v ktorom popri asi 40 000 vojakoch (počítajúc do toho sanitariát, spoje, WSK, ako aj všetky pomocné služby) bojovali skoro všetci obyvatelia hlavného mesta, dávali dôkazy bezpríkladného hrdinstva a obetavosti. Robotníci a inteligenci, ženy, muži, mládež a dokonca deti, ľudia zo všetkých politických skupín, všetkých vrstiev, všetok ľud Varšavy.

Nemci, napriek obrovskej prevahе vo výzbroji, stratili 275 tankov, diel a obrnených automobilov, 10 000 padlých, 7 000 nezvestných, 9 000 ranených a okolo 2 000 nemeckých vojakov padlo do poľského zajatia. Pritom sú tieto údaje neúplné, keďže — ako konštatoval veliteľ hitlerovských vojsk v povstaleckej Varšave gen. Erich von den Bach vo svojich hláseniach: „v prvých dňoch boli zničené celé jednotky, o ktorých osude sa z nemeckej strany nebolo možné nič dozviedieť.“ Veľký počet padlých v pomere k počtu ranených na nemeckej strane von den Bach vysvetluje tým, že „bojovalo sa skoro vyučne na najbližšiu vzdialenosť a pohotovosť k streľbe poľských snajperov bola obrovská.“ Počas bojov povstalecké jednotky utrpeli ľahké straty — počet padlých bol okolo 9 700, nezvestných 5 300 a vyše 20 000 bolo ranených. Nemci však mali väčšie straty v padlých ako povstalecké oddiely. Keďže disproporcija vo výzbroji boli obrovské, poukazovali na veľké hrdinstvo a výborné strelecké vyškolenie povstaleckých vojakov. Barbarské bombardovanie hitlerovskými vojskami celých štvrtí a predovšetkým masakra civilného obyvateľstva, spôsobili tragické straty medzi obyvateľstvom Varšavy. Tento počet dosiahol od 150 do 200 000 osôb.

Mesto bolo zničené čiastočne už počas bojov, čiastočne po Povstani. Nemci v októbri, novembri a decemtri 1944 vyhodili do vzduchu a vypálili tisíce budov. Vyše 90% pamiatkových budov prestalo existovať. Oheň pohltil vzácne vedecké zbierky a umelecké diela.

O Varšavskom povstani sa písalo a píše veľa, nielen v Poľsku. Vydali aj niekoľko kníh v cudzine, ktorých autormi sú cudzinci. Hodnotili význam tejto udalosti — kladný a záporný. Avšak jedno je isté, že 63 dni krvavých bojov vo Varšave s hitlerovským vatrecom sa navždy zapísali do dejín poľského národa.

Po 40. rokoch na námestí Krasinských bude vybudovaný Pomník varšavských povstalcov. Týmto spôsobom vzdáme im náležitý hold. (BR)

SNV-Čata 535 Slovákov

63 dní v najťažších podmienkach, na barikádach horiacej Varšavy bojovali povstalci, vojaci všetkých formácií poľského odbojového hnutia: Krajinskej armády, Ľudovej armády, Poľskej Ľudovej armády. Bezpečnostného zboru a iných jednotiek. O niečo kratšie, po kapitoláciu Černiakowa, bojovala na území tejto štvrti čata 535 Slovákov pod velením podporučíka Miroslawa Iringha (Stanko z Nitry, Stanko). Čatu 535 utvoril v r. 1943 ako samostatnú vojenskú jednotku Slovenský národný výbor v Poľsku pôsobiaci v ilegalite okupovanej Varšavy po dohode s velením Krajinskej armády.

Varšavských povstalcov od samého začiatku masovo podporilo ci vilné obyvateľstvo, zásobovalo ich potravinami, ošetrovalo ranených, pomáhalo budovať barikády a so zbraňou v ruke sa do konca zúčastňovalo priameho boja. Celá spoločnosť chcela pomstti obete nemeckých katanov — príslušníkov gestapa, SS a Wermachtu. Bila nepriateľom za veľké pătročné obdobie poroby, poníženia a násilnosti, za chytanie ľudí na uliciach a masové popravy, za Ľudovraždu v hitlerovských vyhľadzovacích táborech. Tie isté ciele, znásobené fašistickým záborom Československa, mali členovia Slovenského národného výboru v Poľsku a vojaci čaty 535 bojujúci v povstaleckej Varšave: na Mokotowe a Czerniakowe, v strede mesta, v pravobrežnej štvrti Praga a v iných oblastiach mesta. SNV vo svojom programe činnosti nadvážoval na tradíciu poľsko-československého priateľstva; na poľské a československé protifašistické odbojové hnutie a na spoločný národnoslobodenecký boj národov Československa a Poľska proti hitlerovskému Nemecku.

Zakladateľmi Slovenského národného výboru v polovici roku 1942 a spoluorganizátormi čaty 535 boli varšavskí Slováci pôsobiaci v ilegalite: Miroslaw Iringh — predseda výboru a Adam Chalupec (Jánošík, Janko), podpredseda výboru. Na schôdze SNV dňa 23. júla 1944 do výboru zvolili ďalších Slovákov: Róberta Marka (Oraviak) a Jána Janíka (Valičan), ktorý bol vedúciom slovenskej kolónie vo

POKRAČOVANIE ZO STR. 3

V tomto čase slovenská kolónia vo Varšave bola pomerne početná. Bolestne pocitila nemeckú okupáciu Československa a agresiu na Poľsko. Represália a teror okupantov vzmáhali vlastenectvo a vôlu odplaty. Prospevalo to realizácii úloh SNV, diverzno-bojových akcií a boja čatí s hitlerovskými vatrelnami. Avšak nie všetky ciele výboru a čatí mohli byť zrealizované. Na začiatku roku 1944 slovenské vládne orgány v Bratislave začali akciu smerujúcu k reemigrácii slovenského obyvateľstva z Varšavy na Slovensko. Do Varšavy prišli zvláští výslanci z Bratislav, ktorí vyvinuli agitáciu, navrhli doslovne každej slovenskej rodine návrat na Slovensko a uistili, že im vytvoria dobré existenčné podmienky. Zanedlho prišiel do Varšavy zo Slovenska zvláštny vlak so slovenskými vojakmi, ktorým väčšina slovenského obyvateľstva odcestovala na Slovensko, v tom aj tí, čo boli spojeni so SNV a čatou. Spolu s nimi odcestovali aj vedúci slovenskej kolónie vo Varšave. Hlavný dôvod ich odchodu boli obavy pred vojenskými akciami blížiacimi sa frontu. Zostali predovšetkým ti, ktorí boli najviac angažovaní v konšpiračnom boji a v blížiacom sa fronte videli rýchle oslobodenie. Už po vypuknutí povstania na prelome augusta a septembra prišiel ešte raz vlak zo Slovenska, aby vzal ostatné slovenské obyvateľstvo z Varšavy. Tentoraz sa vlak zastavil v prechodnom tábore v Pruszkow, kde čakal niekoľko dní na Slovákov. Odišiel na Slovensko a vzal poväčšinu poľské obyvateľstvo, ktoré o.i. odviezol do Modrej. Je to málo známa epizóda z rokov vojny a doposiaľ nebola zverejnená. Autora tohto textu esesáci, odviedli do tábora v Pruszkowu niekoľko dní po odchode slovenského vlaku a odšiel odvliekli do tábora v Nemecku.

Zmenšenie počtu slovenského obyvateľstva vo Varšave vo veľkej mieri obmedzilo nábor Slovákov do čaty 535. Chybujúcich dopĺňovala poľská mládež. Počas povstaleckých bojov boli v čate dokonca predstavitelia iných národností. Nezávisle na tom všetkom okolnosti spojené s vyhlásením hodiny „V“ t.j. vypuknutia povstania, boli neprazníve taktiež pre osudy čaty 535.

Ako vieme z historických prameňov, rozkaz hlavného veliteľa KA určujúci termín povstania na 1. augusta, 17.00 hod. bol roznášaný urýchlene v ten istý deň a mnohí velitelia a oddiely ho nedostali. Preto aj sa povstanie začalo značne menšími silami ako sa plánovalo. Na mnohých miestach Varšavy sa ozbrojené zrážky začali pred 17.00 hodinou, čo dodatočne dezorganizovalo sústred'ovanie oddielov. V pravobrežnej štvrti Praga zburevané nemecké divízie zahatili prechod do centra mesta niekoľkým tisícom vojakov KA cez mosty na Visle.

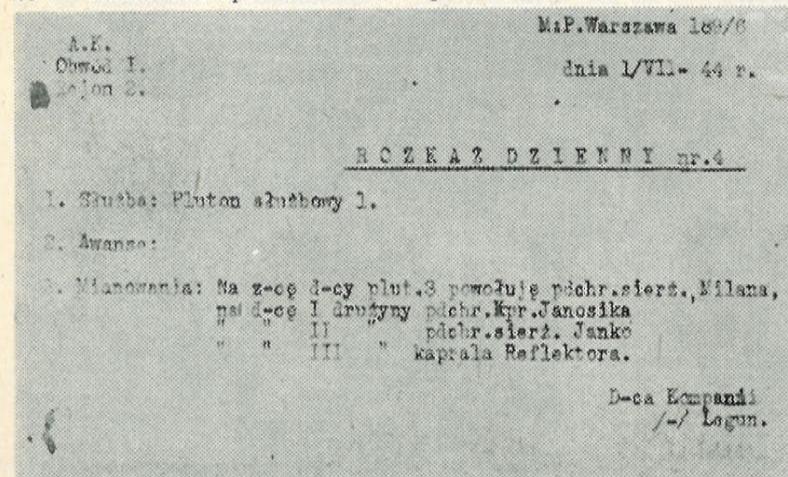
Tak isto bolo s družstvom podpraporčíka A. Chalupeca sústredeným vo vzdialom Rembertove a na Grochowske, ktorý patril k štvrti Praga. Rozkaz veliteľa čaty o začatí povstaleckého boja odovzadal družstvu oneskorenej veliteľ 1. sekcie, podpraporčík desiatnik Jerzy Buda (Kohorta, Wisielec). Cesta na miesto sústredenia pri Parkovej ulici v ľavobrežnej časti mesta bola už odrezaná obrnenou divíziou sústredenou pozdĺž Washingtonovej aleje pri vchode na most. Pokus o prechod cez Vislu a boje v dňoch 1.—2. augusta vo Štvrti Praga, boli bezvýsledne a tak vykrvácané družstvo sa stiahlo k zbornému bodu na Zamieneckej ulici 44 (dnes 92). Po nadviazaní spojenia s pragským veliteľstvom družstvo zorganizovalo dva body stáleho rádiového odpočívania pre podzemnú tlač a potreby pragských jednotiek KA, v tom čaty 697 a vojenskej skupiny v škole na Igańskiej ulici. Rozširovalo tiež podzemnú tlač, v tom aj v Rembertove. Konšpiračná pôsobnosť družstva trvala do 13. septembra 1944. V tento deň veliteľ oddielu A. Chalupeca po udaní zadíral oddiel SS bývajúci v škole na Borelmowskej ul. a cez Pruszków odviezol do Nemecka.

V podobnej situácii sa ocitla značná časť čaty 535. Na určené miesto sústredenia sa nedostavilo družstvo podpraporčíka Z. Jakubowského, ktorý sa zúčastnil krátkodobého boja o Belweder, ako aj oddiel W. Matuszewského, z ktorého veliteľ a niektorí vojaci bojovali o.i. v centre mesta a potom na hornom Czerniakowe, čím posilnili oddiel podporučíka M. Iringha.

K povstaleckým bojom čaty 535 v V. obvode KA na Mokotowe a Czerniakowe sa vrátme v jednom z najbližších čísel v relácii M. Iringha.

A. ADAMEC

Rozkaz veliteľa I. obvodu KA, ktorým o.i. podpraporčík seržant Janko — Adam Chalupec bol menovaný za veliteľa II. družstva.

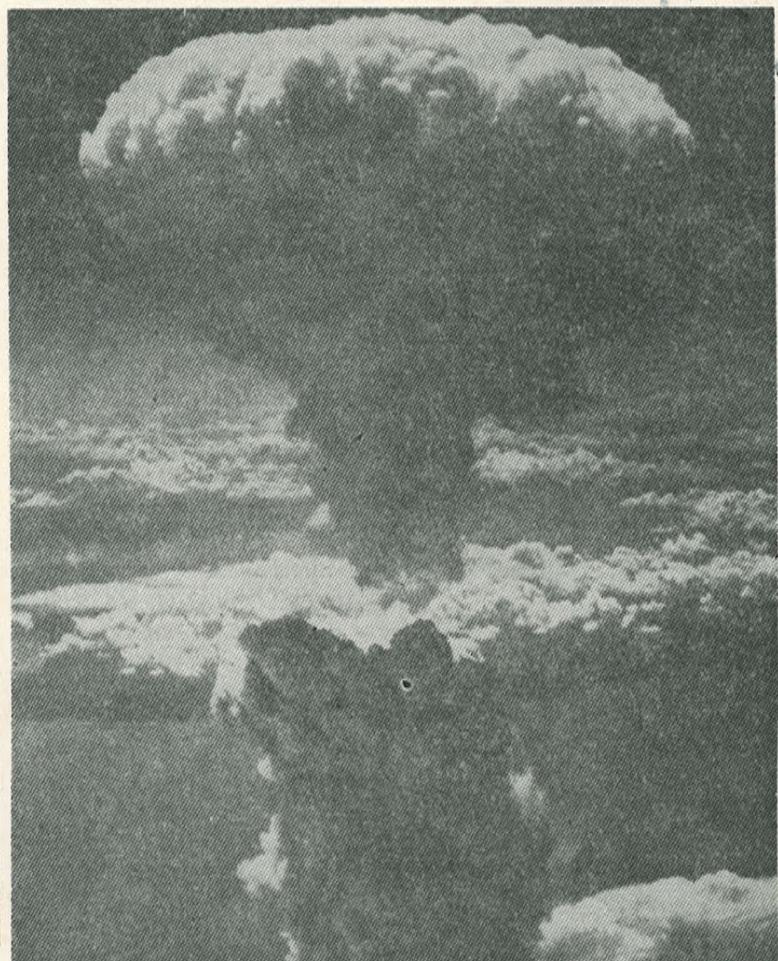

FONTAINEBLEAU. Stretnutie na najvyššej úrovni krajín Európskeho hospodárskeho spoločenstva skončilo dosiahnutím kompromisu v otázke výšky vkladu Veľkej Británie do rozpočtu Spoločného trhu. Táto otázka brzdila pôsobnosť EHS už mnoho mesiacov. Súhlasili aj so zavedením daňových úľav pre západonemeckých roľníkov, ktorých situácia sa zhoršila po zrušení tzv. vyrovňávacích poplatkov pri vývoze z NSR. Na snímke M. Thatcherová.

SOVĚTSKO-FRANCUZSKÉ ROZHOVORY. S veľkým záujmom se setkala návštěva francouzského prezidenta Françoisa Mitterranda v Sovětském svazu a jeho rozhovory s generálnym tajomníkom ÚV KSSS Konstantinem Černénkem. Francouzský president navštívil rovnako Volgograd. Mesto, jehož obrana se zapsala v dějinách jako mezník v osudech druhé světové války, vyznamenal Rádem čestné legie. Na snímku: F. Mitterrand skládá věnec u hrobu Neznámého vojána u kremelské zdi.

6. a 9. VIII. 1945. V týchto dňoch na dve japonské mestá: Hirošima a Nagasaki padli prvýkrát použité atómové bomby, pre ľudstvo najnebezpečnejšia zbraň masového ničenia. V celých povojsnových dejinách zastavenie vražedných jadrových zbrojení a boj za mier sa stali nadriadeným cieľom ľudstva, všetkých pokrokových sil na svete.

Na známej londýnskej burze Sotheby naposledy vystavili na predverné imitácie kráľovských insígní vyrobených v 30-tých rokoch násloho storočia. Anonymný zákazník zaplatil za ne 9 000 libier.

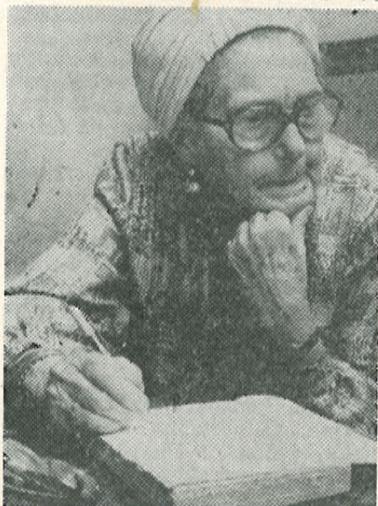

Naša reprezentantka v súťaži Miss Universum Joanna Karska (sprava) bola v Miami na Floride, kde sa spolu s inými kandidátkami pripravovala na toto podujatie. Zľava predstaviteľka Juhoslávie Ksenia Borojevic.

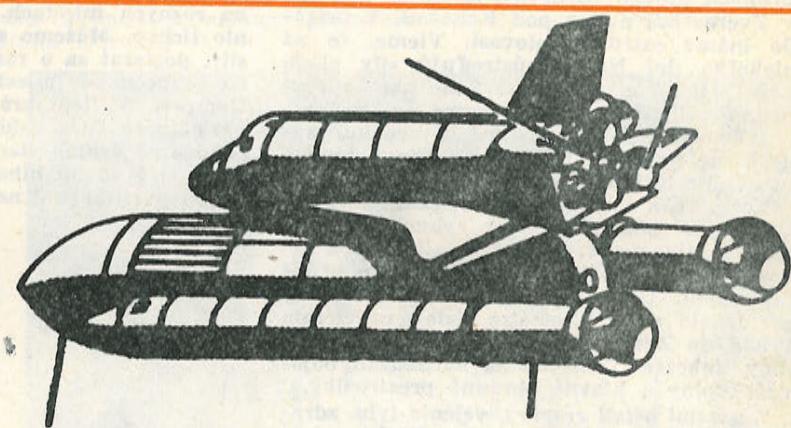
Tunelom cez Kaukaz. Podobne ako zakaukazské republiky Azerbajdžan a Arménsko, tak aj Gruzia je ododená od európskej časti ZSSR veľkými štítmi Kaukazu. Z Gruzie sa dalo cestovať do Ruskej federatívnej socialistickej republiky dvomi automobilovými trasami, ale jedna z nich — z bezpečnostných dôvodov — bola obvykle deväť mesiacov pre premávku uzavretá. Nová transkaukazská autostráda spájajúca Tbilisi s mestom Ordžonikidze výborne rieši problémy automobilovej premávky v tejto oblasti ZSSR. Novým riešením vo výstavbe tohto spojenia je tunel na úbočiach Rekskumu, ktorý je dlhý 3685 m. Tunele vznikajú aj v železničných spojeniach Gruzie s Ruskou federatívnu socialistickou republikou. Vďaka výstavbe tunelov (každý kilometer stojí od 6 do 7 mil rublov, ale veľku je to rentabilná investícia) cesta vlakom z RFSR do Gruzie bude trvať kraťšie o 34 hodín. Na snímkach: hľbenie tunela v Kaukazských horách a serpentíny novej transkaukazskej autostrády.

Helena Teigová, překladatelka polské literatury. V Muzeu literatury Adama Mickiewicze ve

Varšavě se konala dosť neobvyklá slávnosť. Známá překladatelka polské literatury v Československu Helena Teigová předala varšavskému muzeu 380 dopisů, které dostala v letech 1935–1977 od nejlepších polských spisovatelů. Překladatelka měla mezi polskými spisovateli mnoho přátel, mj. Jarosława Iwaszkiewicze, Zofii Nalkowskou, Polu Gojawiczyńskou, Kazimieru Illakowiczovnu, Lucjana Rudnického a Jerzyho Szaniawského. Helena Teigová přeložila přes sto polských románů. Nyní už nepřekládá, ale s polskou literaturou seznámuje československé čtenáře její dcera Helena Stachová, pokračující v díle své matky.

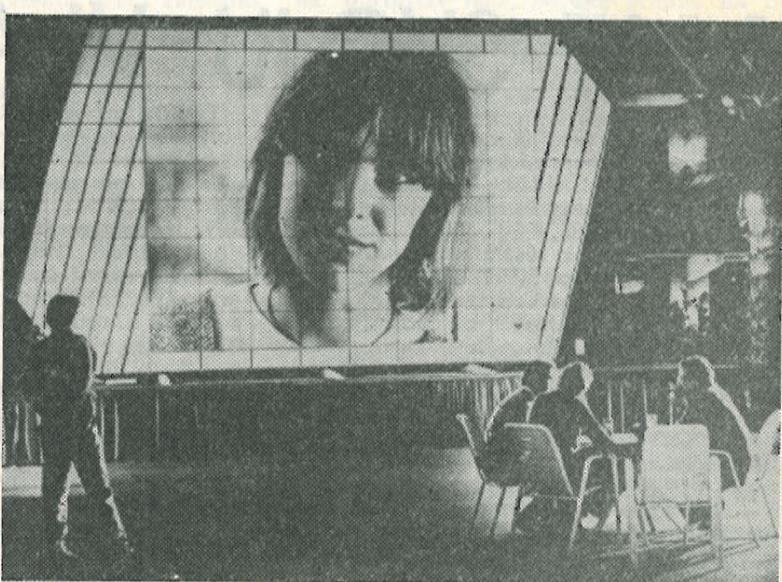
Na snímku: Helena Teigová, překladatelka polské literatury v Československu. Foto CAF — Marek Broniarek.

Inžinieri a technici počas prehliadky amerického raketoplánu Discovery, ktorý štyri sekundy pred štartom nosnej rakety mal haváriu. Start bol plánovaný na 26.6.84. Na kresbe Discovery na chrbte nosnej rakety.

FOTO: CAF-KEYSTONE AP-UPI

V Boissy vo Francúzsku postavili najväčšie premietacie plátno na svete (rozmery 10 m × 10 m) pre premietanie video-kasiet.

KLANIAM SA SKALÁM

A opäť je august. Iba starší od onoho o štyridsať rokov. Mnohí účastníci a svedkovia ľudostí z roku 1944 odišli od nás navždy. Ti, ktorí zostali pri živote budú spomínať čas, v ktorom bojovali smrteľný zápas s fašizmom pod tatranským nebom. Som jedným z tých, ktorých vojnové osudy zahnali na slovenskú zem a vtiahli do ostrého víru dejín. Dnes, z perspektívy rokov sa v spomienkach vraciame k udalostiam a ľuďom, ktorí sa mi navždy zapísali do srdca.

* * *

Sedivé ráno 9. decembra 1944. Odpočívame po strašnej a vyčerpávajúcej evakuácii ľažko ranených súdruhov do predošlého dňa náhodou objaveného domčeka vybudovaného z hrubých drevených brvien na úbočí Salatina v Zverovskej doline pod Roháčmi. V brigáde máme ostrú polhotovosť. Vieme, že už niekoľko dní Nemci sústredujú sily okolo našej základne. Avšak nevieme ako sa rozhadne veliteľstvo. Domnievame sa, že najpravdepodobnejšie opustíme Zverovku, zanecháme po sebe iba stopy nášho pobytu a pomýlime hitlerovcov.

Naraz však začinajú besne brechať guľomety a hned potom začinajú vybuchovať granaty z minometov. Nemci začali útok z ľadom a snehom pokrytej Osobitej a úplne nás prekvapili. Opevnená línia našej obrany prebiehala o tri kilometre ďalej, uzavieraťa vchod do Zverovskej doliny z juhu, od dediny Zuberec. Tam tiež sa nachádzali bojové skupiny a hlavné obranné prostriedky.

Z zázemí ostali rezervy, velenie tylu, združenictví, štáb brigády, ochrana veliteľstva, časť rozivedky, ako aj civilné rodiny, ktoré hľadali ochranu pri partizánoch. V tejto situácii prevaha Nemcov a ich prekvapujúci útok nám nedávali žiadnu príležitosť. Prepukla panika. Padajú mŕtví a ranení. Prudký oheň nepriateľa seje smrť, horia staré lesnické domy a barák drevorubačov, v ktorom sme sa ubytovali. Vo chvíli plnej chaosu sa začinajú ľudia zachraňovať útekom, len ďalej pred seba. Jedni priamo pod nepriateľské guľky, iní do lesnej húštiny porastajúcej úbočia doliny. Ten a onen odpovedá ohňom do nepriateľa, ktorého nemožno uvidieť. Korytom potoka s ľadovo studenou vodou utekajú dve bosé ošetrovateľky. Srmteľne naľakané

kone sa trhali pod strieškou, kde boli uviazané. A naraz sa ozýva ostrý hlas Zimofieja Stadnika sovietskeho dôstojníka, veliteľa pluku Suvorova.

— Stát! Ani krok späť! Nenecháme ranených súdruhov

Zaučinkovalo. Zaľahli sme na svojich mestach. Organizujeme obranu. Začíname bojovať. Paľba z našej strany je stále silnejšia. Nedovoľujeme Nemcom, aby sa priblížili. Po pol hodiny prichádza úbočím silná bojová skupina pod velením Nikolaja Surkova. Uzaviera cestu do Osobitej. Účinne. Prvý útok hitlerovcov je odrazený. Počujeme kričanie ich ranených.

Prichádza rozkaz:

— Vytrvať do súmraku!

Po celý deň trvá streľanie s rôznou silou, na rôznych mestach. So súmrakom streľanie tichne. Môžeme si oddýchnuť, preskúpiť sily, postarať sa o ranených a poodnášať ich na bezpečnejšie miesto. Na úsvite opäť útok Nemcov. Aj tentokrát odrazený, ale máme už pätnásť ľudí zabitych. Ale nikto neodchádza zo svojho stanoviska. Za našimi plecami je v snehu hlboká brázda vedúca rovno do partizánskej nemocnice, v ktorej našli

záchrannu bezbranní súdruhovia. Dôverujú nám. Sme ich jedinou nádejou.

Uplýva druhý deň. A opäť nastáva noc — prichádza snehová búrka. Zakrýva stopy. Veliteľstvo sa rozhoduje, že sa odpútame od nepriateľa. Rozkaz prechádza z úst do úst. Cúvame smerom na Liptov, vrchmi. Ráno Nemci zistia, že dolina je prázdna.

Zachránili sme ranených na Salatine, zaplatili sme životom 21 súdruhov a 36 ranenými. Avšak splnili sme morálnu povinnosť voči súdruhom v zbrani. Túto bitku spomínam ako najhumánniešiu v našej bojovej ceste.

Ked' som po dvadsať rokoch navštívil Zverovskú dolinu a položil kvety na partizánskom hrobe, stretol som goralku, ktorá mi porozprávala, že hned po vojne prišla sem pre „zlatý piesok“ na posúpanie dvora vo svojom gázdovstve, v piesočnej jame na úbočí našla oblečenú kostru partizána, ktorý mal pri boku samopal a dva granáty...

Nebolo ľažko uhadnúť, že to bol jeden z našich ranených súdruhov, ktorý sa pokúsal nájsť úkryt. Nikto nevie kto to bol, ako sa volal, odkiaľ pochádzal.

Bol jedným z nás. Mohol som to byť aj ja...

* * *

Predo mnou je štyridsiate výročie SNP. Už sa teším na stretnutie v Banskej Bystrici s bývalými súdruhmi v zbrani. Ale predovšetkým sa teším tomu, že im budem môcť hľadiť rovnou do očí, lebo cez celé uplynutie štyridsiatich rokov som sa nikdy nespreneveril odkazu padlých bratov. Som verný internacionálizmu — veci, za ktorú sme spoločne prelievali krv.

STANISLAW MAJEWSKI

Zručaniny sklabinského zámku, ktorý počas bojov SNP vypálili nemeckí vojaci

MAŤ SVOJU VLASŤ...

Mať svoju vlast, žiť v nej podľa predstáv, ktoré formovali veky a dozrievali v živote generácií, žiť demokratickým a zároveň ľudsky dôstojným spôsobom — to boli predstavy tých, ktorí v štyridsiatom štvrtom roku chytli zbraň do rúk.

Na prelome rokov 1943/44 vitali vo svojich domovoch pod horami Veľkej i Malej Fatry i v Kremnických horách tých, ktorí utekali z nemeckých zajateckých a koncentračných táborov. Našli v domovoch pomoc, priateľskú ruku bez ohľadu na to, či to boli Rusi, Francúzi, Juhoslovania, Angličania, Poliaci. Boli to ich bratia, lebo bojovali proti fašizmu. Koľko prislúšníkov letectva USA a RAF, ktorí havarovali nad Slovenskom, opatrovali a ukrývali pred Tisovým bezpečnostným aparátom a hlinkovskými gardistami? Len zásluhou protifašistického zmýšľania a konania ľudu sa mohli počas Slovenského národného povstania vrátiť domov.

Lud sa pripravoval v príhodnú chvíľu vystúpiť so zbraňou proti tým, ktorých nenávidel, ktorí ho nikdy z jeho vôle a presvedčenia nereprezentovali. Na prelome rokov 1943/44 sa vykryštalizovali i politické sily. Komunistická strana Slovenska ako jediná politická strana, ktorá nespolupracovala s hlinkovskými fašistami, sa stala všeobecne uznávanou vedúcou politickou silou organizovania a vedenia boja proti fašizmu. Komunistická strana Slovenska spoločne s občianskym blokom (nekomunistické politické zoskupenie) na Vianoce roku 1943 utvorili Slovenskú národnú radu ako jediný orgán protifašistického odbojového Slovenska.

V Turci v tom čase vznikol Stáb partizánskeho hnutia. Utvorili ho, ako výraz vôle ľudu bojať proti fašizmu, skutoční vlastenci rôzneho politického presvedčenia s jedným cieľom: odstrániť politickú moc fašizmu, slovenského i nemeckého a obnoviť

Ceskoslovenskú republiku.

V horách sa formovali družiny z tých, čo ušli z otroctva v Nemecku i tých, čo odmieli slúžiť ľudáckemu režimu. Hnutie malo charakter širokého ľudového odporu proti fašizmu.

Obrat v ňom nastal po prichode organizátorov partizánskych skupín, ktoré na Slovensko prichádzali zo Sovietskeho zväzu, z Kyjeva. Mali po 10–20 ľudí, špeciálne vycvičených na organizovanie boja v tyle nepriateľa. V každej skupine bolo niekoľko Slovákov, niekdajších vojakov armády ľudáckeho režimu, ktorí prešli na stranu Sovietskej armády. Viaceré skupiny viedli Slováci.

Prvá parašutovala koncom júla roku 1944 11-členná skupina nadporučíka Petra Alexejeviča Veličku, potom 8-členná skupina Ernesta Bielika, 15-členná skupina Ladislava Kalinu a Jevgenia Pavloviča Valjanského.

Nasledovali skupiny Michala Sečanského, Antona Sagáta, Alexeja Semionoviča Jegorova, Jána Ušiaka, Teodora Poľu a Ilju Daniloviča Dibrova.

Vojaci martinskéj posádky (ale aj v Ružomberku, Liptovskom Mikuláši a inde) sa už 25. augusta 1944 pripravovali na boj a spolupracovali s partizánmi. V podvečer toho dňa dovezlo nákladné auto zo Sklabíne zbrane na martinské námestie. Vyzbrojili sa nimi robotníci martinských fabriek Celulózy, Stoličkovej fabriky, aj iných závodov.

V ten istý deň partizáni rozbili v Strečne dve nákladné autá esesákov a veliteľský voz s vysielačkou. Už predtým likvidovali nemeckú Feldgendarmeriu na Vrútkach a tiež bunku nemeckej polície (SD) na Vrútkach a Turanoch.

A keď za pár dní začali nemecké vojenské jednotky, na pozvanie Tisovej vlády a s jej súhlasom, obsadzovať Slovensko, rozhoreli sa i na prahoch zúrivé boje.

Vojaci martinskéj posádky, spoločne so Žilinčanmi a Kubinčanmi, bok po boku s partizánmi bránili staroslovne Strečno. Pravda, vojenské sily povstalcov boli nepočetné, lebo nedlho predtým boli hlavné sily, mladi vycvičení vojaci z Martina, s tankami, delostrelectvom a dostačkom munície odvelení do oblasti Dukelského priesmyku.

Veľkou pomocou Slovenskému národnému povstaniu bola pomoc Sovietskeho zväzu. Boli to nielen dodávky zbrani, munície, trhavín, príchod skúsených dôstojníkov, ale aj veľké vojenské operácie na prístupoch Dukelského priesmyku, ktoré odčerpávali značné nemecké vojenské sily a zároveň boli vzpruhou pre povstalcov. Na pomoc Povstaniu sa zo Sovietskeho zväzu letecky presunula celá 2. paradesantná brigáda a stíhací letecký pluk.

Burácalo Strečno, Kraľovianska tiesňava, ale vojak i partizán, hoc i slabšie vyzbrojení, držali sa dobre. Krvácali, mreli, ale za svoju republiku — nie za tú ľudáku. Tri týždne sa držali turčianski povstalci proti presile v dolnom Turci, pri Martine. Boje pri Lipovci, Vrútkach, Priekope, Záturči, Sučanoch a inde, vošli do povedomia ľudu a dnes sa o nich rozprávajú legendy — pravdivé, často i prispôsobené, prikrášlené — ale naše! Povstalecké!

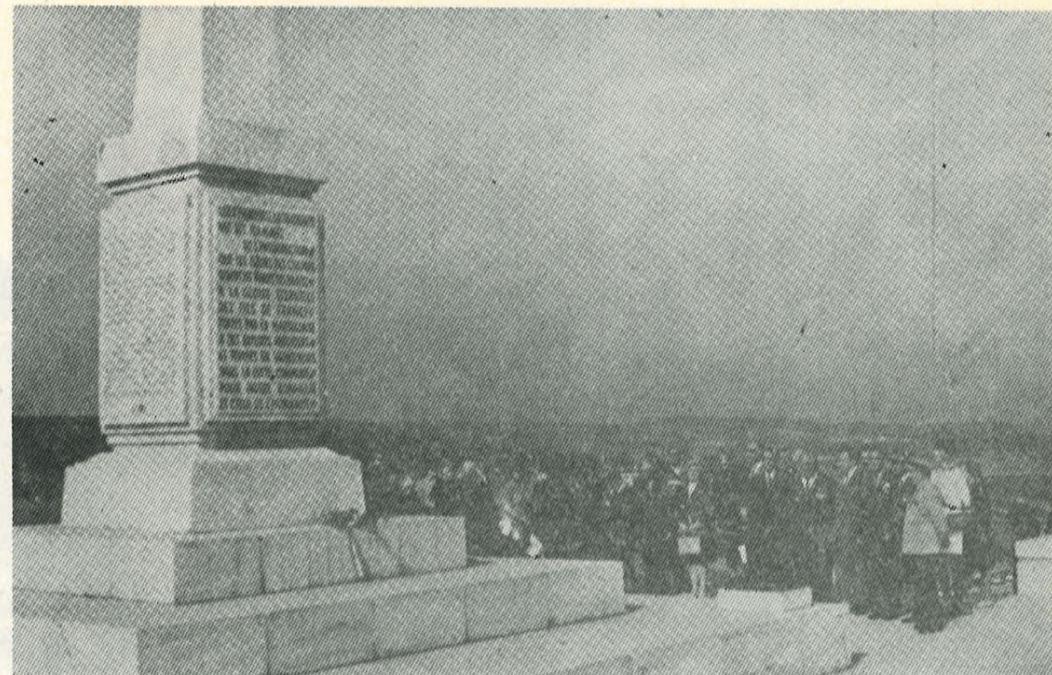
Nemci nastočovali všade, kde prišli neprístaviteľný teror. Až do 25. októbra sa držali obrancovia Turca v regulárnych frontových bojoch v hornom Turci. Odrážali aj niekoľko nemeckých útokov denne a nevzdávali sa.

Len čo fašisti prešli o kus dopredu, smerom k Banskej Bystrici, vojenskému a politickému centru Povstania, už sa za ich chrbtami rozháral nový partizánsky boj. Tu vzniklo známe nemecké Alles partisanen, alles schissen. Trestné oddiely esesákov vypálili 30. septembra 1944 malú podhorúsku obec Sklabinský Podzámok a zároveň aj renesančný kaštieľ na Sklabinskem hrade, niekdajšie sídlo Turčianskej župy za dedičného panovania feudálnych páнов Révayovcov zo Štiavničky (od polovice 16. storočia do roku 1848). V kaštiele zhoreli cenné spisy, hudobniny, staré vzácné, naše i turecké zbrane, ba i evakuované archívky z východného Slovenska. Esesáci zajali vyše 120 Sklabinčanov. Dvadsaťdva z nich umučili a zavraždili na Bukovinách pri Martine 3. októbra 1944. Zavraždený bol predseda illegálneho revolučného národného výboru v Sklabini a jeho 21 spoluobčanov a ďalší povstalci.

Na Bukovinách pri Martine fašisti zavraždili vyše 100 ľudu. Pravda, inde povraždili i starších, ba i nemluvniah.

Ale povstalecká vojna sa nezastavila ani po pade Banskej Bystrice ako centra. V horách Veľkej i Malej Fatry boli mnohé partizánske skupiny. Nad Podhradím, v Kantskej, Sklabinskej, Jasenskej, Belianskej — ba čo vyrátať! — vo všetkých dolinách Turca boli povstalci — partizáni a bojovali až do oslobodenia v aprili roku 1945. Koľko fašistov zostało navždy v Gaderskej doline? Aj mnohí povstalci padli, boli ranení, zajati, ale boj neustal.

Pamätné tabule, pamätníky a pomníky sú

Učastníci Slov. nár. povstania sa po rokoch vracajú na miesta, kde sa rodila sloboda. Tak sa pri oslavách 25. výročia SNP prišli pokloniť padlým spolubojovníkom pochovaným na vršku. Zvonica aj niektorí francúzski, juhoslovanskí, poľski, sovietski a naši partizáni a vojaci

Pamätník SNP v Hornom Jelenci

Snímky: D. Mikolaj, M. Fabian, V. Bárta

takmer v každej obci Turca. A je na nich nekonečný rad mien. Nieto takej dediny v Turci, z ktorej by sa niekto nebola zúčastnil Slovenského národného povstania, z ktorej by nebola niekto väznený, mučený fašistami alebo napadol v boji. (Takmer na všetkých povstaleckých a partizánskych frontoch bojovali Slováci z Oravy a Spiša v Poľsku: boli medzi vojakmi SNP, v 2 paradesatnej brigáde 1. čs. armádneho zboru a po páde povstania sa zúčastňovali partizánskych bojov. — Život). Na priekopskom Povstaleckom cintoríne „sníva večný sen o slobode“, ako je tam v mramore vysekané, vyše 700 mladých ľudu, Slovákov, Rusov, Francúzov, Juhoslovianov, ktorí padli na území Turca v boji proti fašistom. (Medzi nimi svoj večný sen sníva krajan Alojz Gavenda — Život).

April 1945 priniesol slobodu. Spoločne so Sovietskou armádou ho oslobodzovali i jednotky Čs. armádneho zboru, ktorý vznikol v Sovietskom zväze pod velením generála Ludvíka Svobodu.

Hoc ľud utrpel v Slovenskom národnom povstani veľké straty, preukázal postupujú-

cej armáde veľkú pomoc. Tisice občanov Martina, Vrútkok okolitých obcí stavali cesty na Martinské hole, aby sa priamo na 1500 metrov vysoké hrebene mohli dotiahnuť deľa, minomety, munícia, aby sa mohli odvieziť ranení, mŕtví. Rad ľiel dňom i nocou spájal bojovníkov na hrebeňoch Malej Fatry s Martinom, Vrútkami, Turcom.

Dnes vieme posúdiť, aké boli vojenské i hospodárske možnosti viesť boj, a ako dlho proti fašistickej presile. Ale ľud bojoval bez ohľadu na ne. To je práve najcennejšie na Slovenskom národnom povstani, na oslobodzovacích bojoch.

Je logické, že národné výbory, ktoré obstáli v ľažkej skúške boja a fašistickej teroru sa stali nositeľom moci ľudu i po oslobození, že ju prezentujú dosiaľ.

Komunistická strana Slovenska bola počas rokov fašistickej nadvlády najorganizovanejšou najzásadovejšou politickou silou. Dosažom svojho pôsobenia predčila všetky ostatné. Je preto logické, že po oslobození sa stala poprednou aktívnu silou budovania a je takou do dnešných dní.

ONDREJ KUČERA
(skrátené)

JAN KOCHANOWSKI

básnik veci republiky

V auguste uplynulo 400 rokov od smrti „otca poľskej poézie“, najvýznamnejšieho predstaviteľa poľskej renesančnej literatúry — Jana Kochanowského. Obvykle výročia tohto typu slúžia bližšiemu pohľadu na tvorbu autora, podporujú poznanie alebo objavenie tých hodnôt, ktoré doposiaľ boli v tieni iných, silou tradície určovaných ako dôležitejšie. Avšak ľahko povedať niečo objavné a celkom nové o Janovi z Czarnolasu. Jeho siluetu poznáme z literárnych výskumov o ňom a z historických údajov o epoche renesancie v Poľsku. Keďže lyrická tvorba básnika dávno prešla v dejinách poľskej literatúry do okruhu vždy aktuálnych diel, aké nemožno uzavrieť v tesnom rámci danej epochy, hodno sa pozrieť z perspektívy 400 rokov na tie jej prvéky, ktoré sú spojené s vtedajšou Poľskou republikou. Je predsa akutálna aj dnes, a snáď práve dnes, keď situácia v krajine je taká aby sme o nej uvažovali.

Zivotopis Kochanowského skrýva mnoho záhad, pred ktorými znaci literatúry stojia často bezmoci. Týka sa to napríklad politického postoja básnika, spojeného s rôznimi strávenými na kráľovskom dvore. Prišiel tam v roku 1564 podporený námestníkom korunného kancelára Piotra Myszkowského a zanedlho získal titul tajomníka. Ovzdušie dvora Zygmunta Augusta bolo nasýtené politickými diskusiami o exekúcii práv, reformácii, rozkvitali politické spory. V tom čase sa Kochanowski po prvýkrát zapojil do toku verejných udalostí a svoje názory a návrhy obsiahol v dielach *Svornosť*, *Satyr*, *Veštice*. V prvom dominujú dva prúdy: otázka náboženskej deľby Republiky na katalíkov a protestantov (luteránov a kalvínov) a z toho vyplývajúcich dôsledkov, ako aj kritika obyčajov magnátov a duchovenstva. Alegorická postava *Svornosti* hľásia výzvu k rozvadeným obyvateľom a konštatuje, že požiadavkou doby je jednota spoločnosti a jej konsolidácia. Vierovyznanie sa nemôže stať podľa básnika, činiteľom rozkladajúcim spoločnosť zvnútra, kresťanstvo by malo vždy spájať Poliakov. Kochanowski hľadá aj príčiny odchodu ľudu od starej viery. Ako jednu z najdôležitejších vymenúva postoj vtejdašieho kléru, ktorý charakterizovali poväzne: hýrivosť, „nepristojné rozkoše“, prázdné besedy, materializácia a tmárvstvo. Úpadok duchovenstva vyvolal, podľa básnika, mnohé vystúpenia svetských priaznivcov

náboženskej reformácie. Z druhej strany s nechuťou pozeral Kochanowski na tých prívŕzencov nového náboženstva, ktorí dychtivo brali dávne cirkevné majetky. „Sú iné spôsoby vyriešenie tejto veci“ — presvedča autor.

Už tieto slová dokazujú neobvyklú výstižnosť názorov Kochanowského. Ako každý veľký tvorca bol ochotný prijať všetky novinky hlásané apoštolskou reformáciu, ale do konca bol proti nezmyselným a zhoubným, podľa jeho mienky, náboženským sporom. Nevyjadroval sa v prospech žiadnej stránky, ale pokúšal sa nakloniť jedných k druhým.

Trochu iné témy sú v *Satyrovi*. Mýtického Satyra znepokojuje zánik rytierskych cnotí poľskej šľachty, jej ľahostajnosť k štátnym záležitosťiam, stav vlády, pokladnice a osvetu. Láhké zisky v obchode s obilím, ako aj pôvab selského života zastreli šľachte model Poliaka starého razenia — cnoštneho a rytierského vlastenca. V *Satyrovi* Kochanowski kritizuje aj Sejm a jeho neproduktívne táranie, šľachtické zvyky a prepichy magnátov. Dožadoval sa tiež zvýšenia výdavkov na obranu štátu.

Ve Vešticiach je zreteľný ďalší rast vlasteneckého znepokojenia básnika. Eventuálna bezdetná smrť kráľa Zygmunta Augusta, labilná politická situácia v Európe a v Poľsku, neistý osud poľsko-litovskej únie zakrývali ako tmavé mraky doteraz jasný obzor Republiky. O elekciu, ktorú básnik považoval za nebezpečnú pre budúcnosť krajiny, veští: „skôr budú iní než my budeme mať kráľa.“ Krajiny iba potvrdili tieto slová.

Opustenie kráľovského dvora v roku 1571 nespôsobilo odchod Kochanowského od verejných záležitostí. O.i. ostro reagoval na útek Henricha Walezyho v roku 1574 a francúzsky pamflet na Poľsko a Poliakov, ktorý napsal Filip Desportes na základe tejto udalosti. Ešte ostrejšia bola jeho výpoved' týkajúca sa nepomsteného vpádu Tatárov na Podolie v roku 1575, ktorý bičoval ako „večná hanba“ na cti Poliakov. Kochanowski sa snažil verne slúžiť „milej vlasti“, bol to práve on, ktorý zovšeobecnil slovo „vlast“ v poľskom jazyku. Svoju najväčšiu zbraň — básnické pero — sa snažil využívať ako moralizujúci vplyv na odberateľov, vysoko ocenoval výchovný význam literatúry. Na väzoveval v tom na zásadu „utile dulci“ — „učiť v hre“, ktorú do literatúry zaviedol veľký rímsky básnik Horacius.

Najplnšie sa Jan Kochanowski vyjadril vo svojej jedinej a zároveň v poľskej literatúre prvej dráme — *Odmietnutie gréckych vyslancov*. Do čela drámy sa vysunuje problém moci a zodpovednosti vladárov za štát. Ich chyby vo vykonávaní moci sú mimoriadne zdôraznené v dráme. Potom je zobrazený symbol vzorneho občianskeho postoja, postoja spájajúceho vlastenecké charakteristické črtu s renesančnou koncepciou človeka. Zdôraznené sú: rozum a vernosť, triezlosť politického rozhľadu popri obetavosti v kráľovských službách. Skutočne dobrý obyvateľ má vždy na zreteli dobro a čest svojej vlasti. Porovnávaný je s ním vladár pyšný, ktorý neposlúcha rady mûdrejších politikov, nevyrovnaný a ľahkomyselný.

Kochanowski chcel pomocou obsahu *Odmietnutia gréckych vyslancov* nakloniť Poliakov, aby ihneď začali myslieť o realizácii nápravy Republiky. Neboli to unáhlené slová. Už koncom 16. stor., stále častejšie v Republike víťazili súkromné záujmy nad občianskou povinnosťou. Kráľa zbabili vojska, moci a sily, aby neprekážal šľachte v jej pokojnej a jalovej existencii. Za kvitnúcu a chválenú tolerantnosť sa stalo Poľsko objektom posmechu v Západnej Európe. Namyslný „zlatý stav“, neprispäťal k hlasu stále aktívnejších mešianov a veľkými krokmi tlačil krajinu ku konečnému úpadku. Toto všetko videl Kochanowski vo svojom vidieckom sídle v Czarnolesi, ale mälokto pozorne počíval veštici Kassandru z *Odmietnutia gréckych vyslancov*, ktorá krajine vešila ruinu. Mälokto si všimol výrečnosť druhej piesne Chóru — „Vy, ktorí ste vladáimi republiky“, ktorá vyzývala vladárov štátu, zodpovedných za jeho osudy, aby dodržiavalani nie tak „vlastné veci“ ako zverené záujmy celku.

Jan z Czarnolesu naprieč svojmu šľachtickému pôvodu, objektívne videl záporu nadmernej slobody a s tým spájajúcej sa slabej vnútornnej organizácii štátu. Avšak dúfal, že jeho rodáci sa spämatájú a dokážu zastaviť pokračujúci politicko-hospodársky rozklad. Ukázalo sa, že táto nádej bola märna. 17. storočie prehľbilo krízu a 18. storočie sa stalo dejiskom konca šľachtického Poľska. Nevyvodili sa vtedy závery z diel Jána Kochanowského v minulosti — hodno sa nad nimi pozastaviť dnes.

MILOŠ KRNO

L'UD POVSTAL

(ÚRYVOK)

Ked' páni všetko zrádzali,
l'ud vedel jedno: povstaneme.
Vedel to každý robotník,
že ocel kuje pre seba,
že ocel bude v jeho rukách,
ked' udrie veľká hodina,
hodina pomsty, odplaty.

Dnes neveríme v rozprávky,
že hrdinovia píšu dejiny
jagavým, ostrým mečom.
Dnes vieme, hrdinom je l'ud,
bez neho nieto hrdinov.
L'ud je more nekonečné
a hrdinovia sú ich vlnami.
Ženie ich k brehom slobody
ozrnuté more, nesmrtelný l'ud.

Tak ako jedle rastú zo zeme,
tak rastú z l'udu hrdinovia.

SLOVNÍK ŽIVOTA (II4)

Zename sa a vydávame

Vždy to tak bolo, že mládenc sa žení a dievka (deva) sa vydávala. Prastaré slovesá ženit sa, oženiť sa sú aj za našich čias živé. Odvodené je od podstatného mena žena a jeho obsahová náplň sa dá vyjadriť takto: vziať si ženskú bytosť za manželku. Slovesá ženit sa, oženiť sa (s niekym) sú aj odrazom dávneho usporiadania ludskej spoločnosti od čias patriarchátu, keď sa muž stal rozhodujúcim členom spoločnosti. Odrazom tohto vývinu a stavu je aj jazykové vyjadrenie — muž sa ožení s niekym, kým dievča bolo iba objektom ženby, iba sa vydávalo za niekoho (za muža).

Nášmu jazykovému vedomiu by boli nepochopiteľné a neprijaťelné vyjadrenia Anča sa ženila s Janom. Jano sa vydával za Anču. Takisto možno povedať iba: Nemôžem sa s tebou oženiť, rozhodne nie Nemôžem sa za teba oženiť (pokračovanie v budúcom čísle).

POESKY
lampa fluoryzująca
lampa parzeniowa,
wyladowcza
lampa łukowa
lampa elektronowa
lampa rentgenowska
lampa projekcyjna
lampart
lamparci
lampeczka
lamperia

SLOVENSKY
žiarivka
výbojka,
rtufová lampa
oblúkovka
elektronka
rentgenka
projekčná lampa
leopard
leopardí
lampička
ozdobná lišta
na stene

ČESKY
zářivka
výbojka,
rtufová lampa
oblúkovka
elektronka
rentgenka
projekční lampa
leopard
leopardí
lampička
ozdobná lišta
na zdi

lampion
lampka
lamus
lanca
lancet
landara
fanie
lanolina
lansować
lany
želazo lane
lapidarnosć
lapoński
larwa
las

być jak w lesie
nauka nie poszła
w las
to jest jeszcze
w lesie
laseczkowaty
laska
lasecznik
Sejm pod laską

laskonogi
laskowy
orzechy laskowe
lasować

lampion
lampička; pohár
skladiste
kopija
lanceta (nožík)
nemoderný koč
bitka
lanolin
forsirovať
liaty
liatina
lapidárnosť
lapoński
larva
les

neorientovať sa,
bludit
poučenie nevyšlo
naprázdno
to je ešte
ďaleko
paličkovity
baktéria, bacil
palica
Sejm pod
predsedníctvom

tenkonohý
palicový; lieskový
lieskové oriešky
hasiť/vápno

lampión
lampička; pohár
skladisti
kopí
lanceta
landaur
výprask
lanolin
forsirovat
litý
litina
lapidárnosť
lapoński
larva
les

neorientovat se,
bloudit
poučení nevyznělo
naprázdno
to je ještě
ve hvězdách
tyčinkový
baktérie, bacil
hůl

Sejm za
predsedníctvi
tenkonohý
hůlkový; lískový
lískové ořešky
hasit (vápnno)

SANISLAV KOSTKA NEUMANN

TALÍŘ HUB

Hnédá, to je hřib.

Jako bychom babičin dostali slib,
že dnes nám poví pohádky.
Jako bychom sedláka potkali, jenž ryzi je,
cti své dbalý.

Slunce ožehlo jej, větry ošlehaly,
zdá se zrozen přímo z pralátky.
Sumí dubina, srnčí klidně se pase,
blesků smaragdových tisíc mihotá se,
zlatá skvrna leží vedle na mechu.

Pomerančová, to je křemenáč.
Jako by nás v lese potkal skřítek, rváč.
Ale břízky svítí kolem v lupení,
v stříbrném se třesou vzduchu,
celá stráň je jedno zachvění
světla, milosti, vzruchu.
Princezna má ovšem naličené tváře,
jako panenka od cukráře
na zeleném paloučku.

Žlutá, to je liška.
Jako by se smála na nás pampeliška.
Jako by nás hospodyně vítala,
krajíc chleba s máslem a kyška.
Jako by si hospodyně zpívala,
poněvadž se všechno urodilo,
zlatá s polí do stodol se slilo,
zabučelo sedm tučných krav.

ŽIVÉ SPOMIENKY babičky Knapčíkovej

Zijem už 80 rokov — narodila som sa 20. októbra 1903 v Chicago, v USA v slovenskej rodine. Moji rodičia sa so mnou, maličkým dieťaťom, vrátili do Hornéj Zubricie. Navštěvovala som maďarskú a slovenskú školu, dnes si pamäťam niektoré maďarské slová a piesne. Rada čítam slovenské knihy a písem listy príbuzným.

V Amerike som bola ešte raz tri roky, zarobit si na nový život na Orave. Po návrate z USA som sa vydala za Františka, syna hrobára a rolníka, ktorý býval pri kostole. Za peniaze, ktoré som zarobila v Amerike, som kúpila kus pozemku v tzv. „zemianstve“, kde dodnes žijeme. Vlani som rozdelila pozemok medzi deti, ktorých mám osem — v tom štyroch chlapcov. Najstarší — Jimmy sa narodil v Amerike. Všetci sú už ženatí a pracujú na svojom. Jimmy, Ján, Julka, Maňa a Manek žijú v Zubrici, Bronek je učiteľom v Mikołowie. Žofka je zamestnaná v Novej Hute a Mela vlani vysteckovala k manželovi do Ameriky, do Chicago. Všetci sa majú dobre, sú zdravi a tiež už majú deti. Máme 36 vnúčencov a som aj prababičkou.

Som veľmi rada, že sa mojim deťom dobre žije, určite ľahšie ako sa žilo mne a srdce mi rastie, keď vidím, ako dobre nažívajú.

Môj manžel umrel v r. 1950. Zostala som sama s malými deťmi, mala som veľa starostí a povinnosti na gazdovstve. Najstarší syn mal vtedy 20 rokov. Teraz už nemusím, ani nevládzem tak pracovať ako voľakedy.

Bývam sama v susedstve syna. Navštěvujem svoje deti a známých a aj oni mňa navštievajú. Mám tiež rodinu na Slovensku a v Amerike, ale už ich asi nenavštívim, keďže je to ďaleko a aj sily mi už chýbajú. Do kostola mám však nedaleko, chodím deň každý deň. Som rada, že aj mňa všetky deti navštievajú a vždy niečo prinesú. Málo ostalo mojich súrodencov a moja dedinka Horná Zubrica sa veľmi zmenila. Pribudlo veľa ľudí a domov, moderných, z tehál, zmizli staré drevené domčeky. Je to viďte najmä na mojom „zemianstve“. Obrovské zmeny vi-

dim na každom kroku: na ceste, v poli, doma a v kostole...

Rada spominám na staré časy a rozprávam o nich mladým. Svoju dedinku mám veľmi rada. Videla som kus sveta, ale nevymenila by sem ho za Zubricu. Máme tu dobrý, čistý vzduch, slnko a vodu v rieke Orave i v potôčoch. Aj keď je tu ľovek hladný, zmrznutý a biedny, cíti sa sýty a bohatý.

Len škoda, že roky tak rýchlo plynú a že sa všetko tak rýchlo mení. V mojom okoli, v porovnaní s časom, keď som bola diečiatom, sa skoro všetko zmenilo. Rieka za pomocí ľadu zmenila svoje koryto a tvár a už dávno sa prestalo krútiť koleso na mlyne môjho otca. Voda tečie ďaleko od mlyna, z ktorého už nič nezostalo. Pri rieke je rovná, široká cesta, po ktorej chodia veľmi rýchlo autá, motorky, traktory a iba zriedkavo koň s vozom. Cez cestu k rieke a späť treba veľmi opatrne prechádzať a najčastejšie vždy trochu počkať, aby bola voľná cesta.

Na najväčší a najhrubší strom v Zubrici — topol, ktorý rásťol pri ceste na mieste, kde dnes mám záhradku a jednu izbu — si už skoro nikto nepamäta. Strom bol tak obrovský, že v tieni jeho koruny v horúčave alebo v daždi sa mohlo schovať niekoľko cestujúcich s koňmi a vozom. Žiaci, keď išli zo školy, často sa pod týmto stromom hrávali. Ešte dnes mám doma koryto, ktoré môj nebohý manžel urobil z kusa tohto stromu. Používame ho pri zakáľátkach, putuje od suseda k susedovi a je tak veľké, že sa doň zmestia aj dve riadne ošpané.

Moje gazdovstvo, ktoré syn hodne zmenil, v ničom nepripomína to moje prvé. Bola tuná škola, krčma, vozovňa pre koče, veľká maštaľ a obrovská pivnica, ktorá je teraz čiastočne zasypaná a rozdelená na dve, pre dve susedov. V pivnici je len trochu zemiakov, kapusty a pod. Kedysi v nej stáli sudy s vinom a pálenkou. Zasa namiesto jednej, malickej, jednoizbovej školy, sú v Zubrici štyri veľké školy a dva kostoly. Z tamtých čias bez zmeny ostala len 6 me-

trov hluboká studňa s veľmi dobrou vodou a nezmenil sa ani vzhľad Babej hory. Hoci voda zo studne sa dnes ľahá pomocou reťaze a plechového vedra, voda je naďalej veľmi chutná a studená aj za najväčšej horúčavy. Styria moji susedia, aj keď majú doma vodovody, prichádzajú pre vodu do studne najmä na varenie. Aj vlani, keď v našom okoli bolo veľmi sucho, v našej studni vždy bola voda, reťaz sa neprestávala krútiť a vyfukovať vedrá s chutnou vodou. Vraj voľakedy krémár vodu z tejto studne dolieval opilecom do pálenky a ani sa naň za to nesťažovali. Studňa plnila aj úlohu chladničky a v neisťich časoch bola úkrytom pre hodnotné predmety a peniaze. Teraz ju často využívajú turisti a myslím si, že ešte dlho bude slúžiť ľuďom, lebo nikomu ani na um nepríde ju zasypať.

Napriek temu, že aj studňa, aj pivnica sa nachádzajú blízko cesty, nadriadené orgány dali súhlas na ich opravu, a preto dúfam, že voľakedy aj kvety na mojom hrobe budú polievať vodou z mojej studne.

Zaznamenal: B. KNAPČÍK

Krajanka Mária Knapčíková pri starej studni.
Foto: B. Knapčík

LIDÉ • LÉTA • UDÁLOSTI

ZÁŘÍ — SEPTEMBER

1.IX.1939. v 4,45 ráno palba německé válečné lodě Schleswig-Holstein na polskou vojenskou posádku na Westerplatte zahájila agresi hitlerovského Německa na Polsko a tragédii druhé svetové války. Němcii zaútočili bez vypovedení války z moře, na pevninu a ze vzduchu. Pomér sil byl nerovný od prvního okamžiku. Německé ozbrojené sily, které zaútočily na Polsko, mely asi 1,85 miliónu vojáků, 10 000 děl a moždířů, 2 800 tanků a 2 085 letadel (nejvyšší svetové třídy) a silně námořní loďstvo „Ost“.

Polsko čelilo nepříteli na 1 600 km dlouhé frontě silami ani ne milionu vojáků, vyzbrojených zhruba 4 300 děly, 880 tanky (hlavně lehkými a průzkumnými a obrněnými vozidly) a asi 400 letadel. V důsledku opoždění mobilizace se pouze asi 70 procentum těchto sil podařilo dosáhnout plné bojové připravenosti. Očekávaná ofenziva západních spojenců proti Německu, která měla odlehčit polskou frontu, se neuskutečnila, ačkoliv Velká Británie a Francie 3. září vypovědely Německu válku. Polsko, militárně slabší a osamocené, 35 dní vedlo hrdinný nerovný boj se silným a bezohledným nepřitem, který měl kvantitatívni i kvalitatívni převahu vyz-

brojeni a technického vybavení a také silné ekonomické průmyslové zázemí.

Od 1. do 9. září byla prolomena hlavní linie odporu polských vojsk. 8. září se německá vojska přiblížila k Varšavě, která odříznuta od zbytku země se bránila do 28. září. V největší bitvě zářijové kampaně nad Bzurou ve dnech 9. — 18. byly polské armády „Poznań“ a „Pomerze“ po počátečním úspěchu rozbity. 16. září německá vojska postupující na východ obklíčila poslední větší polské jednotky na Lublinskou. V důsledku postupování německých vojsk k západním hranicím SSSR Sovětská armáda vešla na území západní Ukrajiny a západního Běloruska, aby ochránila tamní obyvatelstvo před hitlerovskou okupací. Téhož dne členové polské vlády a vrchního velení opustili zemi a odešli do Rumunska. 29. září padl Modlin. Do 2. října se bránila obklíčená posádka na Helu. Poslední bitvou polské armády ve válce 1939 byla bitva vojenského soustředění gen. Kleeberga ve dnech 2. — 5. října u Kocka.

Následkem porážky v roce 1939 Polsko ztratilo nezávislost. Část Polska okupantí vtělili do Německa a na ostatním území ustavili tzv. Generální guvernement. Avšak boj proti uchvatiteli pokračoval a to v okupované zemi i skoro na všech frontách dru-

hé světové války, až k účasti Polské lidové armády po boku Sovětské armády ve vítězství nad rezabitou hitlerovskou říší v květnu 1945.

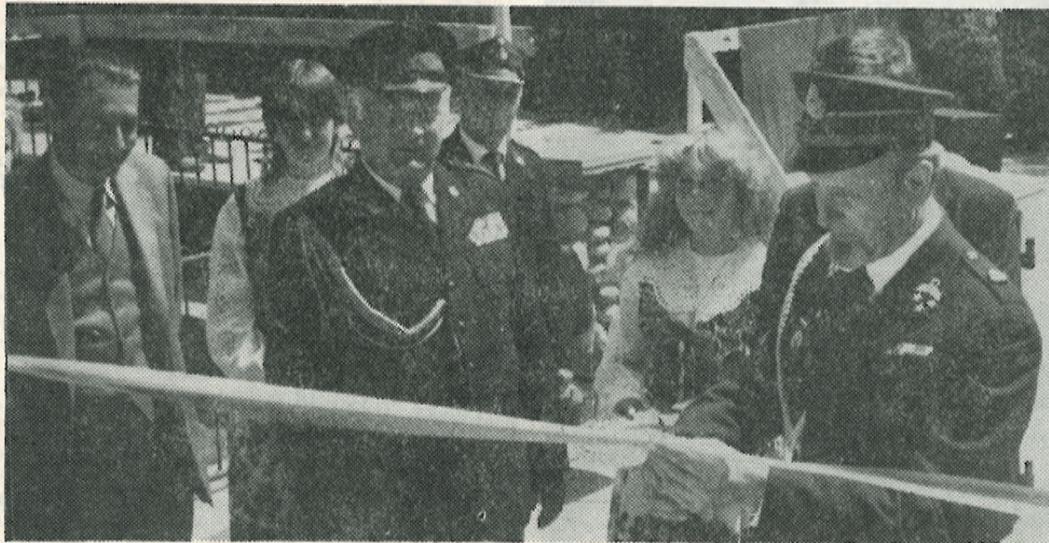
1.IX.1944. Vrcholný orgán národně osvobozenecného boje na Slovensku, Slovenská národní rada, na svém prvním zasedání v sídle SNP Banské Bystrici vyhlásila obnovení Československé republiky a převzala zákonodárnou, vládní a výkonnou moc na osvobozeném povstaleckém území.

2.IX.1944. Zemřel Vojtěch Náprstek, český národní buditel, demokratický pracovník, od r. 1848 činitel české emigrace v USA. Po návratu do Prahy v roce 1858 založil muzeum lidové kultury — Náprstekovo muzeum, knihovnu a čítárnu. Bojoval za rovnoprávnost žen (nar. 17.IV.1826).

2.IX.1945, v 10,30 tokijského času ministr zahraničních věcí Japonska Shigemitsu a zástupce japonských ozbrojených sil gen. Umetsu podepsali na palubě amerického křižníku Missouri v Tonkinském zálivu bezpodmínečnou kapitulaci Japonska před vitéznými mocnostmi. Tím byla uzavřena poslední kapitola druhé svetové války.

3.IX.1939. Ve Varšavě byl vyhlášen dekret polské vlády o vytvoření Československé legie v Polsku. Byla to dobrovolnická formace,

SVIATOK NIELEN HASIČOV

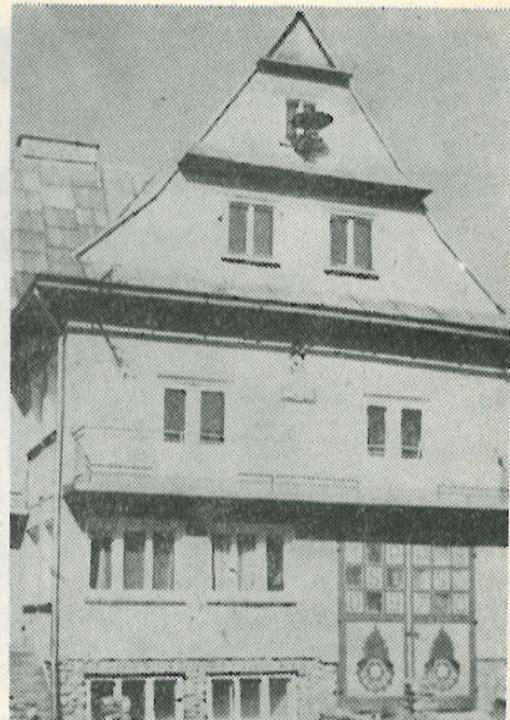

Prestrihnutie symbolickej páskej.

Menej v tomto krízovom období počujeme o odovzdávaní verejných objektov. Keď sa však odovzdáva, treba to zvlášť vyzdvihnuť a zaznamenať. Zvlášť na dedine je takáto udalosť mimoriadnym sviatkom. Tentokrát dôvod k oslave a hrdosti mali občania Tribša, kde 3. júna t.r. odovzdali hasičský dom. O tom, že to bola veľkolepá udalosť v živote tribšanskej obce, nemusím, hádam, nikoho presvedčovať. Veď dom bude slúžiť všetkým občanom, v tom aj miestnej skupine KSCaS v Tribši, ktorá v ňom získala miestnosť na klubovňu.

Vráime sa však trochu do histórie tribšanského hasičského zboru. Hasičský zbor založil v r. 1910 Jozef Vadovský. Vtedy tak tiež vlastnými prostriedkami a silami vybudovali v Tribši drevenú šopu, ktorá slúžila ako remíza. Následníci postavili v r. 1943

remízu z kameňa a v nej našla svoje miesto prvá motorová strieňka. Veliteľom bol v tom čase František Lojek. Samozrejme, hasičského náradia pribúdalo, zväčšovali sa požiarne nároky a stará remíza prestala vyhovovať... V obci bol taktiež veľmi citelný nedostatok obecného domu. A tak sa zrodila myšlienka vybudovať nový hasičský dom, ktorý bude zároveň kultúrnym strediskom obce. Od roku 1970 sa začali Tribšania na všetkých schôdzach dožadovať výstavby takého domu. Čoskoro našli pochopenie u nadriadených administratívnych organov, s pomocou im prišiel najmä predseda Okresnej národnej rady v Nowom Targu a dnešný nowosączský námestnik vojvodu Władysław Gawlas, o ktorom sa Tribšania ešte aj dnes s uznaním vyjadrujú. Po vyhotovení potrebnéj dokumentácie sa mohlo začať s výstavbou domu v r. 1977. Výstavbu začal veliteľ Pavol Budz a ďalšie práce viedol veliteľ Jo-

Nová hasičská remíza v Tribši.

zef Pavlica. Na výstavbe hasičského domu sa podieľali všetci občania Tribša, hasiči, podielníci urbaru, mládež a ostatní. Časť práce vykonali svojpomocne, ostatné hradil Gminný úrad v Nižných Lapšoch a poistovňa z Nového Targu a Nového Sącza. Veľa pomáhalo náčelníci gminného úradu z Nižných Lapšov. Neobišlo sa bez tažkostí, ale vďaka spoločnému úsiliu zavŕšili dielo, ktoré im môže závidieť nejedná obec.

Slávnosť sa začala zrazom hasičov — miestnych a z okolitých obcí, priležitosťnými prejavmi a pokračovala vyznamenaniami, hasičskou prehliadkou a skončili ju vystúpenia školskej mládeže zo základnej školy v Tribši a Fridmane.

Text a snímky:
DOMINIK SURMA

která působila jako spojenecká jednotka od jara 1939. Skládala se z Čechů a Slováků, kteří po vkrámení Němců do Československa v březnu 1939 různými cestami přešli do Polska. Byli soustředěni v uprchlických táborech, hlavně v Bronowicích Malých u Krakova. Podle Encyklopédie II. světové války MON tam do srpna 1939 bylo asi 2 000 československých vojáků. Velitelem tábora byl podplukovník Ludvík Svoboda, později prezident ČSSR. Podle rozhodnutí emigrantiho vedoucího střediska ve Francii (E. Beneš) se asi polovina československých emigrantů odebrala do Francie, kde mělo být utvořeno československé vojsko. Koncem srpna byl tábor z Bronowic přestěhován do Lešné u Baranovi. Velitelem legie se stal generál Lev Prchala a jeho zástupcem podplukovník L. Svoboda, který byl faktickým tvůrcem a vůdcem legie. 4. září legie dostala první dodávku výzbroje. 93 letci byli posláni na přesízení do Děbliny. Vzhledem k rychlému postupu německých vojsk byla legie evakuována do Tarnopolu, kde se zúčastnila bojů v obraně tohoto města a železniční stanice Chlobodz. Po porážce Polska legie přešla v Horodyszcích na území obsazené sovětským vojskem.

4.IX.1809. V Křemenci na Volyni se narodil Juliusz Słowacki, velký polský básník

a dramatický spisovatel (zemřel 3.IV.1849 v Paříži).

6.IX.1944. V Polsku byla zahájena pozemková reforma. Přes 6 miliónů hektáru půdy bylo rozděleno mezi 1070 bezzemků a drobných rolníků.

6.IX.1944. Do osvobozených bojů o polské město Przemyśl byla nasazena 2. československá paradesantní brigáda utvořená v SSSR.

8.IX.1944. Začátek bojů Sovětské armády a 1. československého armádního sboru, je muž velel generál L. Svoboda, o Dukejovský průsmyk. 13. září vojáci čsl. sboru prolomili německou liniu na sever od Dukly a svedli nejtěžší bitvu v karpatsko-dukejovské operaci. 30. září osvobodili Duklu. Bojů se zúčastnila také 2. paradesantní brigáda, v níž bojovali i Slováci z Oravy a Spiše v Polsku.

9.IX.1944. Bulharský lid v revolučním povstání svrhli fašistický monarchistický režim. Národní svátek osvobození BLR.

13.IX.1894. V Lodži se narodil Julian Tuwim, vynikající polský básník a překladatel (zemřel 27.XII.1953 v Zakopaném).

14.IX.1944. Časť Varšavy na pravém břehu Visly — Praha — byla po pěti letech hitlerovské okupace osvobozena sovětským a polským vojskem; převzala funkci polského hlavního města.

16.IX.1944. Slovenská národní rada v Banské Bystrici zřídila hlavní štáb partyzánských oddílů na Slovensku.

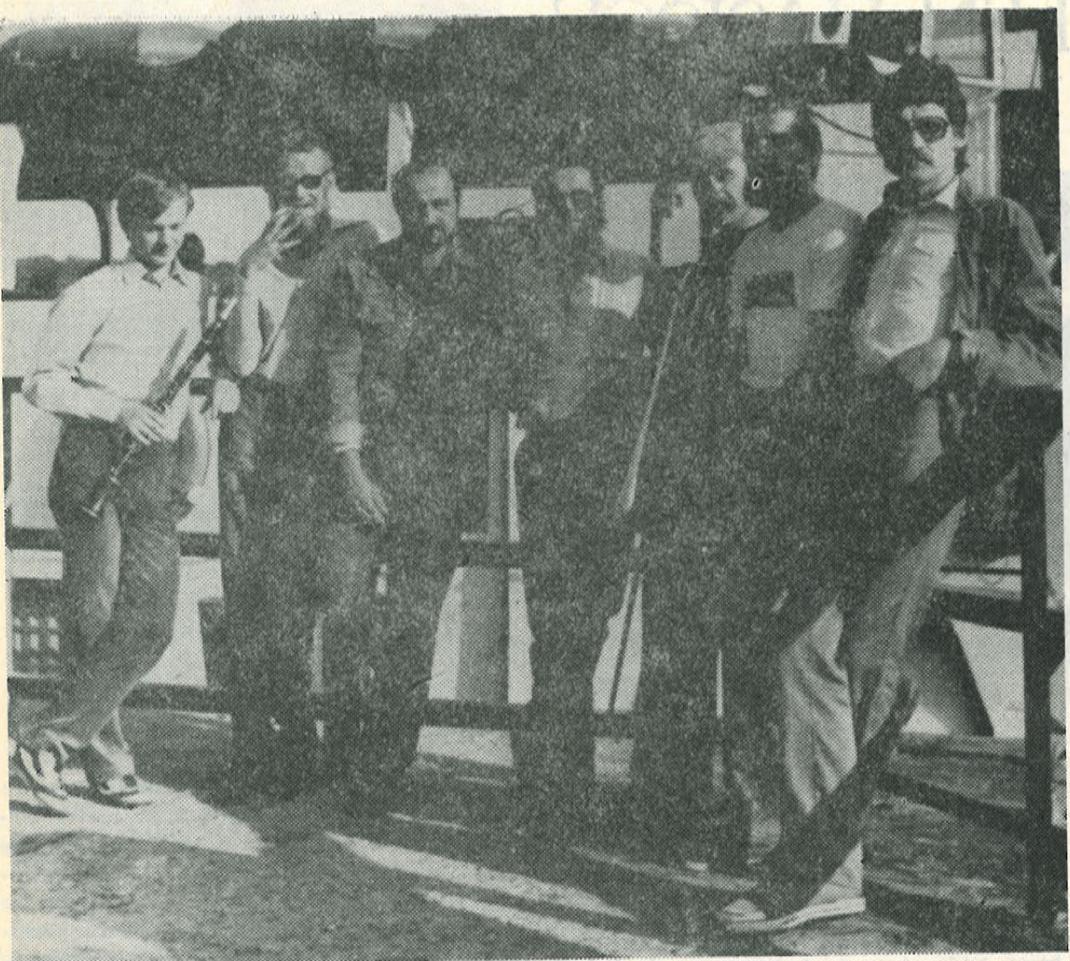
18.IX.1919. V Limanové se narodil Jan Krasicki, pracovník dělnického hnutí, spolutvůrce Svazu boje mladých. Zahynul 2.IX. 1943 při pokusu o útěk z vězení gestapa ve Varšavě.

18.IX.1939. V Jeziorech na Volyni zemřel Stanisław Ignacy Witkiewicz, pseud. Witkacy, polský malíř, literární kritik, dramatik, romanopisec a filozof (nar. 24.II.1885 ve Varšavě).

29.IX.1938. Nejvyšší představitelé nacistického Německa, fašistické Itálie, Velké Británie a Francie, bez účasti Československa, podepsali v Mnichově tzv. dohodu, ve skutečnosti diktát, aby Československo odstoupilo svá pohranční území Německu; tím byla dáná Hitlerovi možnost rozdělit a okupovat Československo.

30.IX.1941 — I.1942. Odehrála se jedna z největších bitev druhé světové války — bitva o Moskvu.

30.IX.1943. Tohoto dne, pět let po zrádném mnichovském diktátu, 1. československá brigáda utvořená v SSSR odesla na frontu.

Krakovský dixieland v Praze

18. a 19. května t.r. se v Praze konala premiéra festivalu tradičního džezu, nazvaná I. salón tradičního džezu. Název je velmi výstižný. Festival — na rozdíl například od našeho Zlatého struhadla (Zlota Tarka) — nebyl soutěží, ale připomínal skutečně spíše salón umění, v němž místo obrazů nebo soch byla expozice domácích a zahraničních souborů tradičního džezu.

V Československu je „hot jazz“ (horký džez), oblíben od dálka. Stačí připomenout předválečné Osvobozené divadlo, na jehož scéně Jaroslav Ježek uváděl své vynikající bluesy a foxtroty v provedení výborného jazzbandu, nebo pražské divadlo Semafor, v němž skupina Ferdinanda Havlika hraje skladby Jiřího Šlitra ve stylu bluesu a dixielandu v provedení nejlepších českých vokalistů. Konečně stačí si poslechnout desky z posledních dvaceti let s nahrávkami dixielandových skupin jako bratislavský Traditional Club nebo dodnes vystupující (mj. i na letošním festivalu) Pražský dixieland...

První salón tradičního džezu zahájily 18. května plavby dvou výletních lodí Vltava a Děvín, na jejichž palubách vyhraly čtyři pražské dixielandové skupiny. Do pražských ulic vyjela stará tramvaj (z roku 1915), z níž zaznávaly světové džezové evergreeny v provedení souboru složeného z členů různých skupin, nazvaného První pražské spojené džezové orchestry.

Příštího dne se celá džezová slavnost přestěhovala do Parku kultury a oddechu Julia Fučíka, který byl spolu s Českým džezovým svazem iniciátorem a organizátorem Salónu.

Několik slov o parku, rozkládajícím se na 38 hektarech.

Již ve 13. století byly v osadě Ovenec založeny královské zahrady, v nichž byla chována lovná zvěř a ptactvo a pořádaly se hony a turnaje. V roce 1803 se zahrady staly majetkem purkrabího Jana Rudolfa Chotka, který je věnoval Pražanům jako veřejný park. Od té doby byl tento park místem mezinárodních výstav, hudebních festivalů, sportovních závodů a podobných podniků. Fučíkův park má dnes asi 400 zaměstnanců. Je to vlastně kombinát s rozsáhlou sítí koncertních, divadelních a kinových síní, restauracemi, lunaparkem a mnoha dalšími atrakcemi, mezi nimiž je i stálá expozice parnorámy Ludvíka Marolda Bitva u Lipan.

Přehlídka džezových skupin v Parku kultury byla uspořádána tak, že v různých objektech současně vystupovaly různé skupiny, ale posluchači měli možnost alespoň částečně vyslechnout všechny koncerty. Každá skupina totiž vystupovala dvakrát, pokaždé v jiném objektu.

Prvního salónu tradičního džezu se zúčastnilo 19 českých skupin, dvě skupiny z NDR a jedna z Polska.

Převládal archaický sloh — New Orleans s tubou místo basy a stylizovaný ragtime. Objevila se i téma nepatřící k evergreenům, zapomenutá před 70 lety, ale stojící za vzkríšení. Obdivuhodná byla práce aranžérů, kteří vyhledali v archívech nebo přepsali z fonografických válců skladby do repertoáru svých skupin...

Polští posluchačům byla nejbližší hudba se swingovými prvky. Skutečnou hudební poslouchatkou bylo provedení známého evergreenu Georgia on my mind, který zpívala vynikající vokalistka a herečka Eva Olmerová. Posluchačům se prostě zdálo, že stvořila novou skladbu na starý text, neméně výraznou než její prototyp.

Jiná zpěvačka, Jitka Vrbová, zpívala svůj swingový program se dvěma skupinami — Pražským dixielandem a mladou skupinou Revival Club, v níž u klaviatury vynikala skvělou technikou rovněž dívka, Jarka Silhavá.

Polští tradiční džez reprezentovala krakovská dixielandová skupina Beale Street Band (náš snímek). Skupinu založil v roce 1974 trubač a stálý leader Andrzej Marchewka. První zahraniční úspěch získal Beale Street Band právě v Československu, přesněji řečeno na československé hranici. Bylo to v roce 1979 na Džezových setkáních přátelství, která pořádal Cieszyn a Český Těšín. Skupina si odtud odvezla dvě první ceny.

V červnu 1983 Beale Street Band získal nejvyšší cenu pro polskou skupinu na varšavském festivalu Old Jazz Meeting — Zlata Tarka.

Od poloviny roku 1982 v této skupině pracuje rovněž autor tohoto článku jako vokalistka a pianista.

První koncert krakovské skupiny v rámci pražského festivalu se konal v sobotu 19. května v 15 hodin v koncertní mušli zvané Malá scéna. Dvouhodinový koncert krakovské skupiny navazoval bezprostředně na zmíněný koncert Evy Olmerové s doprovodem Metropolitan Jazz Band. Po koncertech hudebnici prošly alejemi parku. Ti členové Beale Street Bandu, na jejichž nástrojích se dá hrát v chůzi, pochodovali pod praporem Prvních spojených pražských džezových orchestrů.

Polští skupina byla příjemně překvapena tím, že její vystoupení bylo zařazeno na zakončení gala koncertu jako překvapení pro posluchače. Skupina oplatila posluchačům i pořadatelům tím, že na přidání zahrála starý blues Lazy river s českým textem.

Večer byli pořadatelé festivalu s představiteli Polští kulturního a informačního střediska v Praze na dancingu spojeném s Jamm-session. Orchester v nočním podniku byl složen z členů různých skupin, které se zúčastnily festivalu. Zde se znova ukázal talent krakovského leadera Andrzeja Marchewky (známého v Polsku z krakovských „Jaszczurů“ a varšavské „Stodoly“), který nejen vynikal mezi hudebníky ve výběru repertoáru, ale byl inspirátorem mnohohlasých improvizovaných chórů, jež zněly jako dobře připravené aranžmá.

Závěrem koncertů krakovských hudebníků byl nedělní koncert v zahradní restauraci, po kterém byla skupina pozvána na setkání s ředitelstvím Parku kultury a oddechu. Polští hudebnici se zapsali do pamětní knihy (s vtipnou kresbičkou basisty — výtvarníka Mariana Pawlika). Mili pořadatelé džezového festivalu slibili polští skupině Beale Street Band pozvání na II. salón tradičního džezu.

Zůstalo ještě půl dne na ochutnání výborného českého piva a návrat domů. Byl nejvyšší čas začít připravovat nový program na červnové koncerty v Lipsku ...

JERZY MICHAL BOŽÝK

Krompašské udalosti

Pondelok, 21. februára 1921 bol teplý. Ľudia, ktorí vtedy žili, spomínali, že bol taký teplý, že sa dalo chodiť boso. Vo vzduchu bolo cítit jar.

Tak teda v toto teplé ráno, ženy robotníkov, ako obvykle v pondelok, išli hneď po ôsmej hodine do závodného konzumu pre pravidelný prídel potravín. Vedúci konzumu E. Liptay začal vydávať prídeľ ale v zníženej norme a horšej kvalite. Ženy odmietli prijať prídel a rozhodne požiadali, aby vydával prídeľ podľa normy z januára toho istého roku. Na ženy pôsobil príklad zo Spišskej Novej Vsi, kde 12. februára 1921 odmietli ženy prijať znížené normy horších potravín. Už predtým, začiatkom februára znížené prídeľy potravín boli príčinou demonštrácií a štrajkov aj v iných mestečkách, ako napríklad v Kišovciach, Švábovciach, Rudňanoch a Slovinkách.

Pozadie vzbury a nepokojovalo bolo v sade také isté, zlá situácia na trhu s potravinami a nízke mzdy o 20–25% nižšie ako v Čechách. Tieto opakujúce sa udalosti a vplyv zorganizovanej sociálnodemokratickej strany, ktorá mala veľký vplyv medzi krompašskými robotníkmi znepokojovali buržoázny vládny aparát, čoho dôkazom je napríklad inštrukcia spišského župana, ktorá charakterizovala spoločnosť v Krompachoch ako „čisto bolševickú“.

V Krompachoch medzi úradníkmi a policajtmi bol veliteľ četnickej stanice, strážmajster F. Kroupa známy svojimi protirobotníckymi výpovedami a jeho horlivosť v potlačovaní robotníkov bola aktívne podporovaná spišským županom. Keď skupina krompašských žien v počte okolo 60 osôb nadalej odmietala prídeľ v zníženej norme, vtedy aproviačný referent želaziarní S. Záboranský požiadal Kroupu, aby prišiel so ženami „urobiť poriadok“.

Horlivý Kroupa poslal pod konzum 4 četníkov. Ženy v tom čase zvolili delegáciu k riaditeľovi železiarní, ktorá mu mala predložiť svoje požiadavky. Do delegácie boli zvolené ženy majúce dôveru: Mária Žiaková, Pavla Kúdelková a Zuzana Drličková. Trojčlenná delegácia sa cestou stretla s hlavným dôverníkom Vojtechom Jánosikom a Gustávom Klecknerom, ktorí tiež mali úmysel ísť k riaditeľovi. Obe delegácie prijal riaditeľ S. Králik. Rozhovoru sa tiež zúčastnil aproviačný referent Záboranský, ako aj hlavný inžinier L. Podhradský.

Delegácie (Jánosik a Žiaková) vysvetlili príčiny znepokojenia a žiadali prídeľ v množstvách ako v januári. Riaditeľ vysvetlil, že potravinové normy ustanovuje Bratislava a vobec nie je vylúčené ich ďalšie zníženie. Navrhhol, aby delegácia predložila svoje požiadavky priamo v Bratislavu. Sugeroval tiež zapojenie tejto otázky do rokovania, ktoré sa konali v súvislosti s prácamu nad podpísaním kolektívnej zmluvy. Sám nemôže nič viac urobiť. Nakoniec prosil delegáciu, aby vysvetlila jeho postoj zhromaždeným ženám a vyzýval, aby sa pokojne rozišli.

V tom čase, keď delegácie viedli rozhovory, strážmajster Kroupa sa telefonicky spojil so županom v Levoči. Župan povedal Kroupovi, že ženy môžu dodatočne kúpiť t.zv. americkú múku po 12 Kčs za 1 kg ale prídeľy nebudú zvýšené. Neskor Kroupa tvrdil, že župan mu dal príkaz, aby za každú cenu rozhnal demonštráciu, čo sa napokon nepotvrdilo.

Ženy v počte okolo 100 osôb pokojne čakali na výsledky rozhovorov delegácie s riaditeľom. Stražmajster Kroupa so 7 četníkmi sa naraz objavil a žiadal ženy, aby sa rozišli, pritom im nadával a strašil zatknutím. Práve vtedy vyšla delegácia z rozhovorov. M. Žiaková začala referovať obsah a výsledky rozhovor s riaditeľom. Vtedy jej Kroupa vynadal, sotil ju a četníci začali biť ženy vytierákmi od pušiek. Ženy začali kričať a nastal všeobecný zmätok. Kto si zakričal, že četníci býu dôverníka Jánosika a že ho vedú do väzenia. Vtedy ženy začali utekať k hlavnému východu, aby ho oslobozili.

Správa o tom, že býu ženy a zadŕžali Jánosika sa rýchlo rozšírila po závode. Odvodenia začali prichádzať robotníci s pracovným náradím v rukách. Ako prví prišli robotníci zo skladov, ktorí obklíčili četníkov. Zhromaždilo sa vyše 500 osôb. Vtedy Kroupa vydal svojmu oddielu rozkaz nabit zbraň a ist k zhromaždeným robotníkom. Vtedy 19-ročný robotník Dezider Heinisch vystúpil 4–5 rokov pred zhromaždeným davom a nahlas sa spýtal, prečo býu ženy a zavreli Jánosika. Prestrašený a trasúci sa Kroupa namieril na revolver a dal rozkaz četníkom, aby strieľali. Prvý padol Heinisch a za ním Stanislav Gont, ktorý mu utekal na pomoc. Z vypálenej salvy zasiahli guľky 17 osôb.

Bilancia strieľania bola otriasná. Umierali Heinisch a Gont. Rozliehalo sa stonanie smrteľne ranených. O pomoc volali ľahšie ranení. Niektorých začali prenášať do závodnej nemocnice.

Ale dav sa nerozchádzal. Zvuk výstrelov spôsobil, že ostatní robotníci zanechali prácu a začali vychádzať pred železiareň. Zavyli závodné sirény. Zanedlho si vyše 1000 ľudí obzerala následky masakry a prichádzali stále ďalší a ďalší.

Časť robotníkov vtrhla do závodu a žiadala, aby riaditeľ povedal, kto zavolał četníkov proti ženám. Riaditeľ Králik poukázal na inž. Podhradského. Vtedy vtrhli do jeho (Podhradského) kancelárie a začali ho biť. Demolovali kanceláriu. Avšak samotnému Podhradskému sa podarilo utiecť, ale počas prechodu cez železničnú trať sa potkol a prevrátil: vtedy ho dav chytil a zabil.

Prestrašení úradníci a technici z kancelárií sa rozutekali a nechali prácu, ale jeden z nich Vojtech Lukáč sa pokúšal prehovoriť dav, aby sa rozišiel. Počas jeho rozhovoru s robotníckym funkcionárom E. Hiszemom neznámy človek príbehol k nemu zo zadu a uderil ho do hlavy. Zakrvavený Lukáč utiekol do železiarne, ale neutiekol pred naháňajúcimi ho ľuďmi, ktorí ho zobili na smrť. Práca v železiarni prestala. Pracovalo sa iba vo vodárni, v elektrárni a pri vysokých peciach.

Vojenské a policajné orgány informované o udalostiach v Krompachoch ihneď a za pomoci všetkých dostupených prostriedkov prestahovali do Krompach značné sily, aké mali k svojej dispozícii. Už okolo 14 hodiny na mieste sa nachádzalo 500 vojakov, 60 četníkov a policajtov. Po meste chodili hliadky. Hlavné ulice vedúce do mesta blokovali vojaci s guľometmi. Huta a mestské úrady obsadilo vojsko. Ľudia sa pozamykali vo svojich domoch. Krompašská tragédia končila. Začala sa ako spokojná demonštrácia žien a následkom četnickej brutality a nenávisti k pracujúcim sa prerodila v spontánny robotnícky výbuch.

Na následky četnickej gulek zahynuli 4 robotníci a 13 boli ranení, v tom dva žačko. Desiatky ľudí bolo dobitych a zmrzačených. Obeťami davu boli Podhradský a Lukáč.

Mnohých robotníkov zatkali. Na trest väzenia odsúdili 86 osôb, z čoho 60 osôb došlo tresty väzenia v súhrnej sume 54 rokov.

Železiarne zavreli na neurčitú dobu a po ich otvorení dňa 17.3.1921 počas opäťovného náboru zamestnancov neprijali do práce 172 robotníkov spolu s nachádzajúcimi sa vo väzeniach.

S robotníkmi, účastníkmi Krompašskej vzbury solidarizovali mnohé stránice a odborové organizácie z celého Československa. V závodoch v Banskej Bystrici, Zvolene, Pobrezovej, Tisovci a Ružomberku robotníci odovzdávali časť svojej mzdy pre krompašských robotníkov a ich rodiny. Celkove zožbierali 68 000 Kčs a samotné noviny Pravda chudobu z toho zožbierala 61 379 Kčs. Poľnohospodárski robotníci dali 28 vriec fazule, 14 vriec múky a 13 vriec zemiakov.

Stránice a odborové konferencie, ktoré sa konali v prvom polroku 1921 oboznamovali ich účastníkov s priebehom udalostí. Schváľovali užnesenia solidarizujúce s robotníkmi v Krompachoch. Vyzývali tiež, aby im bola poskytnutá pomoc a opäťovné prijatie do práce, ako aj jednoznačne odsudzovali mačinácie, aké podnikali proti robotníkom pravíciarska tlač a vládne orgány.

V Krompachoch dňa 21. februára 1921 mali miesto udalosti, ktoré sa stali symbolom boja ľudí o prácu a chlieb, ako aj vďaka ktorým sa mesto zapísalo do dejín revolučného robotníckeho hnutia.

Pohreb zastrelených demonštráントov v Krompachoch v roku 1921. Foto: archív

KAREL ČAPEK

ČINTAMANI

A PTÁCI

„Ehm,” řekl pan doktor Vitásek, „víte, já se tak trochu vyznám v perských kobercích; ale to vám potvrďte, že dnes už to není, jak to bývalo. Dnes ti taškáři v Orientě si už nedají tu práci, aby barvili vlnu červecem, indigem, šafránem, velbloudí moči, dubenkami a těmi ušlechtilými organickými barvivy; ani ta vlna už není, jako bývala, a kdybyste měl povídat o vzoru, dal bych se do breku. To teda je jedno ztracené umění, tyhle perské koberce. Proto jenom ty staré kusy, co byly dělány před rokem osmnáct set sedmdesát, mají nějakou cenu; ale takové se vám podaří koupit, jenom když nějaká stará rodinná „z rodinných příčin“, jak se v lepších rodinách říká dluhům, prodává antikvity po dědečkově. Poslouchejte, já jsem onehdy na hradě Rožmberk viděl pravý sedmihradák — to jsou takové malé koberceky, modláky, co vyráběli Turci v sedmnáctém století, když sedli v Sedmihradsku; tam na tom hradě po tom šlapou turisti v okovaných botách, a nikdo neví, jakou to má cenu — inu, člověk by nad tím zplakal. A jeden z nejvzácnějších koberců na světě je u nás v Praze, a nikdo o něm neví.

Totíž to je tak: Já se znám se všemi obchodníky s koberci, co u nás jsou, a někdy si je tak obejdou, abych se podíval, co mají na skladě; víte, oni ti agenti v Anatolii a Persii někdy přece jenom popadnou nějaký starý kus, ukradený z mešty nebo odkud, a přiblíží jej k tomu druhému metrovému zboží; ten celý balík, ať je v něm co je, se potom prodává na váhu. (...) Tedy takhle jsem si občas zašel k nějaké paní Severýnové — ona má takový krámeček ve dvoře tamhle na Starém Městě a někdy se u ní najdou pěkné karamany a kelimy. Ona je taková kulatá a veselá paní, má mnoho řečí a čubičku pudla, tak tlustou, že se až člověku dělá špatně. Tihle tlustí psi jsou tak nevrli a astmaticky a podrážděně štěkají; já to nemám rád. (...) Ale protože jsem chtěl udržovat dobrou vůli s paní Severýnovou, sedl jsem si vždycky do kouta, kde chrápala a funěla ta čubička Amina na takovém velkém, do čterice složeném koberci, a drbal jsem ji na zádech; ona to ta Amina měla moc ráda.

„Paní Severýnová,“ povídám jednou, „to jsou špatné obchody; ten koberec, co na něm sedím, už tu máte tři roky.“

„Ten je tu ještě dýl,“ řekla paní Severýnová, „ten je v tom koutě složen už dobrých deset let; ale to není můj koberec.“

„Aha,“ povídám, „ten patří Amině.“

„Kdepak,“ smála se paní Severýnová, „ten patří jedné paní; ona říká, že na něj nemá doma místo, a tak si jej složila tady. Mně tu dost překáží, ale aspoň na něm spí Amina, vidí, Amino?“

Tak jsem odhrnul cíp toho koberce, třebaže Amino začala vztekle vrčet. „To je nějaký starý koberec,“ povídám, „smím se na něj podívat?“

„Pročpak ne?“ řekla paní Severýnová a vzala Aminu do náruče. „Pojď, Amino, pán se jenom podívá a pak to zas Amině ustele. Pšt, Amino, nesmíš vrčet! Ale jdi, ty hloupá!“

Já jsem zatím ten koberec rozhodil, a mně vám tak zabouchalo srdce! On to byl bílý anatolák ze sedmnáctého století, místy už naveskrz prohozený, ale abyste věděli, byl to tak zvaný „ptačí koberec“ se vzorem Čintamani a s ptáky; to je nesmírná rarita; a tady ten kus byl aspoň pět krát šest metrů veliký, krásně bílý, s tyrkysově modrou a třešňově růžovou ... Já jsem se postavil k oknu, aby mně paní Severýnová neviděla do obličeje, a povídám: „To je hodně starý hadr, paní Severýnová, a tady se vám nadobro přeleží. Víte co, řekněte té paní, že to koupím, když ona to nemá místo.“

„To je těžké,“ řekla paní Severýnová. „Ten koberec tu není na prodej, a ona ta paní je pořád v Meranu a v Nizze; já ani nevím, kdy je doma. Ale já zkusím se jí zeptat.“

„Tak budete tak hodná,“ řekl jsem co možná lhostejně a šel jsem po svém. Abyste věděli, to je pro sběratele vše cti, aby nějakou vzácnou věc dostal za babku. Tedy já jsem si vzal do hlavy, že musím ten koberec lacino dostat a že jej pak daruji muzeu, protože taková věc jinam napatří. Jenom by na to musela přijít cedulka s nápisem: Dar doktora Vitáská. Prosím vás, každý člověk má svou ctižádatost, že? Ale to se vám přiznám, že mně z toho hořela hlava.

To mně vám dalo práci, abych se přemohl a neběžel hned druhého dne za tím kusem s Čintamani a ptáky; já jsem na nic jiného ani nemohl myslet. Ještě den to musím vydržet, říkal jsem si každého dne; dělal jsem to sám sobě natruc. Člověk se někdy rád trýzní. Ale asi za čtrnáct dní mě napadlo, že tam ten ptačí koberec může najít někdo jiný, a letím k paní Severýnové. „Tak co?“ vyhrknu ve dveřích.

„Co má být?“ ptala se mě udíveně ta paní, a já jsem se vzpamatoval. „Ale,“ řekl jsem, „idu zrovna tudyma po ulici, a náhodu jsem si vzpomněl na ten bílý koberec; prodať to ta paní?“

Pani Severýnová potřásla hlavou. „Kdepak,“ řekla, „ona je teď v Biarritz a nikdo neví, kdy se vrátí.“ — Tak jsem se podíval, je-li tam ten koberec; to se ví, ležela na něm Amina, tlustší a olezlejší než kdy jindy, a čekala, že ji podrbu na zádech.

Nějaký den nato jsem musel jet do Londýna, a když už jsem tam byl, zašel jsem si k panu Keithovi — víte, ten Sir Douglas Keith je dnes největší kapacita na orientální koberce. „Pane,“ povídám mu, „Prosím vás, jakoukupanou cenu by takhle mohlo mít bílý anatol s Čintamani a ptáky, velikost víc než pět krát šest metrů.“

Ten Sir Douglas se na mne podivá přes brejle a utrhne se skoro vztekle: „Žádnou!“

„Jak to žádnou,“ povídám zaraženě. „Proč by neměl žádnou cenu?“

„Protože v tom formátu ten koberec vůbec neexistuje,“ kříčel na mne Sir Douglas. „Pane, to byste měl vědět, že ten největší koberec s Čintamani a ptáky, co je vůbec znám, měří stejně tři krátké pět yardů!“

Já jsem vám zrudl radostí. „Ale dejme tomu, pane,“ řekl jsem mu, „že by jeden kus v té velikosti existoval; jakou by mohl mít cenu?“

„Vždyť vám přece říkám, že žádnou,“ kříčel ten Keith. „Pane, ten kus by byl unikát, a jakpak chcete určit cenu unikátu? Když je nějaká věc unikát, může mít stejně dobře cenu tisíc liber jako deset tisíc liber; copak já vím? Ostatně takový koberec neexistuje, pane. Dobrý den, pane.“

To si dovedete představit, jak jsem se vrácel. Panenko Maria, ten kus s Čintamani musím dostat! To bude něco pro muzeum! Ale teď si, prosím vás, představte, že jsem nesmíl nijak nápadně naléhat, protože to není sběratelské; že paní Severýnová neměla žádný zvláštní zájem na tom, aby se ten starý hadr, co se na něm jeví Amina válela, prodal; a že ta zlořečená ženská, co jí ten koberec patřil, jezdila z Meranu do Vichy a z Badenu do Ostende — ta ženská musela mít doma nějaký lekárský lexikon, že měla tolik nemoci; zkrátka byla bez ustání v nějakých lázních. Tedy já jsem tak jednou za čtrnáct dní chodil k paní Severýnové mrknout se, jestli je tam v koutě ještě ten koberec se všemi svými ptáky, podrbl jsem tu odpornou Aminu, až rozkoší kvičela, a aby to nebylo nápadné, kupil jsem pokaždé nějaký koberec; poslouchejte, já mám doma těch šírázů, šírvanů, mosulů, kabristanů a jiného metrového zboží celé hromady — ale mezi tím byl jeden klasický derbent, pane, to se hněd tak nevidí; a jeden starý modrý kherasan. Ale co jsem za ty dva roky zkusal, to pochopí jenom sběratel. Kdepak, muka lásky, to nic nemí proti mukám sběratele: ale přitom je zvláštní, že si snad ještě žádný sběratel nevezl život a naopak obyčejně dosahuje dlouhého věku; nejspíš je to zdravá vásen.“

Jednoho dne mně najednou povídá paní Severýnová: „Tak ta paní Zanelliová, co jí patří ten koberec, tady byla; já jsem jí řekla, že bych měla kupce na ten její bílý ležák a že se jí tu beztoho přeleží; ale ona povídala, to prý je rodinný kus, a ona to prý nepotřebuje prodávat a jen ať to prý tady nechám.“

Tak jsem se, to se rozumí, rozběhl sám za tou paní Zanelliovou. Myslel jsem, že je to bůhvíjaká mondéna, ale ona vám to byla taková šeredná bába s fialovým nosem, parukou a takovým divným tiskem, že jí pořád huba jezdila po levé tváři až k uchu.

„Milostivá,“ povídám, a přitom se pořád musím dívat, jak jí ta huba tančuje po tváři, „já bych rád koupil ten vás bílý koberec; on je to sic už chatrný kus, ale mně by se zrovna hodil do ... do předsíně, víte?“ — A jak jsem čekal na její odpověď, cítím, že mně taky začala huba cukat a poskakovat na levou stranu; byl-li ten její tisk nakažlivý nebo bylo-li to z rozčilení, to nevím, ale já jsem vám to nemohl potlačit.

„Co si to dovolujete?“ rozkřikla se na mne ta strašná ženská pisklavé. „Hned ať jste pryč, hned, hned,“ ječela. „To je můj rodinný kus po Grossspapu! Jestli nepřijdete pryč, já zavolám Polizei! Já neprodávám žádné tepichy, já jsem von Zanelli, pane! Mary, ať jde ten člověk pryč!“

Poslouchejte, já jsem z těch schodů jen jako kluk; já bych byl brečel vztekem a litostí, ale co jsem měl dělat? Po celý rok jsem zase chodil k paní Severýnové; zatím se Amina naučila chrochtat, jak byla tlustá a skoro úplně lysá. Za rok se zase paní Zanelliová vrátila; tentokrát jsem resignoval a udělal jsem vše, za kterou bych se jako sběratel měl do smrti stydět: poslal jsem na ni

Kresba Areta Fedaková

svého kamaráda, advokáta Bimbala — on je takový jemný člověk a má vousy, které mu získávají bezmeznou důvěru u ženských — aby té ctihoně dámě nabídla za ten ptačí koberec jakékoliv rozumné peníze. Zatím jsem čekal dole, rozčilený jako ženich, který má dostat odpověď. Za tři hodiny se potácel ten Bimbal z domu a utíral si pot. „Ty holomku,“ sipal na mne, „já tě uškrtil! Jakpak já k tomu přijdu, abych kvůli tobě poslouchal tři hodiny historii rodiny Zanelliů? A abys věděl,“ rozkřikl se mstivě, „ten koberec nedostaneš; sedmnáct Zanelliů by se na Olšanech obracelo v hrobě, kdyby ta rodinná památka měla přijít do muzea! Ježíšmarjá, tys mně dal!“ A s tím mě nechal stát.

Teda to vite: když si chlap něco vezme do hlavy, tak hned tak nepovolí; a když je to sběratel, tak půjde třeba vraždit; ono je sběratelství docela heroická činnost. Tedy já jsem se rozhodl, že ten koberec s Čintamani a ptáky docela jednoduše ukradnu. Nejdřív jsem si očíhnil okolí; ten krám paní Severynové je ve dvoře, ale průchod se v devět večer zamýká; a já jsem nechtěl nic odemykat paklícem, protože to neumím. Z toho průchodu se jde do sklepa, kde by se člověk mohl schovat, dřív než se barák zamkne. Na dvorku je ještě kůlnička; kdyby se člověk dostal na střechu té kůlničky, mohl by přejít do sousedního dvorku, který patří k hospodě, a z hospody se už člověk dostane vždycky. Tedy to bylo dost jednoduché, ale šlo jen o to, jak otevřít okno do krámu. Na tu práci jsem si kupil sklenářský diamant a učil jsem na svých vlastních oknech, jak se vyřizne tabulka skla.

Poslouchejte, nemyslete si, že krásť je tak jednoduché; to je téží než operovat prostata nebo vykuchtat z člověka ledvinu. Předně je těžké, aby člověka nikdo neviděl. Za druhé je s tím spojena spousta čekání a jiného nepohodlí. A za třetí je při tom taková nejistota; člověk neví, nač narazí. Já vám říkám, že je to těžké a špatně honorované řemeslo. Kdybyste našel lupiče ve svém bytě, vzal bych ho za ruku a řekl mu měkce: Človíčku, že se vám chce tak se obtežovat; koukejte se, nešlo by to, abyste okrádal lidí jiným, pro vás pohodlnějším způsobem?

Já ovšem nevím, jak kradou jiní; ale mé zkušenosti nejsou příliš příznivé. Kritického

večera, jak se říká, jsem se vloudil do toho domu a ukryl jsem se na schodech, vedoucích do sklepa. Tak by to popsal policejní raport; ve skutečnosti to vypadalo tak, že jsem se půl hodiny potoulal v dešti před vraty, čímž jsem se stal kdekому jaksi nápadný. Konečně jsem se zoufale rozhodl, tak jako se člověk rozhoduje dát si vytrhnout zub, a vešel jsem do chodby; a to se rozumí, srazil jsem se s nějakou služkou, která šla do té vedlejší hospody pro pivo. Abych ji uklidnil, zabručel jsem na ni, že je poupatko nebo kotě nebo něco takového; to ji poděsilo tak, že se dala na útek. Zatím jsem se schoval na těch schodech do sklepa; ti prasáci tam měli stát kýble s popelem a jiné haraburdi, které větším dílem při mém tak zvaném vloudění s velkým rachotem spadlo. Potom se vrácela ta služka s pivem a rozčilená hlásila domovníkovi, že do baráku vlezl nějaký cizí chlap. Ale ten výtečný muž se nenechal vyrušit a prohlásil, že to byl asi nějaký mazavka, který si spletl cestu do vedlejší hospody. Čtvrt hodiny nato zívaje a chrchlaje zamkl vrata a bylo ticho. Jen někde nahoře hlasitě a osaměle škytla služka. To je zvláštní, jak tyhle služky mocně škytají, nejspíš ze stesku. Mně začalo být zima, a krom toho to tam tak nakysle a plesnivě páčhlo; hmatal jsem kolem sebe, ale všechno, nač jsem sáhl, bylo jaksi slizké. Pane bože, tam muselo zůstat otisků po prstech doktora Vitásku, našeho vynikajícího odborníka na nemoci cest močových! Když jsem myslil, že už bude půlnoc, bylo teprve deset hodin. Já jsem chtěl se svým vloupáním začít o půlnoci, ale v jedenáct hodin jsem už to nemohl vydržet a šel jsem krást. To byste nevěřili, jaký hluk ztropí člověk, když se chce plížit potmě; ale ten dům měl požehnaný spánec. Konečně jsem byl u toho okna a začal jsem s děsným skřípáním rezat sklo. Uvnitř to dušeně zaštěklo, ježíšmarjá, ona je tam Amina!

„Amino,“ řeptal jsem, „ty potvoro, bud tisí; já tě jdu podrbat na zádech.“ Ale ono je, víte, potmě ukrutně těžké nasadit diamant do téhož vrypu, který jste udělali předtím; tak jsem tím diamantem jezdil po té tabuli sem a tam, až jsem konečně trochu víc přitlačil a celá tabule s růžkotem praskla. Tak, ted se seběhnou lidé, řekl jsem si a koukám, kde bych se schoval; ale ono nic. Pak už jsem s jakýmsi zvrhlým klidem vy-

máčkl další tabulky a otevřel okno; uvnitř Amina chvílemi jen tak na půl huby a konvenčně zaštěkla, aby předstírala, že plní svou povinnost. Já jsem tedy vlezl oknem a vrhnu se nejdřív k té ohavné čubičce. „Aminko,“ řeptám jí horoucně, „kdepak máš záda? Kouej, zlato, pán je tvůj přítel — ty potvoro, to se ti libí, vid?“ Amina se svíjela slasti, pokud se ovšem žok může svíjet; a já jí přátelsky povídám: „Tak, a teď pust, čokle!“ a chtěl jsem zpod ní vytáhnout ten drahotný ptačí koberec. Tedy si Amina nejspíš řekla, že jde o její majetek, a začala řvát; to nebylo stěkání, to byl řev. „Ježíšmarjá, Amino,“ domlouvám ji řeptem, „bud tiše, ty bestie! Počej, já ti ustelu něco lepšího!“ A rup! Strhl jsem se zdi ohavný lesklý kirmán, který paní Severynová považovala za nejzvláštnější kus svého obchodu. „Kouej, Amino,“ řeptám, „na tom se ti bude havat!“ Amina se na mne se zájmem podívala; ale sotva jsem vztáhl ruku po jejím koberci, spustila nový řev; já myslil, že to musí být slyšet až v Kobylisích. Tu teda jsem tu obluďu znovu uvedl do extase zvláště rozkošným podrbáním a vzal jsem se do náruče; ale jak jsem sáhl po bílém unikátu s Čintamani a ptáky, zachrčela astmaticky a začala nadávat. „Proboha, ty bestie,“ řekl jsem zničeně, „já tě musím zabít!“

Tedy poslyšte, já tomu sám nerozumím; díval jsem se na toho hnusného, podlého, tučného čokla s tou nejdivočejší nenávistí, jakou jsem kdy v sobě zažil, ale já jsem tu potvoru nemohl zabít. Měl jsem dobrý nůž, měl jsem na gatích řemen; mohl jsem ji podřezat i uškrtit, ale já neměl to srdeč. Seděl jsem vedle ní na tom božském koberci a drbal jsem ji za ušima. Ty zbabělce, řeptal jsem si, stačí jenom jeden nebo dva pohyby, a bude to odbyto; operovals tolik lidí a vidičels je umírat v hrůze a bolesti; proč bys nezabil psa? Já jsem vám skřípal zuby, abych si dodal odvahy, ale nemohl jsem; a tu jsem se vám dal do breku — já myslím, že to bylo z hanby. A tu ta Amina zakňučela a olizla mi tvář.

„Ty mizerná, sviňská, ničemná mrcho,“ zařučel jsem na ni, poplácal jsem ji po tom olysalem hřbetě a lezl jsem oknem na dvorek; to už byla porážka a ústup. Potom tedy jsem chtěl vyskočit na tu kůlničku a dostat se po střeše na druhý dvorek a hospodou ven, ale já vám neměl ani krapet síly, nebo ta střecha byla výš, než jsem ji dříve odhadoval; zkrátka nedostal jsem se na ni. Tak jsem slezl na ty schody u sklepa a stál jsem na nich do rána, polomrtev únavou. Já blbec, já jsem mohl spát na těch kobercích, ale to mě nenapadlo. Ráno jsem slyšel, jak domovník otevří vrata. Chvilku jsem počkal, a pak jsem si to namířil rovnou ven. Ve vrátech stál ten domovník, a když viděl vycházet z chodby cizího člověka, byl tak překvapen, že zapomněl udělat randál.

Za pár dní jsem šel navštívit paní Severynovou. V okně jsou přidělány mříže, a na posvátném vzoru Čintamani, to se rozumí, se válí ta mrzká psí ropucha; když mne viděla, zavrtěla potěšeně tím tlustým jelitem, kterému se u jiných psů říká ocas. „Pane,“ zářila na mne paní Severynová, „to je naše zlatá Amina, náš poklad, náš drahý pejsek; víte, že se nám sem ondyho vloupal oknem zloděj a že ho naše Amina zahnala? Pane, já bych ji nedala za nic na světě,“ prohlásila s pýchou. „Ale vás má ráda, pane; to ona poctivého člověka pozná, vid, Amino?“

Tak to je všechno. Ten unikátní ptačí koberec tam leží podnes — je to, myslím, jedna z nejzvláštnějších tapiserií na světě; a podnes na ní chrochtá blahem šeredná, prašivá, smrdutá Amina. Já myslím, že se jednou sádlem zadusi, a pak to snad zkusím znova; ale dřív se musím naučit, jak se pilují mříže.“

DETI MALI SLOVO...

21. mája sa vo Vyšných Lapšoch na Spiši a 28. mája v Dolnej Zubrici na Orave konali tradičné recitačné súťaže. Zorganizovalo ich Kuratórium osvety a výchovy a školy spolu s Kultúrnou spoločnosťou Čechov a Slovákov v Poľsku a redakciou Život, ktoré pre víťazov pripravili aj hodnotné vecné a knižné odmeny.

NA SPIŠI

Už od skorých ranných hodín sa v tento sychravý pondelok do školy vo Vyšných Lapšoch schádzali skupinky slávnostne vyobliekaných žiakov v sprievode svojich učiteľiek, kde ich vitala usmievavá tvár riaditeľky Cecílie Biegunovej. Všetkých 39 žiakov z desiatich škôl na Spiši, kde sa vyučuje slovenčina (čieli boli len žiaci z Lapsánky), sem zvánilo čaro súperenia v predniesenej slovenskej poézii. Spočiatku neisto, ale i zvedavo pokukávali po susedoch. Čoskoro však ladi pustili a v očakávaní vystúpenia sa všetci pomaly rozhovorili a delili sa svojimi skúsenosťami.

Rušno bolo aj v učiteľskej zborovni. Diskutovalo sa tuná o podmienkach a pravidlách súťaže, rozdeľovalo žiakov do jednotlivých skupín. Do súťažnej poroty zvolili: za predsedu metodického inšpektora Antona Papanu, a za členov — Eugena Mišinca, úradujúceho člena ÚV KSČaS a predstaviteľov našej redakcie — Annu Krištofekovú a Dominika Surmu.

Presne o desiatej sa v slávnostne výzdobenej triede predstavila prítomným prvá účastníčka súťaže Monika Nemcová z Novej Belej básničou Moja vlast. Po nej za radom ďalší. Pozorné, sústredené tváre, upretý zrak a často aj zatísnuté drobné päste naznačovali, že k recitáciám pristupujú mimoriadne vážne a cheú sa ukázať z čo najlepšej stránky. Pre tento jediný moment mobilizovali všetky svoje sily a schopnosti, akoby si uverovali, že reprezentujú aj svojich spolu-

žiakov, ktorí zostali doma. Tematikou recitovalých básni bola v tomto roku vlastenecká a regionálna poézia. Žiaci sa snažili nielen o peknú výslovnosť a celkový dojem, ale pokúšali sa vystihnúť podstatu a naplniť básni. Pravdaže, nie všetkým sa to plne podarilo, ale celková úroveň pretekov bola veľmi vysoká. Žiaci boli veľmi dobre pripravení. Pozorne som sledoval a súčasne znamkoval jednotlivé vystúpenia, ale v určitommomente mi už jedničky nestačili, a tak som začal dávať jedničky najprv s jednou, potom s dvoma a ďalšími hviezdickami. Súťažná porota mala teda dosť práce a až po dlhšom uvažovaní sa rozhodla uručiť poradie.

Počas prestávky sa slovenskými piesňami a tančami predstavil školský súbor, ktorý pripravila riaditeľka C. Biegunová. Zároveň všetkým účastníkom súťaže sa dostalo pohostenia.

Vítazi v jednotlivých skupinách obdržali vecné odmeny od našej redakcie. Zasa ústredný výbor Spoločnosti pripravil pre všetkých účastníkov súťaže knihu a gramoplátnu. Všetky školy, ktoré sa súťaže zúčastnili dostali diplomy. Slovenské knihy obdržali aj učiteľky, ktoré žiakov na súťaž pripravili.

Celkové poradie obvodnej recitačnej súťaže na Spiši:

KATEGÓRIA POKROČILÝCH

I. SKUPINA (1. — 2. tr.)

1. Alžbeta Radecká z Kacviny — peňaženka
2. Monika Nemcová z Novej Belej
3. Helena Skorupková z Vyšných Lapšov
4. Janusz Kiedziuch z Vyšných Lapšov
- Monika Mondelová z Nedeca
- Monika Pacigová z Krempach
5. Žofia Budzová z Čiernej Hory (č. 2)
6. Kristína Vojtyčková z Repísk

II. SKUPINA (3. — 4. tr.)

1. Barbara Kiedziuchová — z Vyšných Lapšov — hodinky

Anna Grigláková — z Vyšných Lapšov — kozmetická taška
Kristína Kovalčíková z Krempach — peňaženka

2. Magdalena Mačičáková z Jurgova
3. Žofia Tropová z Repísk
- Mária Zarembová z Novej Belej
4. Margita Bafiová z Čiernej Hory (č. 1)
5. Helena Mravčáková z Krempach
- Marta Pivočáková z Kacviny
6. Leokadia Bryjová z Krempach
7. Magdalena Horničáková z Nedeca
8. Alžbeta Košutová z Čiernej Hory (č. 2)

III. SKUPINA (5. — 6. tr.)

1. Román Tomaškovič z Krempach — fotografický aparát
2. Mária Chovanecová z Novej Belej — album
- Eva Šoltýsová z Jurgova — album
3. Beata Bednáříková z Novej Belej
- Violetta Lukášová z Krempach
- Marta Pivočáková z Kacviny
4. Kristína Blažošeková z Vyšných Lapšov
5. Monika Jurgovianová z Vyšných Lapšov
6. Halina Šišková z Repísk
7. Katarína Mlynarčíková z Čiernej Hory (č. 2)

IV. SKUPINA (7. — 8. tr.)

1. Barbara Čiongrová z Jurgova — kozmetická taška
2. Jolanta Kovalčíková z Krempach — opasok
3. Božena Kuterňová a Helena Majerčáková z Novej Belej
4. Marta Kolková z Kacviny
- Dana Maršáková z Jurgova

KATEGÓRIA ZAČIATOČNIKOV

I. SKUPINA

1. Andrej Pompa z Čiernej Hory (č. 1) — peňaženka
2. Žofia Tomečkovičová z Tribša — opasok

Barbara Kiedziuchová z Vyšných Lapšov získala v súťaži hodinky

Po súťaži na Spiši — v očakávaní na autobus

NA ORAVE

Sína účastníkov recitačnej súťaže sa najprv stretla v Jablonke, kde čala autobus do Dolnej Zubrice. Tam sa srdečne uvítali riaditeľ školy Eugen Károly a učiteľkou slovenčiny Angelou Kulavou. Kým sa začala súťaž, deti mali dýchnúť si po ceste prípadne zopakovať.

Ti rok sa súťaže zúčastnilo 44 žiakov z rôznych škôl na Orave, kde sa vyučuje slovenčina. Do súťažnej poroty zvolili: za predsedu — metodického inšpektora Antona Čapka a za členov — učiteľku slovenčiny v Jablonke Margitu Kozubovú, predsedu MS KSCaS v Dolnej Zubriči Eugena Kotta, úradujúceho člena UV KSCaS Jana Mišinca a Annu Krištofekovú z redakcie Života. Porota určila zásady súťaže a rozdelila žiakov do jednotlivých skupín.

Prvú desiatku hodine sa začali recitovať slovenské poézie, na ktoré žiaci už súčasne čakali. Ako prví vystúpili najmladší žiaci — prvačikovia, potom za nimi každý žiak či žiačka povinne recitoval jednu s vlasteneckou tematikou a druhú s regionálnou. Treba tunámenať, že sme mali možnosť počuť aj najlepšie básne Oravenku a Našu školu. Autorkami sú učiteľky Lúdia Mšáľová z Hornej Zubrice a Mária Sýkorová z Dolnej Zubriče. Žiaci recitovali pekne a s veľkým entuziasmom, keď niektorí malí trémú. Vačšina žiakov dobre ovládala text a mala peknú výzdobu. Vcelku možno povedať, že účinkovanie recitačnej súťaže bola vysvetľovať výrovnaná. Preto porota mala čo určiť miestu a pridelila odmeny. Všetkých skupinách dostali vecné odmeny od redakcie Života. Zároveň všetci súťaži obdržali knihy a gramoplatnice. Ustredného výboru Kultúrnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku. Medzi odmiennymi — diplomami — boli aj všetky žiaci, ktorých žiaci sa zúčastnili súťaže. Výnosy podiel na úspechu tohto podujatia nepochybne učitelia, ktorí žiakov vychovávali, preto aj oni dostali pekné knihy.

Výherkyne recitačnej súťaže na Orave:

KATEGÓRIA POKROČILÝCH

I. SKUPINA (1. — 2. tr.)

- 1. Božena Bogacsová z Hornej Zubriče č. 1 — ženčka
- 2. Alena Kulaková z Hornej Zubriče č. 2 — ženčka

Tomaškovič z Krempach vyzýval žiakov k fotografičkám.

Výherkyne hlavných odmen z Oravy

Učiteľky zo Spiša vypisujú pre žiakov knižné odmeny

Po súťaži na Orave — usmiatý kr. Eugen Kott a šťastná súťažnica

Zamyslené učiteľky z Oravy počuvajú prednes hovoreného slova

KATEGÓRIA ZAČIATOČNÍKOV

I. SKUPINA (4. — 6. tr.)

1. Alžbeta Czarna z Podválka č. 2 — album
2. Ivona Janíková z Podválka č. 2
3. Bohuslava Kramárová v Veľkej Lipnici-Privarovky
4. Lucian Zbelá z Chyžného č. 2

II. SKUPINA (7. — 8. tr.)

1. Lucina Stoková z Podválka č. 2 — kozmetická taška
2. Katarína Kierpecová z Oravky
3. Halina Zamrožniaková z Podválka č. 1
4. Lucina Bielaková z Harkabuza
5. Renáta Rapačová z Harkabuza

Text a foto: DOMINIK SURMA
ANNA KRIŠTOFEKOVÁ

Peter Jaroš

TISÍCROČNÁ VČELA

(14)

POKRAČOVANIE Z PREDOSLÉHO ČÍSLA

Posledný januárový týždeň v tisíce deväťsto štvrtom roku trvali tri dni za sebou také tuhé mrazy, že starému Martinovi Pichandovi zamrzlo na pôjde ríbezľové víno v niekoľkých fľašiach.

Zbadal to na treći deň, keď mráz skoro utýral jeho staré telo. V to ráno ako zvyčajne sa zobudil prvý z celého domu. Pozrel pri obliekaní na hodinky a nebolo ešte ani päť. Mesiac jasne svietil a spolu so snehom spôsobil akoby predčasné brieždenie. Aj keď slnko v tomto období vychádzalo až po siedmej hodine, bolo tak vidno, že starec nemusel pri obliekaní zapaľovať petrolejovú lampa či sviečku ako inokedy.

Už pri obliekaní zistil, že izba, hoci večer dobre vykúrená smrekovým drevom, do rána vychladla. Dotkol sa dlaňou skusmo kachlovej pece a vtedy ho prvý raz striaslo. Pec bola studená, síiala z nej chlad. Pokiaľ bol pod perinou, ako ešte aj teraz jeho žena Ružena, bolo mu hej...! Poponáhal sa rýchlo obliecť.

Najprv si vyzliekol nočnú bielizeň. Zhodil ju zo seba rýchlo, srdito, ale nevyhol sa tomu, aby bol pár sekúnd uprostred izby nahý. Vtedy ho striaslo druhý raz. Chlad sa mu najčiteľnejšie prisal na chrbát a potom na kolená. Neobzeral si ako inokedy svoje zostarnuté telo, ktoré sa mu teraz javilo akoby zvnútra vypchané pukajúcou slamou; akýsi praskavý zvuk mu vychádzal z kľbov i z niektorých miest pokožky. Rýchlo nahádzal na seba spodnú bielizeň, a keď si ahol za nohavicami, strhol s nimi na zem stoličku.

Starec na chvíľu ustrnul, aj ho myklo, aj ruku zrazu vystrel, akoby chcel zachytíť a v zovretej dlani zadržať zvuk, ktorý spôsobil, ale sa mu to nepodarilo. Perina sa pohla, nadivila. Stará s čepcom na hlave nakukla do izby, smerom k peci.

— Co balušíš tak zavčasu?! — zamrmala Ružena a opäť si lahla.

— Lež, lež! — chlácholil ženu Martin Pichanda. — Už je päť, ja nakfmim...!

Zena sa viacej neozvala, a kým si starec obliekol nohavice, teplý kožušek a na hlavu dal baranicu, zdalo sa, že už opäť zaspala.

Vyšiel z izby do pitvora a tam zaváhal. V tom okamihu si spomenul na ríbezľové víno. Stál v pitvore, mysel na víno a mal pocit, že robí niečo zlé. Akoby sa chystal zhrešiť. Akoby Ružena za jednými dverami a syn Samo so ženou a detmi za druhými presne vedeli, na čo teraz myslí a čo sa strojí urobiť. Len mykol plecom a kývol rukou a hned sa pohol. Chlad, ktorý lomcoval jeho starým telom, neodolateľne ho poháňal.

Ani teraz nezažal lampu, šiel popamäti. Nemusel rukami hmatkať na pôjd, lebo aj tam, hoci matne, prenikalo svetlo mesačného svitu, zvýraznené bielobou snehu. Na pôjde sa po chvíľke rozhľad a potom sa už pohol naisto.

Fľašky stáli pod obliečkom v štite a neboľo ich menej ako desať. Starý Pichanda za-

stal nad nimi, akoby sa rozhodoval, ktorú má nalať. Zobral od kraja, odzátkoval. Pozrel na fľašku proti obliečke. Víno sa v prítmí černelo. Utrel hrdlo dlaňou a chcel sa napiť. Priložil si hrdlo fľašky k ústam, prevrátil fľašku hore dnom, ale nič z nej netieklo. Myklo ho, akoby sa bol popálil.

— Co je to? — vylíklo z neho.

Pozrel opäť na fľašku. Bola plná, studená, aj v ruke väzila. Opäť sa pokúsil z nej odpiť, ale nič. Potom pochopil. Pomaly, pomaličky strkal do otvoru maliček, až narazil na tvrdý ťad. Uľavilo sa mu, lebo ešte pred chvíľou sa bol zlakol, že na svete prestali platit staré zákony, keď víno nechcelo z fľaše vyliect. Teraz už bolo opäť všetko v poriadku a starý Pichanda sa nad zamrznutým ríbezľovým vínom zamysel. Zohriat ho? Najprv však zodvihol všetky fľaše po jednej a každú odzátkoval. Ani z jednej nekvapla čo len kvapka. Tak, čo zohriat? Zohrejem, skolo popuká! Pokrútil zaporne hlavou a obrátil sa na odchod. Kráčal pôjdom pomaly. Chýbalo mu víno, na ktoré sa bol tešil a dúfal, že ho zohreje. Zima akoby ho bola odrazu strhla a pomkla do svojho najkrutejšieho stredu. Rýchlo scupital dolu schodmi z pôjda, prebehol kuchyňou a zastavil sa iba na schodoch pre domom. Zdalo sa mu, že je holý, akoby na sebe nemal teplé kapce, nohavice, kožuch a na hlave baranicu, tak ho chlad na celom tele omlinal. Začal poskakovať na mieste a mädlit si ruky. Chvíľu ešte mysel na víno, ale po desiatich minútach, keď sa ako tak zohrial, naň pozabudol.

Odtisol od seba psa pravou nohou a vydrel k dvoru. Odomkol, vošiel. A už vtedy ho čosi zastavilo. Zvuk! Zarazil sa, počúval. Pes vedľa neho zúrivo zabrechal. Musel ho kopnúť, aby sa utíšil. Hned ho aj, skučačeho, pohladal. A opäť ten zvuk, ale prenikavejší. Ano, z maštale, spoza jej dverí. Akoby ktosi kohosi dusil. Kura! Hej, je to kura...!

Rozbehol sa dlhými krokmi k maštaľným dverám a odrigľoval tak strmo, až mu kolik z ruky vypadol. Ani sa poň nezohol. Pomaly, pomaličky otváral dvere a nazrel dnu. Za jeho chrbtom zakňúčal pes. Kury krákorali a kotkodáčili, dobytok splašene dupal. A pod bidlami ziapala z posledného biela kurka. Perie z nej lietalo vozvysok, posledné zvuky sa jej drali z hrdla. A na kure krepčal polmetrový tchor a skoro celú ju prikryval svojím telom. Starý Pichanda vhupol do maštale a zdrapil tchor za chvost. Tchor sa obratne vydolil a zahryzol mu do zálpastia. Pustil zviera, schmatol vidly a zlostne ich vpichol do skučiaceho tchora. Vtedy sa už osmelil aj pes a zahryzol sa metajúcemu zvieraju do hrdla. Až teraz sa rozšíril maštaľou odporný zápach. Pes pustil tchora a ten sebou tak mykol, že sa oslobozil z vidiel. Svižne vyskočil a vbehol pod kravy, ktoré sa od strachu rozdupotali. Ale ani starec neváhal. Rýchlo privrel za sebou dvere a počkal, kým kravy vydurili tchora spod válova. Vtedy opäť pichol. Trafil zviera dvoma zubami. Pridržal vidly pri zemi a pozoroval, ako zú-

Valent Pichanda neuvažoval dľho, po dvoch dňoch sa rozhadol prijať Haderpánovu ponuku, tzn. stať sa podielníkom na jeho fabrike. Na oplatku mu Haderpán oznamil, že vybavil preňho prácu sudskej na sedrii v Ružomberku. Najviac sa však Valentovmu rozhodnutiu a návšteve potešila Hermína, ktorá mu po večeri, keď osameli, vyznala svoju lásku. Na odchode postrel Valent pri brane Hanku Kolarovú, ktorá mu vykričala, že zradil ich lásku a potom rýchlo ušla. Sama Pichandu po rozhovore s farárom Krepuchom o jeho bezbožnom živote čoskoro od železnice prepustili. Hľadal potom šťastie na iných pracoviskách, ale zakaždým ho po dvoch týždňoch prepúšťali. V domácnosti začali chýbať peniaze. Naďtie hľadovať nemuseli. Cez Vianoce sa zrazu konala u Pichandovcov svadba. Ženíl sa Valent s Hermínou Haderpánovou. Prišlo to nečakane, ale starý Martin Pichanda len zmrzivo kývol rukou a bol v podstate rád, že aj posledné dieta sa mu osamostatnilo. Dobre sa na svadbe zabavili otcovia mladého páru.

rivo sa tchor zmieta a šklbe. Pomaly, veľmi pomaly unikal z neho život. Starec si zapchával jednou rukou nosné dierky a iba vtedy zbadal ranu na zálpastia. Mokvala z nej krv. Kvapkala na zem. Na tchora. Ale ten sa už nechýbal. Povolil vidly, zodvihol zvieru vozvysok. Chcelo sa mu zakričať, ale iba sa usmial. Otvoril dvere a hodil tchora na hnojisko. Pes sa k nemu opatrne priblížil, oňuchal ho a potom sa vzdalil. Kury a kravy v maštali sa upokojovali. Starec vytiahol vreckovku a narýchlo si zaviazal ranu. Potom opäť vošiel do maštale. Rozsvietil lampáš a začal hľadať dieru, ktorou tchor vnikol dovnútra. Čoskoro ju našiel pod válovom a hned aj privali klátkom, ktorý sa povaľoval opodial.

Starec ustal a zastonal, lebo zálpastie ho rozbolelo. Oprel sa o chliev, že si oddýchne, ale vtedy prenikavo zabučala hladná krava. Aj druhá naňho ľačno pozrela. Dve teliatka zablačali. Ovce zamékali. Prašiatka zakrochiali. Kohút zakikiríkal. Starec pozrel tým smerom a zbadal na zemi zakrvavenú bielu kuru. Najprv ju vydolil von a len potom, jedno po druhom, začal hľadať dieru, ktorou tchor vnikol dovnútra. Pes sa usmial. Otvoril dvere a hodil tchora na hnojisko.

Priniesol napred seba chumáč voňavého sena a chcel ho pohodiť ovciam, medzi ktorími sa na zadné nohy stavali dva barany, keď stúpil na niečo mäkké. A hned aj voľačo spišalo. Podstúpil a zvedavo pozrel na zem. Jedno z predčasne vyliahnutých kurčiatok muselo vybehnuť spod kvoky práve pod jeho ľažkú nohu. Ešte sebou na zemi nervózne šklbalo, ale hľaska už zo seba nevyskalo. Po jeho poslednom pípnutí sa kvočka znepokojila, vstala a kurčatá začali spopod nej vyliezať, ale čoskoro sa opäť utíšili.

— Som ja ale gazda, sám si škodu robím — povedal starý Martin Pichanda nahlas, pokrúti začudované nad sebou hlavou a počhol sa so senom k ovciam. Neskôr štitivo ulapil kurčiatko dvoma prstami a vydolil ho na hnoj vedľa kury a tchora. Vrátil sa ku kravám, ktoré spokojne prežívali sečku, a začal ich česadlo česať a kefou kefovať. Už po krátkej chvíľke sa im srst na zadkoch viditeľne leskla. Vtedy vošiel do maštale syn Samo.

— Mohol si si poležať, — ozval sa Samo odo dverí. Bol by som nakfmiť!

— Vieš, že málo spím, a budí som sa nechcel.

— Stačilo by aj teraz!

— Už je tak! Napojiť môžeš...

Pozrel na syna a chcel sa zmieniť o tchorovi, ale pomlčal. Odložil česadlo a kefu a podišiel k synovi. Stiahol knôt na lampáši a vykročil z maštale. Samo ho nasledoval...

Syn vykročil k drevární a starec k domu. Kráčal pomaly, opatrne, akoby sa zrazu začal báť, že sa pošmykne. Obzrel sa za synom a zbadal, že ho Samo z drevárne pozoruje. Bolo mu to nepríjemne, ale synova hlava sa čoskoro schovala a už bolo počuť rúbanie. Starec si uľahčene vydýhol a začal tažko vystupovať hore schodmi. Akosi pripríčlo dnes ráno ustal. Žeby ho čoskoro navštívila choroba? Chrípka? Nádcha? Ka-

šel? Keď stlačil studenú kľučku domových dverí, opäť neobyčajne silne zatúžil po hrejivom víne.

Otvoril dvere do špajzy. Neušlo mu, ako bedlivu za ním žena pozerala až dovtedy, kým nezavrel dvere. Už sa však neozvala, a tak vystúpil po schodoch na pôjd, keď predtým s námahou zodvihol drevený priklop. Pozrel smerom, kde pod obložkou v šite stál lišta s ríbezľovým vínom, a vtedy sa mu i ušavilo. Aj bolest v ruke ho prestala drvit, aj zima z tela sa stratila. Počul, ako syn v drevári rúbe klátky na triesky, tlmené k nemu doľahol detský výkrik z kuchyne, ale ničoho si už nevšímal. Trasťavou rukou sa načiahol za lištkou. Uchopil ju, a keď ju chcel odzátkovať, vtedy mu vypadla. Náraz bol tlmený, sklo pukalo potichu, a predsa od laku skamenel. Najprv len stál nad rozbitou lištkou a začudovane na ňu hľadel. Vino z nej netečie, nerozteká sa, ale v zamarznutej hrči trčí vozvysok. Priklakol k zamarznutému ríbezľovému vínu a zobrať ho do ruk. Bolo sypké na dotyk, mrvilo sa a drobilo medzi prstami. Akosi rýchlo sa topilo v dlani. Vložil si kúsok ľadu do úst a začal ho cmúlať. Ľad pustil vôňu a chut. Starec preglol.

— Vino, vino! Teplo, teplo! — mrmlal si pre seba a nabral plnú dlán ľadovej kaše a do prasknutia si naplnil ústa.

Vstal.

Žuval, gľgal, hrýzol, hľtal.

Laktom sa oprel o okenný rám a pozrel na blednúci mesiac. V celých kŕdloch poletovali pod ním čierne krájkujúce vrany. Nalietavali na dom ako čierne hrudy a mižili kdesi na zasnežených poliach, lúkach či v hustých a čiernych podtatranských lesoch. Starec mykal hlavou, horlivo sledoval preletujúce vrany a mal dojem, že všetky si ho v tom obložku vysoko nad zemou všimli. Odrazu vrany zmizli. Polia pred domom civelí prázdnou, mesiac pobledol ešte väčšmi. Starec si uvedomil, že syn Samo už prestal rúbať drevo a dvor i dom čudne stíhli. Vino mu stúplido hlavy akosi rýchlo. Ohmatal si tvár a nahmatal kvapky a kúsky ľadovej kaše, čo mu stekali od kútikov úst k brade. Ústa mal studené, skrehnuté. Na chvíľu si do nich strčil prsty a masiroval si ich znútra. Cudoval sa, že hoci má také studené ústa, predsa mu je teplo. To je veru víno! Áno, vino! Opäť sa zohol, nabral plnú dlán ľadovej vinnej kaše a vtišol si ju do rozzevencích úst. Už ani nehrýzol, nežuval, len hľtal a gľgal. A vtedy ho naplo. Ešte raz prudko vydýchol, ľadová kaša mu vyprskla z úst a obstriekala obločné sklá a stenu. Pokušal sa vydýchnuť, ale niečo ostré a nehybné mu uviazlo v krku. Otváral ústa do prasknutia, akoby chcel vykriknúť, ale ani to nemohol. Neozval sa najmenší zvuk. Starec sa len chytí za hrdlo, potom za prsia na mieste, kde mu ešte prudko bilo srdce. A vtedy sa mu zahnilo pred očami, zatackal sa a padal... Padol!

Kôpka triesok sa neprestajne zväčšovala, až bola taká vysoká ako klát. Vtedy Samo prestal rúbať a zaťaľ sekru do kláta. Zohol sa, nabral plnú náruč triesok a pobral sa do domu. Keď vošiel, deti už dojedali raňajky a jeho žena Mária začínala umývať riad. Zholil triesky do truhlice vedľa sporáka a obzrel sa po detoch. Dvoje z nich, Ema a Karol, sa mu zavesili na ruky a tăhalo ho jedno na jednu, druhé na druhú stranu. Smiali sa i kričali.

— Ticho! — okríkla ich mat. — Mars do izby! Tam sa hrajte, kým tu spravíme poriadok!

Deti sa s nevôľou, ale predsa len pobrali do susednej izby. Samo si sadol za stôl, ale potom opäť vstal.

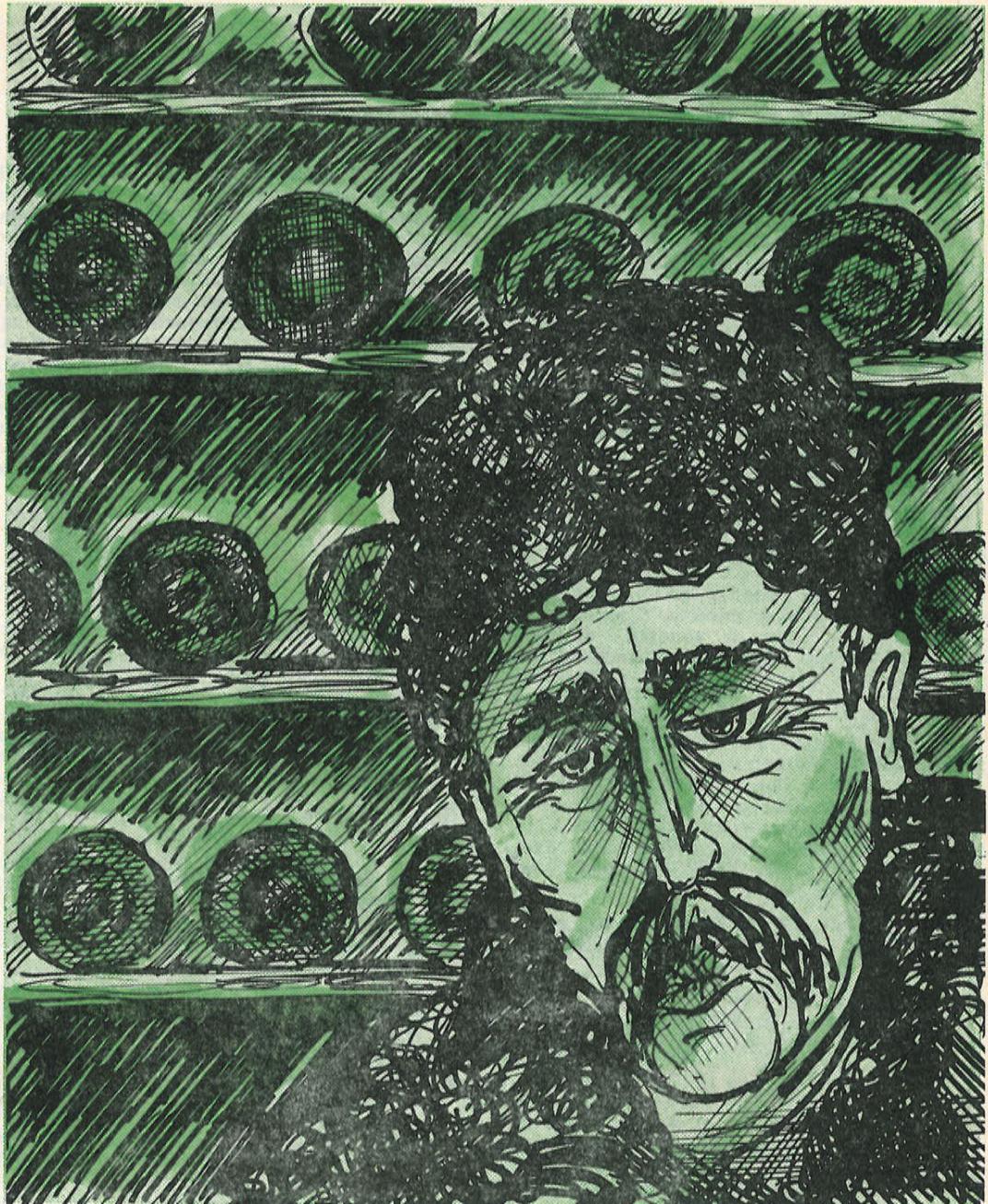
— Nebudeš jesť? — začudovala sa žena.

— Budem, len si ruky umyjem!

Umyl si ruky v lavóre, vylial vodu do kýbla a opäť si sadol. Obzrel sa nepokojujne okolo seba.

— A otec? — spýtal sa.

— Na pôjde! — povedala mať a neprestala prišívať vnúčatám gombíky na košielky a

Kresba: Areta Fedaková

kabáty. Odpovedala, ale hlavu od roboty nezdvihla.

— Čo tam robi? — vyzvedal sa Samo.

— A ja viem! — mrdla plecom mat. — Vraj pukla škrídla.

Samo pozrel k špajzovým dverám a potom na povalu. Žena ho však vyrušila, lebo práve vtedy predležila pred neho raňajky: troje na mäkkoo uvarených vajec, krajec chleba a pol litra prevareného mlieka. Parilo sa z neho. Lahodné vóne zburcovali v tele všetky žlázy. Samo chytí za ruky mäkučké olúpané vajce, jemne ho stlačil, posolil a naraz strčil do úst. Keď ho zovrel zubami a d'asnami, pocítil, ako vajce v ústach puklo, ako sa bielok na ktoromsi mieste prelomil a zvnútra vytiekol do ústnej dutiny mazľavý, trošičku trpkastý žltok. Ani žuvať nebolo treba, len poprihláčať vajíčko jazykom, d'asnami či zubami a ono sa už ľahučko kľzalo k hrdenému otvoru. Samo gľgal a vajce zholtol.

Vtedy na pôjde čosi tlmeno buchlo.

Povala zachrapčala, akoby chcela puknúť.

Samo, Mária a mať Ružena pozreli prekvapene na seba. Mať vstala, odložila šíte. Akoby čakala na ďalší hrmot, ale keď sa už nič neozvalo vybuchla:

— Co to tam stvára, starigáň jeden!

Samo vstal, podišiel k špajzovým dverám a hlasno zakriačil:

— Otéééé!

Nikto sa neozval.

— Čo je hluchý?! — pajedila sa mat Ružena.

Syn zmätene a spýtavo pozrel najprv na matku, potom na ženu. Nikto nič nechápal.

Samo sa prudko zvrtol a rýchlo, ako len vľadal, vybehol hore schodmi na pôjd. Obidve ženy sa natlačili do komory a čakali pri schodoch.

— Preboha! — vyhľklo zo Sama a ženy dolu stípli.

— Co sa stalo, Samko?! — vykríkla žalostne mat.

— Podte horé! — zreval Samo.

Pokojná mať sa odrazu roztriasla. Štrvelala sa hore schodmi a už teraz kvíli a plakala.

— Nepláčte, mama! — utešovala ju nevesta, ale sama si utieraťa rukou oči.

Vyšli hore a skameneli. Starý Pichanda ležal naznak, tvár celá červená.

— Muž môj! — vykřikla starena. Pokľakla, dotkla sa mužovej tváre. — To je krv!

— Nie! — povedal Samo. — Vino!

— Vino? ozvala sa mat.

— Zadusil sa, — povedal Samo, — asi zholtol črepinu skla...

Vtedy sa obidve ženy hlasno rozvzlykali.

(...)

V tejto chvíli sa na dvore zúrivo rozbrehal pes, ale čoskoro náhle stíhol. A potom už iba prenikavo zavýjal. Trvalo to chvíľu, lebo keď vybehli von, psa nebolo. Uprostred záhrady na bielom snehu sa končili jeho stopy a nikde nepokračovali. Akoby sa bol prepadol, či vyparil, alebo odskočil dlhým skokom do ďaleka. Jedno je isté, odvtedy ho už nikdy nevideli a bol to verný pes. Dlhé ešte spominali na jeho hlas, na jeho posledné zavýtie. Mať Ružena verila, že odišiel do nenávratna hľadať svojho gazdu.

POKRAČOVANIE V BUDÚCOM ČÍSLE

HOVORIA DELEGÁTI

PAVOL
HUŠI

predseda Revíznej komisie MS KSČaS v Tribši a člen OV KSČaS na Spiši

Narodil sa 21. mája 1919 v Tribši v slovenskej roľníckej rodine. Detstvo a mládost prežil v rodnej obci, kde pomáhal svojim rodičom obrábať horské gazdovstvo. Tu skončil základnú pol'skú (ludovú) školu. Členom miestnej skupiny KSČaS v Tribši sa stal hneď po jej založení. Zaujímal sa o krajanskú činnosť a venoval jej veľa času a úsilia. V posledných rokoch zbiera predplatné na časopis Život a s ním ho aj roznáša. Vďaka jeho snahy príve v každej rodine čítajú nás časopis Život. Krajania z Tribša ho tento rok zvolili do funkcie predsedu revíznej komisie MS KSČaS a na obvodnej schôdzke bol zvolený za člena OV KSČaS na Spiši. Dve posledné obdobia plnil funkciu pokladníka miestnej skupiny. Za príču v Spoločnosti bol vyznamenaný medailou Za zsluhy pre KSČaS. Hospodári na nevelkom gazu.

— Na zjazde Spoločnosti budem prvýkrát, a preto chcem predstaviť delegátom

naše pálčivé problémy. Prvou dôležitou vecou je školstvo, s ktorým sme mali stále starosti, lebo nám chýbal učiteľ. No, teraz je tento problém vyriešený. A práve preto celý aktív musí viacero pozornosti venovať slovenskému školstvu. Ale to nezávisí len od výboru, ale predovšetkým od rodičov, ktorí by si už konečne mali uvedomiť a posielat svoje deti na vyučovanie materinského jazyka. Myslím si, že pri dobrej spolupráci a vôle všetkých krajanov to dokážeme aj my v Tribši.

FRANTIŠEK CHALUPKA

podpredseda MS KSČaS v Novej Belej a člen OV KSČaS na Spiši

Narodil sa 25. mája 1920 v Novej Belej v slovenskej roľníckej rodine. V rodnej obci prežil detstvo a skončil základnú pol'skú (ludovú) školu. Už ako chlapec musel pomáhať rodičom pri gazdovstve. Mladý František bol už od najmladších rokov vychovávaný v národnom duchu a vedený k láske

a úcte k otčine a materinskému jazyku. Len čo vznikol Spolok Čechov a Slovákov v Novej Belej, hneď sa stal jeho členom a od začiatku patril k najaktívnejším členom. V rokoch päťdesiatých bol vedúcim tančeného súboru. Do dnes aktívne pôsobí v divadelnom krúžku. Okrem kultúrnej činnosti v našej Spoločnosti sa plne podielala na organizačnom úseku o čom svedčia funkcie počas tridsaťročnej existencie Spoločnosti. V rokoch 1966—1973 bol predsedom miestnej skupiny, od roku 1974 do 1979 bol predsedom revíznej komisie a funkciu podpredsedu miestnej skupiny vykonáva od roku 1979 až dodnes. Taktiež bol dve volebné obdobia členom ÚV. Krajan Fr. Chalupka okrem krajanskej činnosti sa veľa spoločensky angažuje v prospech rozvoja rodnej obce. Dlhé roky pôsobí v miestnom urbáre, v hasičskom zboru je predsedom a vyše 20 rokov je predsedom krempašského GS-u.

Povolením je rolník, hospodári na strednom gazu v Novej Belej. Otec štyroch dospelých detí.

Za aktívnu a obetavú prácu bol vyznamenaný broncovou a zlatou medailou za zsluhy pre požiarnictvo, príležitosťou medailou za 30-ročnú a 35-ročnú činnosť v požiarnictve, medailou Zaslúžilého činiteľa Fronty národnnej jednoty, medailou Za zsluhy pre KSČaS a obdržal odznak Tisícročia pol'ského štátu.

— S pracou našej miestnej skupiny sa nemôžeme uspokojiť napriek tomu, že patri medzi najaktívnejšie v Spoločnosti. Chceme a budeme sa snažiť našu kultúru, staré tradície a materinskú reč naďalej rozvíjať a súriť ju najmä medzi mládežou. Nemôžeme sa uspokojiť s tým, čo sme dosiahli za tridsať rokov našej pôsobnosti, a preto je nutné vytýciť si cieľ, aby nás kultúrny úsek v tomto pozjazdovom období dosiahol výbornú úroveň, ktorou sa bude môcť všade pochváliť.

GRATULUJEME

MÁRII SURMOVEJ rodenej KRIŠTOFEKOVEJ, tohoročnej absolventke FF UK v Bratislavе a nášmu milému redakčnému kolegovi

DOMINIKOVI SURMOVI

pri príležitosti uzavretia manželstva želáme z celého srdca na novej teste životom veľa závia, šťastia a pohody

Kolektív redakcie Život
Ústredný výbor KSČaS

Tento rok dve krajanské absolventky boli na Univerzite Komenského v Bratislavе slávnostne promované.

Dňa 2. júla 1984 na medecinæ universae doctora IRENA MOLITORISOVÁ a dňa 29. júna t.r. MÁRIA SURMOVÁ rodená KRIŠTOFEKOVÁ po úspešnom ukončení štúdia na Filozofickej fakulte UK.

Našim krajančákam srdečne gratulujeme a želáme do budúcnosti veľa pracovných úspechov a šťastia v osobnom živote.

Redakcia Život

K SVIATKU DETÍ

koniec deti vytvorili tri skupiny, ktoré medzi sebou súperili v zábave a hre. V prestávke sa deti mohli občerstviť, pochutnať na záuskoch a sladkostach. Potom

sa opäť pokračovalo v zábave, ktorá dávala deľom veľa radosť. Medzitým najúspešnejší recitátori zo súťaže vo Vyšných Lapšoch, ktorí prišli do Novej Huty, pred-

Chvíľka sústredenia pred ďalšou zábavou. Foto. DS

niesli niekoľko slovenských básni. Spoločná zábava všetkých zblížovala, posmeľovala. Začali sa prvé rozhovory, z detských očí žiarila neklamaná radosť.

Pomaly ale neúprosne sa však blížil večer a koniec zábavy. Rozlúčili sa spoločnou piesňou a detským pozdravom — ahó! Nádej detí ešte čakala dlhá cesta domov, ale na ich tvárách neboľo vidieť stopy po únavi, boli štastné. Celou cestou spievali slovenské piesne.

Treba pochváliť takúto iniciatívnu pre deti, ktoré sa učia slovenský jazyk a ktorú nemôžu nahradit žiadne sladkosti a darčeky. Ved' okrem zábavy s inými deťmi bol to aj zájazd a obrovský zážitok.

DOMINIK SURMA

NOVÁ BELA

Chcel by som napísť o niekoľkých problémoch, aké máme v Novej Belej. Jedným z nich je otázka výčapu piva v strede obce. Totiž väčšina Novobelaniek združených v Lige žien, si žiada zrušiť spomínaný výčap, aby sa obmedzilo pitie tohto alkoholickej nápoja, alebo aspoň prestavať ho na koniec dediny alebo do Krempach. Ostatní občania sú zasa proti likvidácii výčapu, keďže tvrdia, že vtedy nebudem mať v obci žiadne občerstvenie — podľa nich prestavovanie výčapu do Krempach nie

je riešením. Krempachy majú krásny kultúrny dom, kaviareň, obchod GS a začínajú stavať pekáreň, ako aj výrobňu šumivých nápojov. Sú to skutočne dobrí a obetaví krajania, ktorí dbajú o svoju dedinu.

Aj my, v Novej Belej sme mohli mať kultúrny dom, ale nie všetci chceli budovať. Prítom Nová Bela je, podľa mňa, najkrajšou dedinou — ani na Spiši, ani na Orave nie je taká pekná dedina ako naša. Domy sú v jednom rade, v druhom rade humna a za nimi záhrady. Domy sú skutočne krásne, všade vládne vzorná čistota. Vďaka nášmu bývalému richtárovi Františkovi Bednarčíkovi dedina bola elektrifikovaná. Zasa vďaka richtárovi Jozefovi Bryjovi vset-

ci máme vodu. Okrem toho vybudovali sme školu, zdravotné stredisko, dom pre agronóma a hasičskú remizu.

Myslim, že jednu zo starších škôl by sa mohlo adaptovať na materskú škôlku, aby pracujúce ženy mohli na niekoľko hodín nechať deti pod dozorom odborných pracovníčok. Som presvedčený, že v Novej Belej máme tak múdrých krajanov a dobrých občanov, ktorí môžu urobiť veľa dobrého pre svoju obec. Ved' napr. už dnes máme asfaltovú peknú cestu cez celú dedinu. Náš richtár, kr. J. Bryja sa zaviazal urobiť všetko, aby vyriešil problémy našich žien k všeobecnej spokojnosti.

JOZEF MIRGA

ILUZE A SKUTEČNOST

V našom časopise často pretiskujeme beze změn články nebo výňatky z materiálu z jiných časopisů, týkající se Kulturní společnosti Čechů a Slováků v Polsku, našich národnostních menšin a Života. Věnovali jsme tomu dokonce zvláštní rubriku „Psali o nás“. Nemůžeme to vždycky dělat průběžně, ale přesto mají tyto přetisky kronikářskou hodnotu. Je rovněž pravděpodobné, že se nám všechny články nedostanou do rukou.

Většina publikací píše objektivně, příznivě a s uzápním o našem krajanském hnutí. Bývají však i články tendenční, zaujaté a nepravdivé. Jako příklad lze uvést obširný článek „Na hraniči“ z mládežnického ilustrovaného týdeníku „Razem“ (č. 34/84, str. 12–13). Jeho autor, Wiesław Zaczek, opakuje staré nesmysly urážející slovenské obyvatelstvo. Tvrdí, že na Spiši a Oravě nejsou Slováci, dokonce ani v KSCaS. Tento názor autor rozvíjí v celém článku a nakonec ho formuluje takto:

„... A ačkoliv starý Węgrzyn má odznak „Za zásluhy o Kulturní společnost Čechů a Slováků v Polsku“, vydaný na jméno Andrej Vengrin, naprostě to nesvědčí o jeho národnosti.“

Obyvatelé této země kdysi na otázku: Kým jsme?, odpověděli: „Tutejsi, górale spisci i orawscy, Poloci. Tak to my vtedy odpedíme i za takich si trziměmy dotela.“

Tento druh historie patří k nám všem dobře známým tématům z publicistiky určitých kruhů, ktere se za každou cenu pokoušejí (v tisku, různých turistických průvodcích z této oblasti i ve významnějších publikacích) dokázat, že na Oravě a Spiši není slovenské obyvatelstvo. Ze jsou to jen polští Oravané a polští Spišané.

Zajímalo by nás, jak by reagovala redakce „Razem“, kdyby „Život“ podobně urazil polské obyvatelstvo v Československu a pracovníky PZKO? ... Základní rozdíl mezi „Razem“ a „Životem“ je však v tom, že nás měsíčník si podobně poznámky nedovoluje a neuráží Poláky v Československu. Oba časopisy nejsou rovněž rovnoprávnými part-

nery v polemice vzhledem k nesrovnatelné výši nákladů a okruhu čtenářů. Dosah „Života“ je omezen jazykovou bariérou.

Dostáváme rovněž publikace svědčící o neznalosti našich problémů, které je třeba obejktivně vyjasnit. Bohužel k nim patří i článek Marcely Covičové o naší Společnosti „O krajanských společích v Maďarsku a Polsku“ na stránkách týdeníku „Jednota“ (č. 42/83, str. 10). Tento týdeník, jež ho si velmi vážíme, je orgánem Svazu Čechů a Slováků v SR Charvátsku (Jugoslávie) a vychází česky a slovensky v Daruvaru. „Jednota“ je tedy pro Čechy a Slováky v Charvátsku totéž jako náš „Život“ v Polsku. Ve svém článku M. Covičová píše mj.:

„Na Oravě a Spiši se vyučuje slovenštině ve třiceti školách. Vyučují tam učitelé již vystudovaní v Polsku. V českých střediscích, která jsou ve středním Polsku a okolí Varšavy a na západě, vyučování probíhá prostřednictvím Československého kulturního a informačního střediska ve Varšavě.“

Bezpochyby bychom chtěli mít 30 škol s vyučováním slovenštině a snad k tomu v nejbližší budoucnosti dojde. V té době, kdy autorka psala svůj článek, tj. ve školním roce 1983/84 jsme jich měli 24, z toho dvě školy se slovenským vyučovacím jazykem a 22 (včetně všeobecně vzdělávací střední školy v Jablonci), v nichž je slovenština dodatečným předmětem. Podobně chybá je zpráva o vyučování češtiny. Kurzy češtiny neprobíhají v několika střediscích, ale pouze v jednom, a to ne u Varšavy, ale v Zelově, 180 km od Varšavy.

Tyto chyby bych článu M. Covičové neměl za zlé, horší je to s neznalostí, kterou ukázala dále. Píše:

„Na polskou stranu Spiš a Oravu začali Slováci přicházet již v 18. století. Bylo to především lidé z Trenčianskej, Kysuckej, Spišské, Sárišskej a Zemplínskej oblasti. Byli to drotári — drátenici, protože jejich horalská zem je nemohla všechny užít. Odchádzeli nejen do sousedních zemí, ale i do zámoří.“

V Polsku dnes žije asi třicet pět tisíc Slováků, většinou u potoku k těchto dráte-

níků. Žijí především na jihu Polska v pohraničí, kde mají v rámci Kulturní společnosti Čechů a Slováků zabezpečeny svoje klubovny, ve větších i slovenské kulturní domy. Vydávají měsíčník „Život“, mají spisovatele a básníky, kteří však piší v nárečí. Nejznámější osobností kulturního života je sběratel dr. Jázovský, který sbírá a zapisuje veškerou lidovou tvorivosť, balady o zbojnících a slavném Jurají Jánošíkovi.“

Téměř v každé větě uvedeného výčtu jsou chybná tvrzení, svědčící o tom, že autorce chybí základní vědomost o dějinách a dnešku slovenského obyvatelstva na horní Oravě a v severní části polské Spiše. Nikoliv v 18. století, ale mnohem dříve se v této oblasti usadil slovenský lid a z minulosti má bohatou literaturu. To je třeba zvlášť zdůraznit, protože autorka článku v týdeníku „Jednota“ tvrdí něco docela jiného. Od pádu Velkomoravské říše v 10. století bylo toto země s celým Slovenskem patřily k Uherské monarchii. Po první světové válce byly horní Orava a severní Spiš rozhodnutím Rady velvyslanca v Paříži 28. července 1920 přiděleny Polsku. Potom se hranice několikrát měnily, až v roce 1945 se toto území znovu vrátilo k Polsku.

Není třeba zvlášť studovat dějiny, abychom věděli, že konkrétní zprávy o počátcích stálého osadnictví slovenského lidu na severní Spiši pocházejí již z 12. a 13. století. Kolonizátory byly uherské rody, hlavně Berzeviczové. Tento rod také postavil na pahorku nad Dunajcem vedle již existující vesnice Nidice Nidický hrad, střežící cestu do Polska. Od názvu řeky protékající pod hradem se tento rod dlouho podpisoval „De Dunavich“. Na horní Oravě se osadnictví rozvinulo teprve po roce 1556, po nastoupení mocného vilivného rodu Thurzů. Bylo to osadnictví opírající se převážně o valašské právo, čili s prvky pastýřské kultury. V tomto článku není místo na složité historické pojednání o slovenském osadnictví v této oblasti. Připomínám jen, že na stránkách „Života“ to není nové téma. Chtěl bych se pouze s ohľadom na čtenáře „Jednoty“ zmínit, že severočeské vesnice vznikaly pod-

le německého a částečně valašského práva od poloviny 13. století a ve 14. a 15. století, zatímco vesnice na horní Oravě byly zakládány v letech 1565 — 1609 a rozvíjely se v dalších staletích. Dodnes ve všech hornoravských a severočeských vesnicích žije slovenské obyvatelstvo zabývající se především rolnictvím a chovem dobytka. Má svou kulturní organizaci — KSCaS, folkloristické, divadelní a hudební soubory, kluby a jeden vlastní kulturní dům v Lapích Vyšných na Spiši (a nekolik kulturních domů, jak uvádí článek v „Jednotě“); ve školách se vyučuje slovenštině.

Do světa iluzí tedy tedy tvrzí autorky, že „...na polskou stranu Spiš a Oravu začali Slováci přicházet již v 18. století“, že „...byli to drotáři — drátenici“ a že Slováci žijící dnes v těchto oblastech jsou „většinou potomky těchto dráteníků“.

Autorka dále informuje, že Slováci na Oravě a Spiši „mají spisovatele a básníky“ a sugeruje, že naši „nejznámější osobnosti kulturního života je sběratel dr. Jázovský...“ Bohužel, v současném pokolení Slováku v této oblasti nejsou tvůrci románů nebo básni. Rovněž pracovník tohoto jména neexistuje mezi naší národnostní menšinou ani v celé krajanské organizaci. Autorka má snad na mysli Andreje Jazovského, polského sběratele lidových vyprávění z Oravy a Spiše, vydaných tiskem. Ale to je někdo úplně jiný a informace M. Covičové neodpovídá pravdě.

Mám však vážné pochybnosti, zda svoje výhrady můžeme adresovat pouze autorce článku. M. Covičová na začátku svého článku výrazně napsala:

„Zajímala mne ... práce obdobných krajanských organizací v sousedních zemích. Chtěla jsem se dovděčit více o jejich práci a problémech a porovnat je s našimi. Taková příležitost se mi naskytla v Martině na semináři ke 120. výročí založení Matice slovenské ...“

Se situací v Polsku mne seznámil úřadující člen ústředního výboru Kulturní společnosti Čechů a Slováků dr. Eugen Misinec a dr. Lubomír Molitoris.“

Od nich dvou by tedy nám všem patřilo vysvětlení. Čekáme.

ADAM CHALUPEC

Holandské pol'nohospodárstvo

Holandsko — jeho názov zní Nederland čiže Nizozemsko. Totiž depresie zaberajú vyše 25 percent povrchu. Holandsko je tiež najhustešie osídlenou krajinou Európy, na 1 km² pripadá 335 obyvateľov. Táto mimoľudná geografická a demografická situácia spôsobuje, že pôda tam dosahuje vysokú cenu.

Za posledných 70 rokov plocha Holandska — vďaka stále uskutočňovaným prácam nad osušovaním — sa zväčila o vyše 12 percent. A teraz ročne príbúda okolo 2 000 hektárov novej pôdy. A čo je najdôležitejšie — v tejto vysoko priemyselnej a zurbaničovanej krajine až 70 percent povrchu je orná pôda. A v polnohospodárstve pracuje iba 6 percent z celkového počtu pracujúcich obyvateľstva.

Dôležitú úlohu v organizovaní polnohospodárskej produkcii zohráva štát. Z centrálnych prostriedkov sa finančuje osušovanie pôdy a štát má aj právo disponovať touto pôdou. Osušené terény, ktoré sú určené pre polnohospodárstvo 6 rokov obhospodarujú štátne podniky. V tom čase je z pôdy odstránená soľ. Potom túto pôdu delia a dávajú roľníkom do 12-ročného nájmu alebo predávajú. Vďaka takejto politike možno uistíť optimálne rozmeraz gazdovstva, ako aj mať záruku, že pôda bude obrábať odborník. Kandidáti na nájomcov musia mať vysokú kvalifikáciu.

V súčasnosti základnou formou vlastníctva pôdy je rodinné gazdovstvo, na ktorom nepracujú námezdni pracovníci, ktoré sú 10 až 50 hektárové. V posledných rokoch možno

pozorovať zmenšovanie najmenších ekonomickej slabých gazdovstiev. Totiž štát sa dôsledne usiluje o oprieť celej polnohospodárskej štruktúry o ekonomickej silný a zároveň pružné gazdovstvá 30 až 50 hektárové, vysoko mechanizované, ktoré môžu využívať vedecko-technický pokrok.

Pri takejto štruktúre zamestnanosti, ako aj prirodzenom obmedzení plochy ornej pôdy je iba jedna cesta rozvoja polnohospodárstva: maximálne zvýšenie efektivity. A to Holandsko dosahuje, vďaka inde nestratanej mechanizácii, vysokej spotrebe umelých hnojiv a výbornej organizácii práce a polnohospodárskej výroby.

Výsledky aké dosahujú holandskí roľníci patria k najvyšším na svete. Zberajú z polí priemerne od 55 do 65 q pšenice, vyše 450 q cukrovej repy a vyše 380 q zemiakov z hektára. Ale nielen dosahujú rekordnú úrodu, ale ju vedia aj skladovať. Napríklad straty pri skladovaní zemiakov nepresahujú 2–3 percent. Nie všetci vedia, že holandské zemiaky na sadenie ovládli všetky krajiny Stredozemného mora. Holandsko tiež dosiahlo najvyššiu úroveň mechanizácie polnohospodárstva. Na 100 ha ornej pôdy pripadá 20 traktorov a jeden obilný kombajn.

V holandskom polnohospodárstve vládne vysoká špecializácia. Okolo 70 percent hodnoty polnohospodárskej produkcii pochádza z chovu, predovšetkým dojnic. Napríklad v r. 1965 na priemernom gazdovstve bolo 11 kusov dobytku, v roku 1974 — 24 kusov a v súčasnosti je stále viac takých gazdovstiev, ktoré chovajú od 100 do 220 dojnic.

Vyžaduje si to rozvinutú, hoci nákladnú, mechanizáciu.

Zvláštne miesto v holandskom polnohospodárstve zaberá pestovanie zeleniny a ovocia. Pestovanie zeleniny v skleníkoch sa sústreduje na malej ploche v západnej časti krajiny medzi Hagom a Rotterdamom. Zasa medzi Haarlemom a Leiden sa tiahnu kvetinové polia, práve odtiaľ pochádzajú slávne holandské tulipány. Samozrejme pestovanie zeleniny a ovocia nie je už dominantou rodinných gazdovstiev, ale veľkých, špecializovaných podnikov.

Veľkú úlohu v stvárnovaní dnešného holandského polnohospodárstva majú bohaté tradicie racionálnej organizácie produkcie a odbytu. Súkromné podniky, spolky a družstvá, ktoré vykonávajú služby polnohospodárstvu sú podriadené tomuto hlavnému cielu.

Poľnohospodárstvo dodáva okolo 25 percent hodnoty vývozu. Vývoz je vysoko rentabilný. Za prvé — vďaka veľmi vysokej kvalite produkcie, zaručenej štátnej kontrolou. Za druhé — vďaka vysokému stupňu spracovania. Totiž Holandsko má mimoriadne vysokou rozvinutú poľnohospodársko-potravinárskej priemysel. Hlavnou položkou v poľnohospodárskom vývoze sú syry. Na ich výrobu je určených vyše 40 percent mlieka. Na tomto mieste pripomeňme, že táto krajina je najväčším svetovým dodavateľom syrov. To je ich monopol.

Holandské skúsenosti dokazujú, že v ľahkých podmienkach, pri obmedzenej ploche a hustom osidlení možno dosiahnuť výborné výsledky v poľnohospodárstve. Preto ich skúsenosti majú taký veľký význam vo svete v situácii, keď nedostatok potravín je jedným z najväčších problémov. A ich skúsenosti by mala využiť aj naša krajina...

ZBIGNIEW RUTA

Na čo treba pamätať...

...V SEPTEMBRI. Predovšetkým na dokončenie pestovacích prác, hnojenia a siatia ozimín v optimálnych terminoch. Má to vplyv na úsporu osiva a úrodu na budúci rok.

NA POLI

Najpilnejsie sú pestovacie práce pod zimný jačmeň a žito. Jačmeň treba siat v prvej dekáde septembra. Skôr zasiaty — lepšie prezimuje, je to totiž obilnina mälo odolná na mráz. Žito, ako dokazuje prax, má rado odležanú ornicu. Preto keď sme nemohli urobiť orbu koncom augusta, musíme ju skončiť v prvých dňoch septembra. Je dobré, ak zaorané pole leží aspoň 10 — 14 dní. Zaorané pole treba hneď brániť, keďže skyvy vysýchajú a potom zrno slabšie kličí.

Žito pred siatím nevyhnutne musíme moriť proti snehovej plesni a iným chorobám. Pred siatím žitá musíme vysielať fosforečné a draselné hnojivá. Orientačné dávky sú 3—4 q supersfersfátu obyčajného a 150 kg draselnej soli na hektár. Na slabšej pôde musíme tiež dať 100 kg liadičku alebo amónneho buď 75 kg močovky na hektár. Fosforové a draselné hnojivá možno prioritne, dusikátne vysielať pred bránením. V optimálnom termíne pre

žito, t.j. 10—20. septembra, sejeme ho riedko od 110 kg na dobrej pôde, do 150 kg na hektár na slabšej pôde.

Pšenica je menej citlivá na odležanie orby pred siatím. Ale odporúčame zaorať pole aspoň týždeň pred sejborou. Aj hnojivá možno vysielať pred orbou. Orientačné dávky 4—5 q supersfersfátu obyčajného, ako aj 150—200 kg draselnej soli na ha. Siat musíme podľa druhu obilia, pričom nesmíme zabúdať, že intenzívne druhy pšenice sa slabo rozrastajú. Zrno treba moriť proti chorobám. Pšeniciu sa seje podľa danej oblasti Poľska — od 20. septembra do 5. októbra.

OCHRANA RASTLÍN

Žito treba moriť proti chorobám takými preparátmi ako: Alentisan 30 v dávke 100 cm³ na 100 kg zrna alebo Funaben T — 20 dkg na 100 kg zrna.

Zasa pšenicu moríme proti chorobám preparátom Alentisan 30 — dávka ako pre žito; Quinlate V-4x — dávka 20 dkg na 100 kg zrna; Oxafun T — 25 dkg na 100 kg zrna; Vitavax — 20 dkg na 100 kg zrna. Vlhkosť moreného zrna nemôže presahovať 17 percent.

KONE

Jeseň je pre kone obdobím najťažšej práce. Kŕmime ich hojne — kôň by mal denne dosiať 4—6 kg ovsa alebo jačmeňa, 5—7 kg okopanín, 3—4 kg sena. Namiesto časti ovsa možno dať koňovi napr. bôblik, zošrotovaný a vymiešaný so sečkou.

V septembri žriebatá ukončili už obvykle 5—6 mesiacov a musíme ich odlúčiť od matiek. Kobylu zasušime tak, že jej zmenšujeme dávky krmív a zvyšujeme množstvo práce. Ak má venu opuchnuté, namažeme ho gáetrovým olejom.

OVCE

V tomto mesiaci párimo ovce, od čoho vo veľkej miere závisí množstvo a kvalita jahniat. Pre párenie vyberáme zdravé a dobré vyvinuté ovce, ktoré majú viac ako jeden rok a väčšia aspoň 40 kg. Dva týždne pred párením dávame ovciam krmivá bohaté na bielkoviny — lucernu, obilný a strukovinový šrot, čo zväčšuje počet narodených jahniat-bližencov a trojčiat. Barany, ktoré používame na párenie, treba intenzívne kŕmiť a držať ich dlho na čerstvom vzduchu.

Ovce vyhľadávame pomocou pokusného barana — pred vyhánaním na pašu a večer. Najlepšie je, ak ovce párimo dvakrát — po 12 hodinách od prvé-

ho párenia. Párené kusy značime farbou (sadze s olivou). Párenie by nemalo trvať dlhšie ako 6 týždňov — v tom čase môžeme používať barana — 4—6-krát denne. Jeden baran závisí od veku, stačí na 40—60 oviec.

(ra)

ZELENÁ KRONIKA

MENEJ KRMOVINOVÉHO OBILIA

Na koniec sezóny 1983—1981 boli rezervy krmovinového obilia — podľa hodnotenia Ministerstva polnohospodárstva USA — iba 23,5 milión ton, teda budú o 76 percent nižšie ako pred rokom, keď dosahovali 98,1 mil. ton. Preto sa musí počítať s vysokými cenami krmovín na svetovom trhu a najmä kukurice.

SUCHO V AFRIKE

Celá Afrika naďalej trpi na nedostatok dažďa. Nedostatok vody ohrozuje 150 miliónov ľudí. Najtragičnejšia situácia je okolo Sahary. Rozšírenie sa púste v Afrike môže spôsobiť — podľa odborníkov z OSN — katastrofu svetového rozsahu. Ročné škody aké spôsobuje zmena ornej pôdy v púšti tvoria 26 mld dolárov

ustlané na ružiach. Zvíazil totiž skoro neznámy G. Avdejenko (ZSRR) a Žu sa musel uspokojiť s bronzom. Bol sklamany, lebo v prvej veľkej skúške nedosiahol smelý cieľ. Ešte vtedy nepatril k pretekárom, ktorí vedia vyhľadávať v najsilnejšej konkurencii, keď sa bojuje o najcennejšie tituly. Avšak svoje mimoriadne skokanské schopnosti dokázal už niekoľkokrát. Už predvianí, keď mal iba 18 rokov na mítingu v Pekingu prekonal starý svetový rekord G. Wessigá výkonom 237 cm a vlni — po MS v Helsinkách — pridal k nemu v Šankhaji ďalší centimeter.

Zu je skokan s výnimočným odrazom, ale slabšou skokanskou technikou. Svojho času povedal: „Som presvedčený, že budem prvým atlétom na svete, ktorý zdolá látku vo výške 240 cm.“ Kto pozná jeho svedomitosť v príprave a priam spartanský spôsob života, nebude pochybovať, že to Žu dokáže.

Tento skokan je ešte veľmi mladý — má sotva dvadsať jeden rok. Keď mal desať rokov, prišiel do jedného zo Šankhajských klubov a vyslovil želanie, že by chcel skúsiť

SKOKAN NA HRANICI SNOV

Znalič športu sa oddávna zamýšľajú nad hranicou ľudských možností vo výkonnostiom športe a určujú medze, presnejšie výkony, ktoré daný športovec majúci ideálne fyzické podmienky, perfektne trénovaný a za ideálnych poveternostných a štartových podmienok môže v budúcnosti (teoreticky) dosiahnuť. Vývoj svetového športu však ukázal, že tieto medze, populárne nazývané hranicou snov, treba čo istý čas presúvať, čo by malo znamenať, že hranice ľudských možností prakticky ani nemožno určiť.

Ešte nedávno hranicou snov v skoku do výšky mužov bolo 230 cm a dnes je to priam neuveriteľná výška — 240 cm. Nie je vylúčené, že o pár rokov bude ju treba stanoviť hádam na 250 cm! Veľké vyhliadky na prekonanie 240 cm má už dnes viac skokanov, ale asi najväčšie Čínan Žu Tian-Hua.

Už vlni na MS v Helsinkách patril k favoritom, hoci práve vtedy favoriti nemali

šťastie v skoku do výšky. Ujal sa ho skúsený tréner Hu. Neobyčajne tenký a dlhý mládenec vyvolával na prvom tréningu úsmevy na tvárich. Avšak tieto úsmevy čoskoro zmizli, lebo Žu svedomitosťou, usilovnosťou a tréningovými dávkami všetkých prekonal. Keď jeho športoví priatelia išli na prechádzku do lesa alebo len oddychovali, on trénoval. Keď išli do kina či na koncert, on behal v teréne, plával, cvičil na gymnastickom náradí.

Všestranná tvrdá príprava však priniesla svoje ovocie, zlepšoval sa zo dňa na deň až do dotiahol na 239 cm. Áno, pred niekoľkými týždňami na pretekoch v meste Peking dosiahol tento výsledok. Má ešte stále veľké rezervy v technike. Dnes sa vari nenájde nikto, čo by pochyboval, že práve Žu prekoná tú začarovanú hranicu — hranicu snov, ktorou je 240 cm.

Spr. JÁN KACVÍNSKÝ

SPORTOVCI A TRÉNERI V STYRIDSAT-ROČÍ PLR. Spoluútvorcov medzinárodných úspechov poľského pästiarstva bol pred rokmi známy tréner Feliks Stamm, populárne nazývaný „papa“. Pod jeho odborným vedením poľskí pästiaři dosiahli najlepšie výsledky. Narodil sa v r. 1901. Začínal ako pästiar, ale už v r. 1923 presedal na trénerstvo, ktorému zostal verný do r. 1971, kedy prešiel do dôchodku. Vychoval stovky znamenitých pästiarov — v tom majstrov Európy, sveta a olympijských víťazov. Patrili k nim o.i. Zbigniew Pietrzakowski, Kazimierz Paździór, Leszek Drogosz, Marian Kasprzyk, Józef Grudzień, Jerzy Kulej a mnoho ďalších. Umrel v r. 1976. Na jeho pamiatku sa každý rok vo Varšave koná veľký medzinárodný pästiariský turnaj Feliksa Stamma.

Foto: CAF-Matuszewski

Hviezdy svetovej estrády

predtým hral v skupine Corvina. Jeho životným krédom je: „TVrdý rock je hudba, ktorá stále žije, lebo okolo seba sústavne zoskupuje mladé publikum...“ S týmto svojim názorom nie je Szigeti — uznávaný za najlepšieho gitaristu svojej krajiny — sám. Plne sa s ním zhodujú aj ďalší členovia skupiny — Zoltán Kiss, Attila Gidofalvy, Miklós Kocsandy, ako aj spevák Tamas Takács.

Už hned prvá veľká platňa skupiny bola taká úspešná, že Karthago dostalo za ňu od firmy Pepita, kde ju vyrobili, zlatú platňu. Jej najznámejší titul Requiem bol skoro rok na špičke najpopulárnejších maďarských šlágrov. Potom nasledovala ďalšia veľká platňa Prelom tisícročia, zakrátko tretia a onedlho aj štvrtá v anglickom jazyku pre medzinárodný trh gramoplátni, kde, samozrejme, znamenite obstála.

Vlni bola skupina Karthago na koncertnom turné v NDR. Popri Erichovi Molnárovi sa zároveň zúčastnila na medzináro-

nom festivale populárnych piesní Drážďany '83. Vďaka sústavnej spolupráci so skupinou Stern Meissen mohli sa tam predstaviť dvomi skladbami v nemeckom jazyku — Srdece zo železa (z vlastnej tvorby) a populárny hit z repertoáru NDR, ktoré im priniesli cenu a veľké ovácie.

Skupina Karthago získala vlni aj ďalšie významné úspechy a prvé miesta na festivaloch v rakúskom Villachu a na veľkom medzinárodnom festivale Yamaha v japonskom hlavnom meste Tokiu.

J.S.

KARTHAGO

O maďarskej populárnej hudbe sme už veľa počuli. Jej viacerí predstavitelia sú známi na celom svete. Niektoré skupiny a sólisti — speváci a najmä speváčky sú laureátmi mnohých hudobných festivalov. V minulom roku jednou z najpopulárnejších rockových skupín v Maďarsku bolo Karthago.

Túto skupinu založil v r. 1979 gitarista Ferenc Szigeti, ktorý

Pozor mladí čitatelia!
KRESLIARSKA SÚŤAŽ ŽIVOTA '84

Redakcia v spolupráci s Kuratóriom osvety a výchovy v Nowom Saczi a so školami na Spiši a Orave vypisuje pre našich mladých čitateľov súťaž

TVOJA OBEC V PREMENÁCH ŠTYRIDSAŤROČIA PLR

Súťaže sa môžu zúčastniť všetci mladí čitatelia, ktorí nám pošlú svoje obrázky aspoň na jednu z uvedených tém:

— novostavby — elektrifikácia a mechanizácia — spôsob života — ako si predstavuješ život v roku 2000 — kým budem? — najkrajšia udalosť v mojom živote —

Do účasti v súťaži pozývame žiakov zo škôl v českých strediskách.

Práce, ktoré nám pošlete môžete vykonať lubovoľnou technikou, nakresliť alebo namaľovať vodovými farbami buď pastelkami.

Obrázky posielajte na adresu našej redakcie
DO 30. NOVEMBRA 1984.

Najlepšie práce uverejníme v Živote a ich autori obdržia vecné odmeny.

ZLATÍ BRATKOVIA

POKRAČOVANIE Z PREDOSLÉHO ČÍSLA

Zase sa celý deň zabávali na mori. Ale keď príšiel večer, slniečko ich vzalo a odneslo k svojej materi. Tá ich prijala s veľkou radosťou a hned ich všečkomu naučila. Naučila ich najmä krásne spievať. Keď zaspievali, znelo to sladko ako spev vtákov nebeských.

Raz navštívila slnečnu mater mesiačikovu mat. Chlapčekovia sa jej tak zapáčili, že im darovala po zlatom jablíku, aby sa mali s ďím hrať.

O nejaký čas ich slniečkova mať zavolala k sebe a vraví im:

„Deti moje, vy ste už aj podrástli, aj vám je tu dobre. Ale vaša mať je ešte stále v tej kope zakopaná a podstrčenica sa roziahnuje v dome. Dnes je u väčšo otca veľká hostina a dom plný panstva. Chodte vy rovno ta a

zaspievajte pod oblokom. Podstrčenica pošle slúžku, aby vás odohnala, ale vy sa nedajte a len spievajte! Ved' už potom bude, ako bude.“

Dobre.

Chlapci šli, ako im slnečna mater kázala. Prišli pod tie obloky a začali tam krásne prespevovať.

Ako to za ūla pani, poslala slúžku:

„Hoď dačo tým žobrákom a odožen' ich, nech si idú svoju cestou.“

Ale oni sa nedali odohnať, len ďalej spievali. Začulo ich panstvo, hned sa všetko zhľklo okolo pána, aby tých spevákov zavolal dnu. Isiel teda po nich sám pán a doviel ich dnu.

Tu jeden z hostí vezme na ruky prvého a domáci pán druhého chlapčeka.

Nestačili sa s nimi pozabávať, keď tu začnú zlatí bratkovia takýto rozhovor:

NAŠA FOTOHÁDANKA

Naša snímka predstavuje známeho a populárneho poľského herca, ktorý vytvoril desiatky znamenitých postáv vo filmoch, divadle a televízii. Napíšte nám jeho meno a pošlite do redakcie. Medzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme knižné odmeny. Pri odpovediach prosíme uviesť aj svoj vek.

* * *

V živote č. 313/84 sme uverejnili snímku poľského herca Franciszka Pieczku. Knihy vyžrebovali: Zofia Jasiłeková z Fridmana, Robert Paciga a Jozef Spernoga z Kacvina, Bartek Knapčík z Bielska-Bialej.

VESELO SO ŽIVOTOM

— Ďurko, povedz nám množné číslo od slova „decko“.

— Dvojčatká, prosím.

— Vie vaša Marienka už rozprávať?

— Rozprávať sa naučila ešte vlni, prosím. Teraz sa otec pokúša naučiť ju, aby bola ticho.

— Mamička ma poslala po čistý hodváb, teta predavačka.

— Cistý hodváb už nemáme.

— Tak si prosím špinavý, mamička si ho operie.

— Tvoj otec bol vraj na love medveďov. Mal štastie?
— Mal, nestrelol žiadneho.

* * *

Otecko sa pýta svojich detí:
— Tak čo, pomáhal ste mazičke?

— Pomáhal. Ja som umýval riad.

— Ja som ho utieral.

— A ja som zbieral črepky.

* * *

Mama upozorňuje dcérku v zoo:

— Nepribližuj sa k ľadovému medveďovi, lebo prechladneš!

* * *

Jožko si prezerá tabuľky v zoo a hovorí oteckovi:

— To je hotová výstava nádavok, ocko.

TOMÁŠ JANOVIC

OHEŇ

Ked' som býval malý ako ty,
veril som, že oheň vždy je dobrý,
Len čo otec prišiel z roboty,
v našej peci ožívali obri.

Mali rozprávkové podoby,
a nie zlostné ako čerti z pekla.
Koľko taký oheň porobi —
mama na ňom sladké buchty piekla.

Ked' som býval malý ako ty,
hľadiac do ohňa som rýchlo rástol.
Otec sa raz vrátil z roboty
a dal svoje tiché ruky na stôl.

Vtedy som ja počul slovo Kľak
a ten oheň, ktorý kľačal v peci,
ožil zrazu ako hrozný drak.
Drak, čo robí samé kruté veci.

V spáleniská menil dediny.
Aj bez kľúčov odomykal brány.
Zaplakali ľudia bez viny.
Za nich bojovali partizáni.

Ked' som býval malý ako ty,
hľadiac do kachiel', som veril ohňu.
Teraz, ked' sa vraciám z roboty,
spomienky sa vo mne mlčky pohnú...

CHLIEB

Chlebík je upečená rozprávka.
V körke, jak v batôžku nám rozvonjava celá.
Ked' zahryzneš — tá rozprávka ti v ústach rozpráva,
že kdesi-kedysi bolo len zrniek veľa.

Čupeli zrná v zemi, lial sa dážď
a potom na ne sinko zažmurkalo.
Z každého zrnka vydobel sa klas,
na svet sa pozrel, šumel: ha-hó, ha-hó...

Eudia, čo zrnká zasadili,
sa zemi, slnku poklonili:
„Vitajte, zlaté kláske, úroda bohatá!
Vitaj nám, chlebík zo zlata!”

KRISTA BENDOVÁ

Z EUDOVEJ TVORBY

Dobre mi je, dobre...

Dobre mi je, dobre,
neviem o dobrote,
ale moje rúčky
vedia o robote.

Robota, robota,
na celý deň jej mám,
nechce sa mi robiť,
ak pri tom nespievam.

„Spievanky, spievanky,
kdeže ste sa vzali,
či ste z neba spadli,
či ste rastli v háji?”

„Z neba sme nespadli,
v háji sме nerástli,
ale nás mládenci
a dievčence našli.”

Zili — byli na dvoře prasátko,
husa, kocour a slepička.

Jednou našla slepička pšenici.
Povídala:

„Pšenici zasejeme. Kdo mi pomôže?”

„Já ne,” řeklo prasátko.

„Já ne,” řekla husa.

„Já také ne,” řekl kocour.

A šli si hráť. Slepíčka zasela pšenici sama.

Pšenice uzrála.

„Kdo mi pomôže pšenici posiekať?” ptala se slepička.

„Já nemohu,” řeklo prasátko.

„Já také nemohu,” řekl kocour.

„A já také nemohu,” řekla husa.

A zase si šli hráť. Slepíčka posiekała pšenici sama.

„Kdo mi pomôže mlit pšenici?” ptala se slepička.

„Já ne,” zabručelo prasátko.

„Pújdú si hráť.”

„Já ne,” řekla husa. „Chci se jít kupat.”

„Já ne,” volal kocour. „Budu se vyhřívat na sluníčku.”

Slepíčka vymlátila pšenici a umlela z ní mouku.

Potom řekla:

„Upečme koláče. Kdo mi pomôže?”

„Za chvíli přijdu,” řeklo prasátko.

„Hned tu budu,” volal kocour.

„Počkej chvíli,” řekla husa.

POHÁDKA O SLEPIČCE

Slepíčka chvíli čekala. Nikdo neprišiel. Upekla tedy koláče sama.

Prasátko, husa a kocour ucítili vůni koláčů.

Přiběhl ke slepičce.

„Já mám hlad,” volalo prasátko.

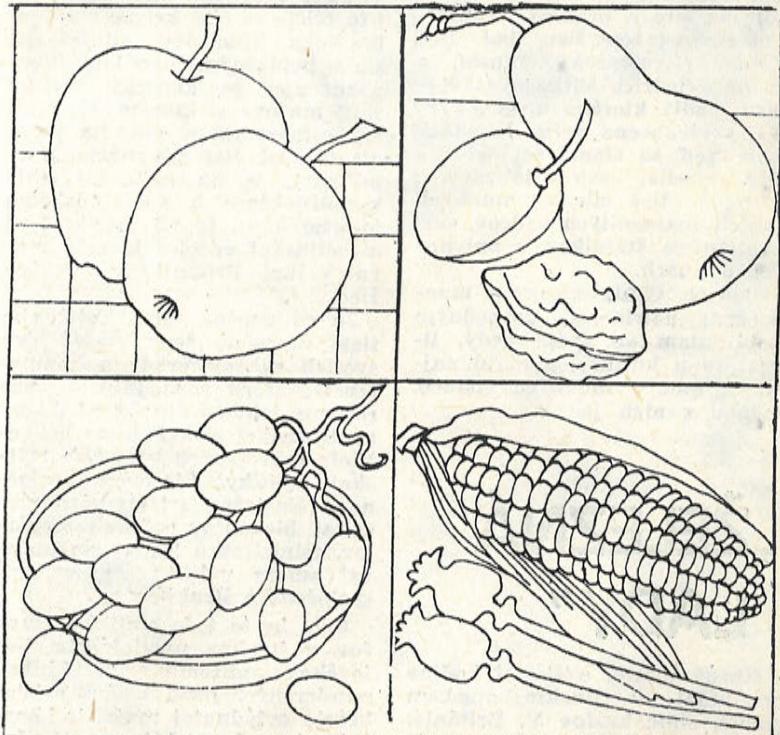
„Já také,” řekla husa.

„Dej nám koláče,” volal kocour.

Ale slepička řekla: „Nic vám nedám. Nikdo z vás mi nepomáhal. Kdo nepracoval, nedostane nic. Bez práce nejsou koláče.”

KRESBA PRE VÁS

Koncom leta nám rastliny ponúkajú svoje plody. Niektoré nájdete na našich obrázkoch. Pekne ich vymaľujte a správne po slovensky pomenujte. Autorov najkrašie vymaľovaných obrázkov a správnych názvov ovocia odmeníme peknými slovenskými knihami.

Ženy pri moci

Presvedčenie o intelektuálnej prevahе mužov nad ženami prevládalo od začiatku dejín. V obrovskej väčine štátov od staroveku až do minulého storočia boli ženy diskriminované politicky, právne a ekonomicky. Nemohli sa — až na niektoré výnimky ani učiť a vôbec vzdelaťať. Princípili sa o to vo veľkej miere zákonodarcovia, filozofi, teológovia a dokonca veľkí spisovatelia — autori veselchier (o.i. Molier), ktorí priznávajú dominujúce postavenie mužom.

Prekročenie právomoci, ktoré dovoľovala tradícia alebo právo, bolo nebezpečné, a keď sa dokonca vyskytli výnimočné ženy, ktoré riskovali, boli to predsa len zriedkavé prípady.

V 5. stor. pred našim letopočtom patrila k nim pekná a múdra Aspazia, dcéra Axiocha z Miles a druhá žena vodcu Atén Perikla, jedna z najslávnejších žien staroveku. Jej vedomosti a politické ambície boli predmetom ostrých útokov tradičniliestov, hlavne Aristofanesa, najvynikajúcejšieho dramatika, autora veselchier starovekého Grécka. Rovnako silne útočili na vzdelené ženy, ktoré žili na prelome minulého a tohto storočia. Anglická „Catholic Encyclopedia“ z 19. stor., ktorá sa pridržiava učenia Aristotela, hľásala, že „... ženské pohlavie stoji v určitom zmysle nižšie ako mužské tak z fyzického, ako aj duševného hľadiska“. Podľa cirkevného reformátora Martina Lutera (1483–1546) „...ženy nikdy nemôžu zaújimať postoj k dôležitým otázkam a mali by obmedziť svoj záujem na domácnosť a výchovu detí“. Podobno ako Luter aj polský básnik z obdobia osvetenia Ignacy Krasicki (1735–1801) odporučal ženám, aby sa obmedzili na šíre a pradenie. Odporacom emancipácie žien bol tiež významný nemecký filozof a básnik Friedrich Nietzsche (1844–1900), podľa ktorého mysiace ženy sú všeobecne veľmi zriedkavé, a keď sa stane, že niektoré občas myslia, nestojí to za nič. Príne sú tiež mienky mnohých ďalších znamenitých vedcov, spisovateľov a štátników v uplynulých dejinách.

Napriek týmto názorom mnohé ženy patria k popredným osobnostiam vo svete vedy, literatúry a kultúry, a majú najvyššiu moc v mnohých štátach. Jednou z nich je

Totíž v tom čase britskí predsedovia vlády navštievujú kráľovnu Alžbetu II., a zasväčujú ju do svojich politických plánov a tajomstiev. Sú to stretnutia britskej moci a slávy (alebo toho, čo z nich ešte zostalo). V dobe Churchilla a Macmillana dominovala počas týchto stretnutí láska, etichodná dobrota, zasa v časoch starého mládence Eduarda Heatha sa stretnutia vyznačovali plným rešpektováním skutočnosti a pre Harolda Wilsona znamenali hodinu rodinnej besedy zastrenej fajkovým dyhom.

Teraz, po prvýkrát v britských dejinách, sa tieto stretnutia zmenili na rozhovor medzi ženami. Totíž obe tieto najdôležitejšie britské funkcie zastávajú ženy viac menej v tom istom veku, ktorý v Anglicku nazývajú mid-life crisis — čiže krízu stredného veku. Táto nová situácia sa stala poplašným signálom ktorý naznačuje, že klasický britský štát mužov, s ktorým si muži už šestnásť rokov nevedia poradiť (t.j. od čias rezignácie Macmillana), je na najlepšej ceste k politickému a spoločenskému matriarchátu, že po prvýkrát od alžbetínskej epochy je celá moc vo Veľkej Británii v rukách žien.

Je to značná moc. Totíž obe tieto 53-ročné ženy majú vo svojich rukách úrad a kompetencie, ktoré rozhodujú o charaktere tohto štátu: úrad hlavy anglikanskej cirkvi, hlavného veleniteľa ozbrojených sil a šéfa britskej politiky. Čiastočne spoločne a čiastočne zvlášť môžu menovať biskupov, polných maršálov, ministrov a lordov, vyznačovať smery politiky a formovať spoločenské štruktúry.

Bola by to teda abdičacia mužov v krajinе upadajúceho bojového antifeminizmu, klubov namierených proti ženám, aristokracie ovládnutej mužskými horomními a skeptického voči že-

nám politického establishmentu vo Westminsteri?

Zmenšenie a hmotný úpadok bývalého britského impéria spôsobilo, že dominácia mužov v rodine pomaly oslabla. Gentlemanov prehliadli. Stali sa skromnejší a možno ich ľahšie kontrolovať.

Je teda Margaret Thatcherová práve tou poprednou osobnosťou, stelesňujúcou nový trend? Bola dobré chránenou dcérou istého predavača potravín v malom meste, ktorého domácnosť a svenčaným zákonom stáli na stlpoch pobožnosti, práce a čistoty. Matka sa vždy starala, aby jej dcéra vyzerala pekne.

Ovtýd Margaret ide cez život, akoby sa stále nachádzala na ceste do nedelnej školy, vždy trochu lepšie oblečená ako dievčaťa od susedov, osoba, ktorá sa šikovne vyhýba pascám bohatej a nevkusnej existencie. Je vo všetkom dievčaťom z dobrej rodiny, ktorá sa vždy môže na seba spoliehať. V spoločnosti Margaret Thatcherovej neexistujú „nevhdodne“ rozhovory a predmety. Vždy vie, čo je správne, a čo sa k čomu hodí.

SICÍLSKÝ PRAČLOVEK. Na Sicílii nedaleko Agrigente našli časti ľudskej lebky pochádzajúcej, ako odhadujú vedeči, spred 3,5–5 miliónov rokov. Podobné typy stôp nachádzali už z neskoršieho obdobia v Afrike. Nie je vylúčené, že tento 120 cm vysoký jedinec prispiel na Sicíliu, nie — ako sa podaktori domnievajú — cez Bospor, ale z Afriky, cez spojenie po pevnine, ktoré vtedy existovalo.

* * *

JAPONSKÉ HRÁZE. V Japonsku je málo miest, v nichž vzdáenosť od nejbližšieho mořského břehu presahuje 100 km. Proto tam také nejsou velké řeky. Krátké japonské řeky však mají mnoho vody a značný spád. Díky přehradám lze získat velké množství energie. V Japonsku sice nejsou vysoké přehradky přes 200 m (nejvyšší na světě měří 300 m), ale 5 přehrad je 150 m vysokých, 35 měří od 100 do 150 metrů. Od 60 do 100 m je jich 136 a od 15 do 30 metrů 1493.

* * *

EL-NAHDA. Tak se jmenuje farma na jihu od Alexandrie, v níž Egypt provádí experiment, jehož cílem je modernizace tradiční a zaostalé metody chovu dobytku. Je tu mj. několik set vysoko mléčných krav fríské rasy z NSR, které zcela dobrě snášejí vysokou teplotu. Chutnají i místní krmivo – větvíky keřů bavlny a otruby tvrdé pšenice. Výsledky však ještě nejsou uspokojivé. Není to vina krav, ale lidí. Fríské krávy jsou zvyklé na přesné krmení a dojení a na čistotu, jen v takových podmíncích dělají hodně mléka. Místní chovatelé, zvyklí na bůvolu z nilské delty, jim to zatím nedovedou zajistit.

ODPOVEDÁME RODIČOM

AKU ZELENINU dávať dojčatám? Podľa možnosti čo najrozmanitejšiu: mrkvu, cviklu, špenát, karfiol, rajčiny, tekvicu, kek a samozrejme zemiaky, všetko v podobe zeleninovej kaše. Takéto kašičky dávame do jedálneho lístka dojčaťa v šiestom mesiaci jeho života.

Uvádzame ku príkladu predpis na 100 g kaše z mrkví, čiže dve a pol kopcovitých lyžic hotového jedla: 80 g očistenej mrkví, 1 čajová lyžička masla, 1 lyžička mýky, 1 lyžička cukru, 40 g mlieka, trochu soli.

Mrkvu umyjeme, ošupeme, postruháme na drobnom struhadle, zalejeme malým množstvom vody, pridáme cukor a soľ a všetko varíme pod prikrývkou do mäkkia. V kastrole rozmiestame surové maslo s mýkou na masu, ktorú pomaly zalievame vriacim mliekom a vývarom z mrkví, zohrievame kym nezhusne, po-

SLÁVNI ĽUDIA POVEDALI

Manželstvo je mierové spolužívanie dvoch nervových sústav. (J. Belaj)

* * *

Výmena návykov: ja ti darujem tento návyk, ty mi onen; takto sa rodí manželstvo. (E. Cannetti)

* * *

Žena žije láskaním, ako huba vlhkom. (M. Gorkij)

„ŽELEZNÁ LADY“

Každý utorok o šiestej hodine popoludni v Buckinghamskom paláci, sídle kráľov V. Británie, sa konajú pozoruhodné stretnu-

tom pridáme mrkvu, cukor a za stáleho miešania varíme 1-2 minúty. Vývaru zo zeleniny by malo byť veľmi malo, aby sme všetok mohli spotrebovať do kaše.

* * *

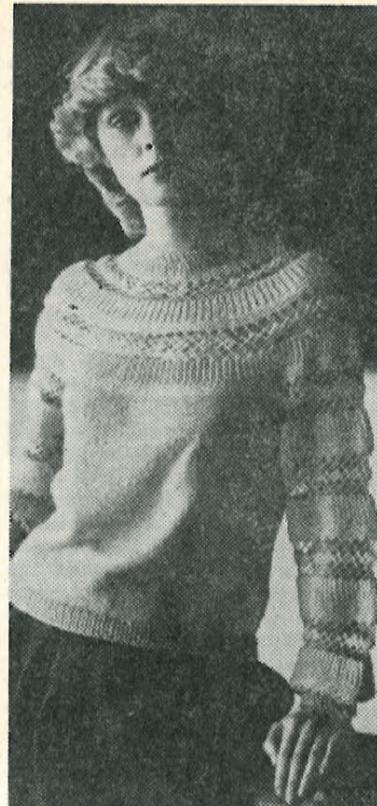
POTNIČKY na kožke dojčaťa nie sú pokynom proti každodennému kúpeľu. Naopak — kúpeľ je potrebný aby sme predišli všeobecnej infekcii organizmu. Potničky, ako je známe, ľahko podliehajú nákaze hnisotvornými baktériami, preto sa treba zvlášť starat o čistotu kožky dieťaťa, jeho odevu a posteľky. Do vody určenej pre kúpeľ pridávame roztok manganistanu draselného v takom množstve, aby sa voda sfarbila do bledoružova. Nikdy nesypeme kryštálky manganistu priamo do vaničky, aby sa nedostali do úst alebo očí dieťaťa.

Ked je kožka dojčaťa veľmi citlivá a náchylna na obáranie môžeme vodu určenú na kúpeľ prevaríti. Do tvrdej vody sypeme lyžicu sódy bikarbóny.

* * *

KÚPANIE. Všeobecne sa uznáva že večer je najlepším obdobím pre kúpanie dojčiat z tejto jednoduchej príčiny, že teply kúpeľ zaisťuje dlhý, hlboký a pokojný spánok. Stavá sa však, že rodinné podmienky nútia kúpať dieťaťa v inom dennom období, čo trápi mladých rodičov, ktorí chceť vytvoriť dojčaťu optimálne podmienky v každej oblasti života.

Netreba sa znepokojovali, lebo dieťa možno kúpať hoci kedy, len aby to bolo pred jedlom. V letné horúce dni ranný kúpeľ (o 2-3 stupne chladnejší) osviežuje dieťa, ktoré sa potom dobre cití. Zase večer pred snom môžeme mu umýť celé telo vlhkým uteráikom alebo ho ešte raz vykúpať.

Aj v lete bývajú chladnejšie dni a preto Vám ponúkame vlnený pulóvrik. Všimnite si azurovú vzorku na rukávoch a živôtiku. Tento pulóvrik odporúčame najmä mladým a štíhlym dievčaťam. Hodi sa k sukňam a nohačiciam.

Na tito letné sezónu Vám milé čitateľky navrhujeme dva modely módnich azurových blúzok, ktoré si môžete uhačkovať same. Tieto blúzky môžete nosiť k sukňam a nohačiciam. Nezabudnite o doplnkoch ako opasok, náramok, náhrdelník či azurový klobuk — všimnite si naše modely. Blúzky môžu byť v rôznych odtieňoch pastelových farieb.

NIELEN LÁSKA

„Ludia sa veľmi mylia, keď usudzujú, že láska je hlavným podnetom uzavárania manželstva“ — tvrdí istý americký psychiater v knižke „Manželské ilúzie“. Základným impulzom je pedľa neho sexus. Také je právo prírody, ktoré ovplyňuje všetky tvory žijúce pre zachovanie svojho druha.

Ludia sa ženia aj preto, že sú pod nátlakom spoločnosti, ktorá so starými dievkami a starými mládencami nielen súčí, ale ich odsudzuje. Literatúra, tradícia, spoločenská hypokríza vytvárajú vôkol mladých ľudí svojho druha náladu hystérie.

Cinietom, ktorý ženie ľudí do manželstva, je zároveň samota a skôr strach pred samotou v pokročilom veku. A tak v podstate neveľa miesta zostáva na ozajstnú lásku, ktorú autor knižky nazýva „plameňom“, udržiavaným celé roky a podporovaným hlbokým citom doplneným sexom“.

Väčšina manželstiev, aj keď vydarených, žije bez tajekto lásky. Manželstvá z rozumu, ktorých základom je vzájomná úcta a oddanosť, sú spravidla harmonické, vytvárajú manželským dvojiciam akési pokojné zátišie medzi búrkami života. Klíčom pre šťastné manželstvá je predovšetkým pochopenie a vzájomná úcta. Aj keď sa niektorým ľuďom podarí nájsť a prežiť skutočnú lásku predsa len zriedkavo dokážu zachovať túto lásku po všetky roky spoločného života.

VÍŠ, ŽE...?

VÍCE TEKUTIN. Západoněmečtí lekári radí každou tabletu zapít všetím množstvom vody. Tabletky polykané na sucho mohou uváznout v zažívacom ústroji a mohou dokonca vyvolat vředy. Zejména osoby, které polýkají léky v lúžku, musí mít připravenou sklenici vody a každou tabletu dobré zapít.

PRO KŮŽI A VLASY. Vlasy rostou každý mesiac průmerně o jeden centimetr. Potrebují k tomu „stavební materiál“ — predovším vitamíny A i B. Nehty na rukou rostou za mesiac o 3 cm. Nemají-li být krehké, měkké nebo lámavé, organismus musí mít dostatek železa a vápníku. Vrchní buňky pokožky se obnovují průmerně každé čtyři týdny. Potrebují k tomu vitamín B. Dermatologové tvrdí, že združené a silné nehty, vlasy a pokožka potrebují k regeneraci 18 různých látiek.

**LEKARZ
WĘTERYNARIU**

W tym i kilku następnych numerach będę odpowiadał tzw. grupowo, to znaczy, jedna odpowiedź dotyczyłaby będzie powtarzających się kilku pytań naszych Czytelników.

MOCZOTOK SZNURKA PĘPKOWEGO

W sznurze pępowinowym naszych zwierząt znajduje się przewód moczopędny, łączący pęcherz moczowy płodu z wórem omocznym. Po porodzie sznur urywa się a naczynia i przewód moczowy posiadają wolne wyloty. Naczynia krwionośne zaczepowują się skrzepami krwi i w ten sposób zostają zamknięte. Przewód moczowy nie ma możliwości zasklepienia się i dlatego, gdy sznurek pępkowy urwie się zbyt wysoko, mocz z pęcherza moczowego płodu może wydostawać się przez niego na zewnątrz. Zjawisko wysaczania się moczu ze sznurka pępkowego odbywa się zwłaszcza wtedy, gdy drogi moczowe noworodka są niedrożne. Najczęściej ten przypadek występuje u żrebiąt, gdy u nich przewód moczowy pępowiny zrasta się z pierścieniem pępkowym. U cieląt zaś przewód moczowy urywa się w

jamie brzusznej. Objawem jest wyciekający mocz ze sznurka pępkowego, który to mocz ma nieprzyjemny zapach a ponieważ wydostaje się on nie naturalną drogą, nieustannie rozmacerowuje skórę w najbliższej okolicy pierścienia pępkowego, na której pojawia się wyprysk, albo która ulega przypadkowemu zakażeniu i ropowicy. Pierścień pępkowy wskutek wycieku moczu nie ściąga się należycie i po odpadnięciu sznurka pępkowego pozostaje otwór wyglądem przypominający przetokę. W leczeniu należy się najpierw przekonać, czy drogi moczowe noworodka są drożne, jeśli tak, to można prowadzić właściwe leczenie. Polega ono na podwiązaniu sznurka, o ile on jeszcze istnieje, albo na zalożeniu podwiązki, którą aby się utrzymała i nie zsuwała, zabezpiecza się igła przekluta przez brzegi pierścienia pępkowego. Można też spróbować przypalania lub przyżegania środkiem żräcym, lub nastrzykiwanie okolicy pępka roztworami wywołującymi znaczny obrzęk, który powoduje zamknięcie pierścienia pępkowego.

ŻYWIENIE PRZY SCHORZENIACH WYMIESZANIA

ZAPALENIE WYMIESZANIA — Postępowanie dietetyczne w przypadkach zapalenia wymieszanego na celu zmniejszenie wydzielania mleka przez gruczoły mleczne. W związku z tym trzeba zmniejszyć dawkę pokarmową, odjąć okopowe, pasze soczyste a zwiększyć pasze objętościowe.

Należy również podawać polowę normalnej ilości wody. W przypadkach obrzęku wymienia jeszcze bardziej ogranicza się ilość podawanych płynów.

BEZMLECZNOŚĆ — Przyczyną bezmleczności, czyli niewydzielania się mleka po porodzie, może być niedorożwóz gruczołu mlecznego: w takich przypadkach zmiana żywienia nie pomoże.

Jeżeli przyczyna bezmleczności jest zbyt ciężka praca, zbyt skąpe żywienie i podawanie złych pasz, albo zbyt intensywne żywienie, szczególnie przed porodem, skarmianie zbyt dużych ilości młota, zapasienie, ruja itp., trzeba przede wszystkim usunąć przyczynę a następnie żywić paszami mlekopędnymi. Brak mleka może ponadto występować w okresie gorączki oraz w przebiegu schorzeń wymieszanego, schorzeń przewodu pokarmowego oraz innych stanów chorobowych, przy których zwierzę odczuwa silny ból. Zwierzęta należy regularnie odzywać, unikając zbyt nagłych zmian pasz. W okresie 2 tygodni na wieczór i z rana podaje się pasze i poidla w stanie cieplym. Przy żywieniu trzeba uwzględnić przede wszystkim pasze mlekopędne, a mianowicie: pasze zielone, które można podawać także i maciorom poczynając od piątego dnia po opreszeniu, dobre siano z dodatkiem otrąb pszennych, śrutowego owsa. Ponadto wskazane jest podawanie zup z mąki owsianej lub odwiarów z siemienia linianego, gotowanych lub parowanych ziemniaków, buraków, marchwi, pełnego mleka krowiego dla kłaczy a

mleka odtłuszczonego dla świń. Obfite i dobre pożywienie szczególnie korzystnie wpływa na zwiększenie produkcji mleka, jeżeli stosuje się je od początku okresu laktacyjnego.

WADY MLEKA ZALEŻNE OD RODZAJU PODAWANYCH PASZ

MLEKO Z KRWIĄ — oprócz skaleczenia, niedelikatnego dojenia, gwałtownego ssania przez oseski, zatrzymania łożyska, przekrwienia wymienia w czasie rui oraz zapalenia wymienia, także zbyt nagłe rozpoczęcie obfitego żywienia, oraz zjadanie z paszami roślin drażniących jak np. jaskry, pędy świerków, olchy, topoli itp. powodują pojawienie się krwi w mleku. W takim przypadku podaje się pasze klejodajne i powlekające.

MLEKO WODNISTE — tu przyczyna może być żywienie małowartościowymi, wodnistymi lub zepsutymi paszami, jak również zbyt obfite pojenia, zaburzenia w trawieniu i różne choroby. Tu podaje się dużo dobrego siana, pasze treściwe — wykluczając jednak zyo.

MLEKO ŚLUZOWATE — wydziela się z wymienia przy zaburzeniu w trawieniu i zapaleniu wymienia. Częściej jednak staje się ono takie po kilku godzinach wskutek zakażenia mleka spowodowanego brakiem higieny przy udoju i przechowywaniem go w brudnych naczyniach. Przy stwierdzeniu nieodpowiedniego żywienia należy zmienić paszę.

ZUZKA VARÍ

CO NA OBĚD

GULÁŠOVÁ POLÉVKA

Rozpočet: 300 g hověžího masa (nejlépe z kližky), 300 g vepřového masa (z bůlu nebo plecka), 1 litr a půl vody, 2 větší brambory, 2 cibule, 2 stroužky česneku, 3 lžíce sádla, sůl, mletý pepř, lžička papriky, lžíce sádla a hladké mouky na zásmažku, 2 rajčata.

Na lžici sádla zpěníme nadrobno na nakrájenou cibuli a na ní osmažíme na kostky nakrájené, osolené a opepené maso. Pak vlijeme vodu a na mírném ohni vaříme, až je maso téměř měkké. Zvlášť rozechejeme lžici sádla, ve kterém necháme rozpuštít mletou papriku a vlijeme ji do polévky. Ke konci přidáme na kostky nakrájené brambory a uvaříme je do poloměkká. Potom vlijeme zásmažku připravenou ze lžice sádla a mouky, rozšlehanou se sběračkou vývaru. Polévku zamícháme a dále vaříme. Nakonec dáme do polévky na díly pokrájená rajčata a česnek rozetřený se solí.

PAPRIKÁŠ ZAPEČENÝ V ZEMIAKOVEJ KASI

Rozpočet: 500 g králičího alebo hydinového masa, 40 g mas-

ŠALÁT

SALÁT ZO ZELENÉHO HRÁŠKU

Rozpočet: 300 g zeleného hrášku, 4–5 zemiakov, soľ, olej, ocot, cukor, mletý čierne korení, kôpor.

Hrášok vylúpeme, umyjeme a uvaríme v slané vode. Vychladnutý polejeme olejom a posypeme posekaným kôrom. Osobitne uvaríme zemiaky, uvarené pokrájame na kostky, zalejeme octovým nálevom a posypeme mletým čiernym korením. Hrášok dáme do stredu misy, obložíme ho zemiakmi a ozdobíme zelenou petržlenovou vňaťou. Okolo šalátu môžeme pouklaadať na kolieska pokrájané na tvrdou uvarené vajcia.

Šalát môžeme pripraviť aj z mrazeného alebo konzervovaného hrášku.

OSLÁVENCOM

KRÚTA PEČENÁ S NÁDIVKOU

Rozpočet: středně velká krúta, 60 g másla, lžice hladké mouky, sůl; na nádivku: 6 žemlí, 4 dl mléka, 100 g sterilovaných nebo čerstvých žampionů, petrželka, muškátový kyjt,

Krútu opláchneme, zevnitř i zvenku ji osolíme, naplníme nádivkou. Otvor sejsem nebo upevníme jehlami na závitky. Krútu pečeme na tuku nejprve hrudi obrácenou dolů. Během pečení ji obrátime a podléváme horkou vodou a poléváme vypečenou šávkou. Upečenou krútu vyjmeme, šávu vysmahneme na tuk, zaprášíme moukou, osolíme, zalijeme malým množstvím vody, rozšleháme a ještě pováříme. Příprava nádivky: žemle nakrájené na kostky pokápeme mlékem a necháme je vsáknout. Máslu utřeme se žoutky, osolíme, přidáme čípetku květu, posekanou petrželku, na kostičky nakrájenou šunku nebo salám a na plátky nakrájené žampiony. Do směsi vmlícháme vymačkané žemle a sníh z bilíků.

MLADÝM GAZDINÁM

Ak chceme zlepšiť chutí starých zemiakov, pridáme do vody trochu rasce, zelenú petržlenovú vňať alebo kôpor. Niektorí stačia len lyžica octu.

K omeletám, lievancom a palacinkám podávame surové ovoce posypane cukrom alebo poliate smotanou.

Máso v hovädzej polievke môžeme nahradíť kúskom ementál-

JALOWOŚĆ KRÓW NA TLE ZAKAŻEŃ ROPNYCH

Zakażenie pałeczką ropy biekitnej — nazwa choroby wywołana się od niebieskiego barwnika wytwarzanego przez te bakterie. U zakażonych krów prócz zapalenia pochwy i macy, często rozwijają się procesy ropne a wydzielająca się ropa jest koloru szaroniebieskiego. Nasienie zakażonych buhajów jest podobnego koloru. Krowy zakażone nie zacieplają się często bardzo długo jalowieją. Zapobiega się tej chorobie stosując sztuczne unasienianie oraz przestrzegając zasad higieny.

Zakażenie paciorekowcami i gronkowcami — to choroba przenoszona przez zakażone buhaje, zakażoną ściółkę i brudny sprzęt oborowy. U zakażonych krów po 2–3 dniach choroby pojawia się żółtobiały lub żółty wyciek ropny, często cuchnący. Następuje silne zaczerwienie blony śluzowej pochwy i szyjki macy. Krowy odczuwają bolesność, nieczętnie się poruszają i stoją na szeroko rozstawionych nogach. Wyciek ropny po 1–2 tygodniach zmienia się w śluzowo-ropny i stan taki może utrzymywać się przez długi okres. Schorzenie prowadzi do przejściowej lub stałej jalwości. U buhajów bakterie wywołują zapalenie blony śluzowej napętka i mogą wywołać u niego nieuleczalną chorobę. Odpowiednia higiena pomieszczeń i stosowanie sztucznego unasieniania zapobiega szerzeniu się choroby...

H. MĄCZKA

skeho syra (alebo iného jemného žltého tvrdého syra). Syr sa roztopí a polievka dostane výbornú chut.

Ked' prídu nečakaní hostia a minul sa nám chlieb, môžeme pripraviť chutovky na slaných sušenkach alebo na tenkých plátkoch syra.

Múčnik sa lepšie upieť, ak pod pekáč dám rajnicu s vodou.

Tvaroh je bohatý na bielkoviny a vápnik. Posýpame ním cestoviny a zemiaky, plníme muňáky, pripravujeme slané a sladké náterky a krémy s ovocím. Ked' robíme tvaroh doma, zvyšnú sŕvátku použijeme na prípravu kyslej zemiakovéj polievky.

Aby sme ryžu správne uvarili, nesmieme dať ani veľa, ani málo vody — jeden pohár ryže na jeden a pol pohára vody. Ryžu pri dusení nemiešame, lebo by bola kašovitá. Ak treba, pomiešame ju vidličkou alebo rajnicu potrasime. Na zlepšenie chuti dusíme ryžu s cibuľou alebo pridáme lyžicu príchuť k mäsu alebo divine (možno ich kúpiť v potravinárskych obchodoch). Do hotovej ryže dám nadrobno posukanú zelenú petržlenovú vňat.

ODPOVĚD:

SKRÝVAČKA: po otočení obrázku o 90 stupňu vpravo je postavička první z práve strany. MÁTE POSTREH — 15

PRAWNIK

O EWIDENCJI LUDNOŚCI I DOWODACH OSOBISTYCH

W dniu 26 kwietnia 1984 r. Sejm Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalił zmiany w obowiązujących przepisach prawnych, dotyczących ewidencji ludności i dowodów osobistych.

NA CZYM POLEGA OBOWIĄZEK MELDUNKOWY?

Obowiązek meldunkowy polega na: zameldowaniu się lub wymeldowaniu z miejsca pobytu stałego lub czasowego, zameldowaniu o urodzeniu dziecka, zameldowaniu o zmianie stanu cywilnego, zameldowaniu o zgonie osoby. Obowiązek meldunkowy dotyczy wszystkich osób przebywających na terytorium Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Osoba posiadająca obywatelstwo polskie i przebywająca stale na terytorium Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej jest obowiązana zameldować się w miejscu pobytu stałego. W tym samym czasie można mieć tylko jedno miejsce pobytu stałego z adresem. Osoba zameldowana na pobyt czasowy i przebywająca w tej samej miejscowości nieprzerwanie dłużej niż 2 miesiące jest obowiązana zameldować się na pobyt stały, chyba że zchodzą okoliczności wskazujące na to, iż pobyt nie utracił charakteru pobytu czasowego. Za okoliczności uzasadniające zameldowanie na pobyt czasowy trwający ponad 2 miesiące uważa się w szczególności:

- wykonywanie pracy poza miejscem pobytu stałego,
- pobyt związany z kształceniem się, leczeniem, wypoczynkiem lub ze względów rodzinnych,
- odbywanie czynnej służby wojskowej,
- pobyt w zakładach karnych i poprawczych, aresztach śledczych, ośrodkach przystosowania społecznego, schroniskach dla nieletnich i zakładach wychowawczych.

Przy dopełnianiu obowiązku meldunkowego należy przedstawić dokument stwierdzający tożsamość, a w uzasadnionych przypadkach — inny dokument pozwalający na ustalenie tożsamości.

W JAKICH PRZYPADKACH POWSTAJE OBOWIĄZEK ZAMELDOWANIA SIĘ?

Osoba, która przebywa w określonej miejscowości pod tym samym adresem dłużej niż trzy doby jest obowiązana zameldować się na pobyt stały lub czasowy najpóźniej przed upływem czwartej doby, licząc od dnia przybycia. Natomiast osoba, która przebywa do zakładu hotelarskiego albo do zakładu udzielającego pomieszczenia w związku z pracą, nauką, leczeniem się lub opieką społeczną jest obowiązana zameldować się na pobyt stały lub czasowy przed upływem 24 godzin od chwili przybycia. Zameldowania tego dokonuje się u kierownika zakładu lub osoby

przez niego upoważnionej. Zameldowania na pobyt stały dokonuje się w ten sposób, że osoba obowiązana do tego zgłasza wymagane dane do zameldowania terenowemu organowi administracji państwej właściwemu ze względu na nowe miejsce pobytu (np. urząd gminny, urząd miejski lub urząd dzielnicowy w miastach podzielonych na dzielnice).

W JAKICH PRZYPADKACH POWSTAJE OBOWIĄZEK WY-MELDOWANIA SIĘ?

Osoba, która opuszcza miejsce pobytu stałego lub czasowego trwającego ponad 2 miesiące jest obowiązana wymeldować się w terenowym organie administracji państwej stopnia podstawowego, właściwym ze względu na dotyczące miejsce jej pobytu (np. urząd gminny, urząd miejski lub urząd dzielnicowy w miastach podzielonych na dzielnice), najpóźniej w dniu opuszczenia tego miejsca oraz podać nowe miejsce i adres pobytu. Warto również podkreślić, że terenowy organ administracji państwej wydaje na wniosek strony (np. osoby wspólnie zamieszkającej) lub z urzędu decyzję w sprawie wymeldowania osoby, która utraciła uprawnienia do przebywania w danym lokalu (pomieszczeniu) i bez wymeldowania opuściła dotyczące miejsce pobytu stałego, albo osoby, która bez wymeldowania się opuściła dotyczące miejsce pobytu stałego i nie przebywa w nim co najmniej przez okres 6 miesięcy, a nowego miejsca jej pobytu nie można ustalić. Natomiast osoba, która wyjeżdża za granicę na okres dłuższy niż 2 miesiące, jest obowiązana zgłosić swój wyjazd oraz powrót właściwemu ze względu na miejsce pobytu stałego organowi administracji państwej. Zgłoszenia wyjazdu dokonuje się najpóźniej w dniu opuszczenia dotyczącego miejsca pobytu, a zgłoszenia powrotu — najpóźniej przed upływem czwartej doby, licząc od dnia powrotu. Jeżeli okres pobytu czasowego trwającego do 2 miesięcy odpowiada okresowi zgłoszenemu przy zameldowaniu, osoba opuszczająca miejsce tego pobytu jest zwolniona od obowiązku wymeldowania się. Natomiast osoba, która opuszcza miejsce pobytu czasowego trwającego do 2 miesięcy przed upływem czasu zgłoszonego przy zameldowaniu, jest obowiązana wymeldować się najpóźniej w dniu opuszczenia tego miejsca.

JAKIE SĄ OBOWIĄZKI MELDUNKOWE WCZASOWICZÓW I TURYSTÓW?

Osoba, która przebywa do domu weczasowego lub wypoczynkowego pensjonatu, hotelu, motelu, domu wycieczkowego, schroniska, campingu lub na strzeżone pole biwakowe albo do innego podobnego zakładu jest obowiązana zameldować się na pobyt czasowy przed upływem 24 godzin od chwili przybycia. Zameldowania dokonuje się u kierownika zakładu lub upoważnionej przez niego osoby. Osoba przebywająca w określonej miejscowości w celach turystyczno-wypoczynkowych poza zakładami wymienionymi wyżej, jest zwolniona z obowiązku zamel-

dowania się, jeżeli jej pobyt w tej miejscowości nie przekracza 30 dni. (np. w przypadku pozu u rodziny lub wynajętym indywidualnie pomieszczeniu prywatnym).

JAKIE SĄ OBOWIĄZKI MELDUNKOWE CUDZOZIEMCÓW?

Cudzoziemiec przebywający na terytorium Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej jest obowiązany dokonać obowiązku meldunkowego na podobnych zasadach jak obywatele PRL. Cudzoziemiec przebywający poza zakładem hotelarskim, zakładem udzielającym pomieszczenia w związku z pracą, nauką, leczeniem się lub wypoczynkiem jest obowiązany zameldować się na pobyt czasowy przed upływem 48 godzin od chwili przybycia do określonej miejscowości i nie później niż przed upływem 48 godzin od chwili przekroczenia granicy Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

JAKIE SĄ DOKUMENTY STWIERDZAJĄCE TOŻSAMOSC OSOBY?

Osoby będące obywatelami polskimi i osoby, których obywatelstwo polskie nie zostało stwierdzone, zamieszkałe w kraju, są obowiązane posiadać dokument tożsamości. Dokumentami stwierdzającymi tożsamość są: dowody osobiste, tymczasowe dowody osobiste i tymczasowe zaświadczenie tożsamości. Osoba będąca obywatelem polskim i zamieszkała w kraju jest obowiązana posiadać:

- dowód osobisty od ukończenia 18 roku życia,
- tymczasowy dowód osobisty w wieku od 16 do 18 roku życia, jeżeli pozostaje w stanie pracy lub nie zamieszkuje wspólnie z osobami, pod których władzą rodzicielską lub opieką się znajduje, albo nie pozostaje pod władzą rodzicielską lub opieką.

Natomiast osoba, której obywatelstwo polskie nie zostało stwierdzone, otrzymuje tymczasowe zaświadczenie tożsamości. Osoba, która nie ukończyła 18 roku życia i nie posiada tymczasowego dowodu osobistego lub tymczasowego zaświadczenia tożsamości, wpisuje się do dowodów osobistych lub tymczasowych zaświadczeń tożsamości obojęt rodzinów, a jeżeli władzę rodzicielską sprawuje tylko jedno z rodziców, wpisuje się ją tylko do dowodu osobistego lub tymczasowego zaświadczenia tożsamości tego z rodziców.

Osoba, która utraciła dokument stwierdzający tożsamość jest obowiązana zawiadomić o tym w ciągu 24 godzin najbliższego organu terenowej administracji państwej stopnia podstawowego (np. urząd gminny, urząd miejski, urząd dzielnicowy w miastach podzielonych na dzielnice). Organ ten wydaje zaświadczenie o utracie dokumentu stwierdzającego tożsamość ważne do czasu wydania nowego dokumentu. W razie znalezienia własnego dokumentu stwierdzającego tożsamość, zgłoszonego jako utracony, należy zawiadomić o tym w ciągu 24 godzin organ administracji państwej, w którym został złożony wniosek o wydanie nowego dokumentu.

DARIUSZ ANTONIAK

HVĚZDY O NÁS

PANNA
24.VIII.-23.IX.

Vliv rozumného člověka, který je ti blízký, bude velmi prospěšný. Svoje plány v zaměstnání budete muset trochu změnit, případně jinak usměrnit. Popros o radu někoho nestranného. Finanční situace není špatná, dostaneš neočekávaně větší částku peněz.

VÁHY
24.IX.-23.X.

Měsíc bude plný rozporů. Z jedné strany máš dalekosáhlé osobní plány, z druhé strany se bojiš, že se ti je nepodaří uskutečnit a nejradiji by ses jich vzdal. Musíš se konečně rozhodnout bez ohledu na své okolí. Konec měsice ti přinese velkou radost.

ŠTÍR
24.X.-22.XI.

Situace se neočekávaně vyvine ve tvůj prospěch. Někdo z tvého okolí chystá něco pro sebe, ale největší zisk z toho budeš my. Koncem měsice přijede milý host, na kterého už dlouho čekáš. Bud' rozvážný a neslibuj mu více, než můžeš splnit.

STŘELEC
23.XI.-21.XII.

Jsi člověkem energickým a prudkým, ale teď budeš potřebovat chladnou krev. Musíš uvážit všechna pro i proti; jen na tobě záleží, zda změny, k nimž dojde, budou pro tebe prospěšné. Dobře si rozmysli všechny nabídky spojené se změnou bydliště nebo místa práce.

KOZOROŽEC
22.XII.-20.I.

V osobním životě to bude dobrý měsíc — vzájemná láska, uznání a sympatie přítel. Zato v práci ti udělá spoustu nepříjemností něčí závislosti a malichernosti. Můžeš-li, jednou dovolenou, tvoje nervy potřebují odpočinek a klid.

VODNÁŘ
21.I.-18.II.

Na začátku měsice tě čeká zklamání v lásce, které zkříží tvé životní plány. Ale netrap se, už ve druhé polovině měsíce potkáš někoho nového, milého a podnikavého, a zapomeneš na

své trápení. Kdoví, zda ta nová známost nerozhodne o tvé další životní cestě!

RYBY
19.II.-20.III.

Budeš-li přesný a dochvilný a přestaneš-li dohánět zanedbanou prací po nocích, setkáš se s uznáním. Vytrvalé a pracovité Ryby mohou v tomto měsíci mnoho dosáhnout. Drobna nedorozumění zmizí bez stopy, vyřešíš-li je rychle a taktně.

BERAN
21.III.-20.IV.

Jsi netrpělivý a špatně se ovládáš. To vyvolává napjaté ovzduší v rodině a nepříjemnosti v práci. Cím víc se budeš rozčilovat, tím bude situace horší. Snaž se ovládnout nervy a svou prudkou povahu, jinak zaškodiš nejen svému postavení a rodinnému životu, ale i vlastnímu zdraví.

BÝK
21.IV.-20.V.

Tvoje manželství nebo jiný citový svazek čeká těžká zkouška. Dojde ke kritické situaci — například žárlivosti, nevěře. V práci jsou perspektivy optimističtější — neočekávané peníze ti spraví náladu a zmírní napjaté domácí ovzduší.

BLÍŽENCI
21.V.-21.VI.

Útulný byt, dobré manželství a rodinné teplo — to jsou nejdůležitější hodnoty v životě Blíženců v nejbližší době. Všechno ostatní je méně důležité. V práci se nestane nic zvláštního, všechno půjde hladce pod jednou podmírkou: nesmíš udělat žádnou hloupost.

RAK
22.VI.-22.VII.

Konečně skončí nudná stagnace a přijde vytoužené změny. Mohou přinést mnoho dobrého, upevnit tvou viru ve vlastní síly a zbavit tě pochyb. Tvoje postavení je pevné, můžeš očekávat postup a zlepšení finanční situace. Tvoje podezíravost vůči blízké osobě je nedůvodná — brzy se o tom sám přesvědčíš.

LEV
23.VII.-23.VIII.

Raději ustup stranou, nebo si narazíš modřinu a boule. Tvoje oblíbená životní strategie — vždycky být v popředí — ti tentokrát nic dobrého nepřinese. Vyhneš se porážce, budeš-li skromnější než obvykle a projevíš-li samokritiku. A všechny nepříjemnosti a neúspěchy si vynahradíš v lásce.

NÁŠ TEST

Túžite po uznani?

Ten, kto chce íst dopredu a urobiť kariéru, robí to nielen pre finančné výhody, ale aj pre uznanie. Nakoľko sa to týka vás, dozviete sa v tomto zábavnom psychoteste.

1. Každý, kto chce v živote niečo dosiahnuť, sa musí — tak ako mladí ľudia v učilišti — učiť svojmu povolaniu „od piky.“ Ste rovnakého názoru?

A. Áno.

B. Iba v niektorých prípadoch.

2. Keď nájdete v novinách alebo v časopisoch článok, ktorý vás veľmi zaujme, napište list do redakcie?

A. Nie, nebudem sa s tým namáhať.
B. Áno, keď budem mať pocit, že sa ma to dotýka.

- C. To záleží, akú budem mať momentálne náladu.

3. Viete si predstaviť, že by ste sa v takto zariadenom byte dobre cítili?

- A. Áno, celkom iste.
B. Nie som si istý (á)

C. Nie, to mi nevyhovuje.

4. Ako reagujete, keď máte pocit, že vás pozorujú?

A. Tak isto, ako keď ho nemám.
B. Dost ma to znervózňuje.

C. Nechcem vypadat neprijemne.

5. Myslite si, že všeobecne majú dnes deti a mládež príliš mnoho voľnosti?

A. Nie.

B. Niekedy áno.

C. Áno.

6. Chceli by ste sa učiť a ovládať „bojovú gymnastiku“ kung-fu?

A. Nezáujíma ma to.

- B. Neviem o tom nič, preto nemôžem odpovedať.

C. Ano, dokonca veľmi rád(a).

Podľa nasledujúcej tabuľky si spočítajte získané body:

OTÁZKY	1	2	3	4	5	6
A:	2	2	5	1	2	1
B:	3	5	3	3	3	2
C:	5	3	2	5	4	4

VAŠE BODY:

Výsledok testu:

Do 12 bodov

Ušľie získať uznanie patrí k tým najmenej významným podnetom určujúcim vaš život. Aj vy chechte niečo dosiahnuť, aby ste si mohli vytvoriť v živote čo najpríjemnejšie

podmienky, ale akákolvek potreba cítiť sa významnými je vám celkom vzácná. Robíte len to, čo je nutné, aby ste dosiahli pre seba a svojich bližných plánované ciele. Ak vás pritom pochvália, pokladáte to samozrejme za prijemné, ale váš základný postoj sa tým nezmiení.

13 až 22 bodov

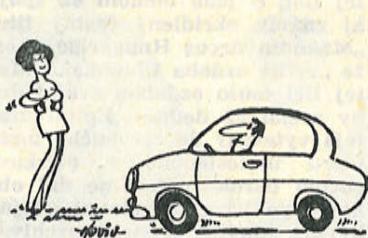
Ak sa stretnete s ocenením, prirodzene vás to poteší a prihliate k tomuto hľadisku v mnohých svojich predsačzatiach, ktoré uskutočňujete. Bolo by ale celkom nesprávne domnievať sa, že túžba po uznani je najsilnejším podnetom pre vaše konanie. V prvom rade vám záleží na dosiahnutí vytýčeného cieľa, ak sa k tomu prídá možnosť dosiahnuť aj uznanie, vtedy sa takej príležitosti nevyhýbate. Takýto prístup je celkom normálny.

23 a viac bodov

Ak ste úprimní sami k sebe, mušite priznať, že honba za uznaniem patrí k najsilnejším podnetom celej vašej činnosti. Pre pocit pochvaly, uznania a obdivu ste schopní každej námahy. Týmto trochu jednostranným usporiadanim dôvodov vašej činnosti sa dosťavate do nebezpečia, že prehliadnete ostatné dôležité aspekty jak vo svojom osobnom živote, tak aj na pracovisku. Tým, ktorí niečo užitočného v tej alebo onej oblasti robia, sa automaticky dostane uznania; nemusia ho umelo vyvolávať.

Cítim, že sme niečo stratili.

JE2 — Bělehrad

— Marta, prečo si sa rozišla s Vojtom? Ved' ste sa mali brať.

— Ale vieš, keď on pozná veľa neslušných piesni...

— Vari ti ich spieval?

— To nie, ale ich pískal!

* * *

Minuloročná dovolenka bola vynikajúca, — hovorí známy známenú.

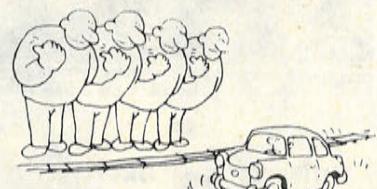
— Prežil si ju pri mori?

— Ja nie, ale moja manželka so svokrou!

* * *

— Páči sa tvojej sestre snubný prsteň, ktorý jej daroval Božek?

— Páči, ibaže je troška malý a veľmi tažko sa jej dáva dole z prsta, keď za ňou prichádza jej druhý nápadník!

„Dávno jsem ti říkal, že si musíme koupit auto?“

OTEČESTVO

Mladý zubný lekár vrvá pacientovi:

— Zatial ešte nemám veľkú rutinu v trhaní zubov. Preto beriem iba 40 korún na hodinu!

— Dnes som predal svoje posledné plátno, — vrvá maliar.
— Nejakú krajinku?
— Ale čoby. Plachtu z posteľ...

— Karol, kedy mi ukážeš tú zbierku samorastov, čo si mi sfúbil?

— Práve sú všetci piati v škole...

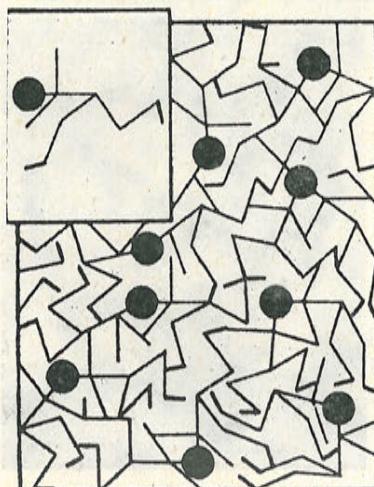

JE2 — Bělehrad

SKRÝVAČKA

Uprostred mnoha bodů a liniek je ukrytá „postavička“ z levého horného obrázku. Podaří se vám ji nalézt?

(Odpověď na str. 29)

MÁTE POSTREH?

Obe polovice tejto zámockej brány by mali byť rovnaké. Ak si ich však lepšie prezriete, zistíte, že to tak nie je. Koľko odchýliek nájdete?

JMÉNO VĚŠTÍ

FRANTIŠEK: Jasné, žoviálni, dobré a upřímné jméno. Nejčastěji je to tmavý blondýn nebo tmavovlasý, štíhlé postavy, s velkýma hnědýma nebo šedýma očima, průmerné výšky. Pochází z rolnické nebo řemeslnické rodiny, která má dvě, tři i více dětí s převahou chlapců. Je to rodina velmi silně citově spjatá. František bývá veselý a má rád společnost. Má hudební a obchodní schopnosti. Je velmi vtipný, povhýblivý, tvrdohlavý a chladnokrevný. Zivě gestikuluje a rád a hodně mluví. Rodina, přítelé, známí a spolupracovníci ho mají rádi. Má gesto, upřímnou duši, velkou fantazii. Dobrý vypravěč, zanícený pro velkou a ušlechtilou myšlenku. Důvtipem a humorem často nahrazuje nedostatek vědomostí. Nejčastěji je prodavačem nebo průměrným hudebníkem. V povolání nikdy nedosáhne vysokého postavení. Na hostinách, svatbách a při všech společenských příležitostech bývá duší společnosti. Má úspěchy u žen, ale lásku nebene vásné. V citech je nestálý. Je dítkem štěstěny, mimořádně obratný. Rychle získá majetek. Je dobrým přítelem, rád pomáhá lidem. Nejšťastnější období jeho života připadá na 22.—30. rok. Nejčastěji trpí na nemoci ledvin, jater a žaludku. Jeho nejšťastnějšími dny jsou středa a sobota, nejšťastnějšími čísly 2, 14 a 29.

TADMIR

Věříte snům? Ne? My také nevěříme, ale co to škodí, podívat se občas do snáče. Je to přece jen zábava, a co když se vám dobrý sen vyplní? Tedy,

SNÁŘ

zdálo se vám o:

Brýlích — podvod.

Favučincé — past nebo vězení.

Křižovatce — pochybnosti.

Továrné — dobré obchody.

Hořicím domu — štěstí a bohatství.

Zahrádě — radost a zisky.

Snubním prstýnku — utlačování.

Plese — smutná zpráva.

Búvolu — známost s bohatou osobou.

Polibku — úspěch a zdar.

Zmiji — ukrytý, ale nebezpečný nepřítel.

Jedu — trpké zážitky.

Talíři — dotérný host.

Lijáku — starosti a smutek.

Samovaru — přijímání mnoha hostů.

Ulech — velké bohatství.

Létání — dobrá finanční situace.

Losovi — ušlechtilý nepřítel.

Náměštičku — utrpení.

Lilii — dobré znamení.

Lvu — ušlechtilé předsevzetí.

Lavici — falešné sliby.

Lodi — naděje.

Netopýru — podezřelý přítelé.

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO KULTURALNY
00-372 WARSZAWA, UL. FOKSAL 13.
TEL. 26-44-49 (RED. NACZ.), 26-04-55, 26-42-57

ORGAN TOWARZYSTWA KULTURALNEGO CZECHÓW 1 SLOWAKÓW W POLSCE, adres ZG TKCiS: 31-504 Kraków, ul. Zygmunta Augusta 7/3—4, tel. 22-12-92.

ODZNACZONY: Złotym Medalem ze Wstęgą Czechosłowackiego Instytutu Kontaktów Międzynarodowych, Medalem Macierzy Słowackiej Za Zasługi dla Rozwoju Literatury Słowackiej, Złotą Odznaką Za Zasługi dla Ziemi Krakowskiej, Medalem Za Zasługi dla TKCiS.

REDAKCJA: ADAM CHALUPEC (redaktor naczelny) Ján Šternog (sekretarz redakcji), Dominik Surma, Anna Krzysztofeková, Mieczysław Pożarski (redaktor techniczny) Eva Rudnicka, Alžbeta Stojowska (tłumacze). Opracowanie graficzne: Areta Fedak.

WYDAWCZA: Wydawnictwo Współczesne RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 00-490 Warszawa, ul. Wilejska 12, tel. 28-24-11.

SPOŁECZNE KOLEGIUM REDAKCYJNE: Augustin Andrašák, Ján Galiňák, Jozef Grigľák, Ján Halač, František Harkabuz, Vladimír Hess, Zofia Chalupková, Bronislav Knápek, Eugen Kott, Angela Kulaviaková, Ján Lukáš, Eugen Mišinec, Lýdia Mšálová, František Paciga, Severín Vaksmanšký, Andrej Vojtas.

WARUNKI PRENUMERATY: Prenumeratę na kraj przyjmują Oddziały RSW „Prasa-Książka-Ruch“, oraz urzędy pocztowe i doręczyciele w terminach: do dnia 25 listopada na I kwartał, I półrocze oraz cały rok następny; do dnia 10 czerwca na II półrocze roku bieżącego.

Cena prenumeraty: kwartalnie 24 zł, rocznie 96 zł. Instytucje i zakłady pracy opłacają prenumeratę w miejscowościach Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch“ lub — w miejscowościach, gdzie Oddziałów nie ma — w urzędach pocztowych. Czytelnicy indywidualni opłacają prenumeratę w urzędach pocztowych i (na wsi) u doręczyciela.

Prenumeratę ze zleceniem wysyłki za granicę przyjmuje RSW „Prasa-Książka-Ruch“ Centrala Kolportażu Prasy i Wydawnictw, ul. Towarowa 28, 00-958 Warszawa, konto NBP XV Oddział w Warszawie Nr 1153-201045-139-11. Prenumerata z wysyłką za granicę jest droższa o 50% dla zleceniodawców indywidualnych i o 100% dla instytucji.

DRUK: Prasowe Zakłady Graficzne RSW „Prasa-Książka-Ruch“, 00-375 Warszawa, ul. Smolna 10. Zam. 550. T-42.

Nr. indeksu ISSN 0514-0188.

Nie zamówionych tekstu, fotografii i rysunków Redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo skrótu.

Numer oddano do składu 1.VII.84. Podpisano do druku 6.IX.84.

DOKÁŽEŠ TO?

MÁ RÁD ZMENU. Američan Glynn Scott Wolfe má 75 rokov a nedávno sa oženil. Na tom by nebolo nič zvláštne, keby jeho manželka nebola už dvadsaťa šiesta v poradí. Tento novodobý Don Juan vytvoril svojzrásny rekord a zapisal sa tak do Guinnesovej knihy rekordov. Jeho posledná manželka sa volá Christine Camachová, má 38 rokov a je oveľa mladšia ako jej predchodeckyne. Glynn má 40 detí, neurčitý počet vnukov a pravnukov. Prvé manželstvo uzavrel roku 1927, najdlhšie trvalo päť rokov, najkratšie mesiac. V USA ho prezývajú najženatejším mužom Ameriky.

NÉCO O PENĚZÍCH. Anglický měsíčník „Tatler“ sestavil seznam nejvíce vydělávajících obyvatelů Velké Británie. Na prvním místě je exbeatles Paul McCartney, jehož roční příjmy se odhadují na 25 miliónů liber. Druhý v seznamu je skladatel mnoha populárních muzikálů Andrew Lloyd Webber, který vydělává téměř 20 milónů liber ročně. Po těchto dvou představitelích zábavné hudby následuje několik pánů z velkého průmyslu. Teprve na sedmém místě mezi nejbohatšími je královna Alžběta II. Autoři vypočetli, že královniny příjmy činí „pouze“ 3,8 milionů liber ročně. Jak je vidět, skládat a zpívat zábavnou hudbu je výnosnější než nosit korunu. Na snímku: královna Alžběta a nejbohatší z jejich poddaných.

ZÁLUBA BEZ KALKULAČKY. Takmer polovicu svojho života zasvätil 70-ročný Portugalec A.J. Ribeiro výrobe hodín, ktoré ukazujú takmer úplne všetko, na čo si len ich majiteľ spomenie. Prístroj zaberá priestor veľký ako telefónna búdka, váži 150 kilogramov. V celom zariadení je 16 tisíc číslí a písmen, podľa ktorých každý obdivovateľ dokáže určiť deň svojho narodenia, alebo vyrátať na kedy prípadnú napríklad hoci aj veľkonočné sviatky

o milión rokov. Nezvyčajný prístroj ukazuje aj jednotlivé mesačné fázy, je vybavený barometrom i teplomerom, má i budík s mohutným hudobným doprovodom ako každá praktická vec dnešných čias. Tvorca a konštruktér v jednej osobe hrdo vyhlásil, že pri matematických výpočtoch použil len ceruzku, papier a vlastný rozum.

ŽIJ 150 LET! Nikdo presne nezná příčinu stárnutí. Je několik teorií tvrdících, že o tomto procesu rozhodují: regenerační schopnost DNA (deoxyribonukleové kyseliny), imunologický systém, volné radikály a hormony brzlíku. Kromě toho někteří vědci soudí, že stárnutí může být naprogramováno v mozku. Nedávno doktor Walford, profesor patologie lékařské fakulty na univerzitě v Los Angeles, předložil tezi, že nás dělí „pouze krok od možnosti prodloužení lidského života“. Tvrdí, že délka

lidského života závisí na tom, zda organismus pozná a včas odmrští cizí bílkovinu (nádorevě buňky). Posílení imunologického systému je podle jeho názoru cestou k prodloužení života na 150 let.

V. R. 1851 syn rabína z Kasselu, Izrael Ber Josaphat, ktorý pri zmenne vieroveryznamenia na kresťanské prijal priezvisko Paul Julius Reuter začal v Londýne malú kanceláriu, v ktorej ponúkal informácie o kurzoch na londýnskej burze. Už skôr v Paríži využíval poštových holubov pre posielanie správ o burzových záznamoch do Bruselu a Aachenu. V Londýne z malej kancelárie časom vyrástla agentúra, ktorá je známa vo svete predovšetkým z novinárskej informácií. Dnes Reuter zamestnáva 600 novinárov v 74 krajinách, z toho mimo Veľkú Británii 465. Ale tiež tlačové služby sú dnes... pre Reutera okrajovými. Vrátil sa k začiatkom, teda predovšetkým k službám podnikateľom pomocou siete elektronických strojov Monitor. Reuterová agentúra sa stala akciovou spoločnosťou, ktorá výborne funguje — s 33 miliónmi libier čistého zisku ročne...

MAGNUM DECUS HUNGARIAE. Pred 300 rokmi, 22. marca 1784 sa v Očovej pri Banskej Bystrici narodil v rodine mäsiara vedec svetového formátu Ma-

tej Bel. S jeho menom sa spája aj známy okridlený čestný titul „Magnum decus Hungariae...“ čiže „veľká ozdoba Uhorska...“ Matej Bel touto ozdobou svojej doby zostal až dodnes. Epitaf Mateja vytiesaný do červeného mramoru umiestneného v pieskovcovom barokovom ráme dal obnoviť po prvej svetovej vojne bývalý hlavný mestský archivár dr. Ovidius Faust. Osadil ho v podjazde Aponiho paláca na Radničnej ulici, kde je dnes umiestnené Vinohradnícke múzeum. Návštěvníci sa k veľkému vedeckému dielu radi vracajú, ked' čítajú text epitafu, kedyže hrob M. Bela už neexistuje.

LET ZA SMRTÍ. K neobyčejné tragičke události došlo v Jihnej Karolíne v USA. Sportovní pilot z Havre Andrew Lee Cocker se vydal svým čtyřmístným letadlem na ostrov vzdálený 76 milí od břehu oceánu. Nabídl dvěma mladým ženám, Wandě Linn Grantové a Leah Braddockové, jejichž manželé byli na ostrově, že je vezme s sebou. Několik minut po startu Cocker ztratil vědomí. Bylo pozdě večer, letadlo se ještě drželo ve vzduchu. Wandě se podařilo vyslat rádiem signál SOS. Uslyšel ho pilot letadla letečího do Charlestonu. 22 minut udržoval spojení s letadlem bloudícím ve tmě, pokoušel se vysvetlit Wandě, jak má zacházet s přístroji, aby letadlo přistálo nebo aby se alespoň podařilo určit přesnou polohu. Když se jí pilot zeptal, zda alespoň ví, jakým směrem letadlo letí, odpověděla: „Nic nevím. Vím jenom, že letíme za smrtí...“ Z letiště vystartovalo vojenské letadlo a dva vrtulníky, ale zbloudilé letadlo nenašly. Po 22 minutách Wandin hlas zmlkl. Letadlo se zřítilo a jeho trosky se podařilo najít teprve příštího dne. Na snímku: Wanda Linn Grantová.

MESAČNÝ KAMEŇ. Japonskí vedeči našli v hornatej oblasti Antarktidy, asi tristo kilometrov od ich výskumnej základne Šova, čiernosivý kameň vážiaci 25,4 gramu s rovnakým zložením a vlastnosťami ako mesačná vzorka z kozmickej lode Apollo. Je to vraj fragment obrovského meteoritu, ktorý sa roztriedil na Mesiaci. Jeho úlomky sa dostali späť do vesmíru a spadli na Zem. Podobný kameň už našli na Antarktíde pred troma rokmi.

DIV PRÍRODY? YU CHENG HONG sa narodil roku 1977 ochlpený od hlavy po päty. Jeho rodičia, žijúci v čínskej provincii Laioning, sú úplne zdravi, preto lekári krútia hlavami. Ten to chorobný stav sa vyskytuje iba celkom ojedinele a aj to iba u dospejých. Ošetrojuúcim lekárom sa nepodarilo zbaviť chlapca ochlpenia. Yu už chodí do školy a po duševnej stránke sa vyvíja normálne, ba patrí k najlepším žiakom. Aj napriek tomuto handicapu je stále čulý a vesely.

KVETY PO TISÍCROČÍ. Začiatkom 50. rokov našli archeológovia v Číne semená lotosového kvetu, ktoré mali podľa odhadu vedeckej čosi cez tisíc rokov. Dnes už čínski botanici úspešne pestujú tieto nádherné vodné rastliny. Pestovanie rastlín zo zahovaných semien z minulosti pomáha vede prenikať do mnohých tajov prírody.